

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
İLETİŞİM SOSYOLOJİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CASTELLS'İN AĞ TOPLUMUNDA İFADE
ÖZGÜRLÜĞÜ VE CİNSİYETÇİ SÖYLEM:
TWITTER'DA BİR İÇERİK ANALİZİ

ELİF BUSE BALTACI

2501161167

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ HÜLYA SEMİZ TÜRKOĞLU

İstanbul- 2020

ÖZ

CASTELLS'İN AĞ TOPLUMUNDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE CİNSİYETÇİ

SÖYLEM: TWITTER'DA BİR İÇERİK ANALİZİ

ELİF BUSE BALTACI

Çalışmanın temel amacı; Castells'in ağ toplumu olarak nitelendirdiği sosyal medya ortamında; bireylerin ifade özgürlüğüne dayalı olarak kullandıkları cinsiyetçi söylemlerin incelenmesidir. Bu çalışmada; dijitalleşmenin ve bir kamusal alana dönüşen sosyal medyada, sosyal medya platformlarının kullanımına bağlı olarak bireylerin ifade özgürlüğünü ne yönde kullandıkları incelenecektir. İletişim devriminin gerçekleşmesinin ardından, dünya küresel bir köye dönüşmüş ve endüstriyel kitle toplumları yaratmıştır. Ağlar çağı olarak da adlandırılan modern çağda, gündelik yaşamlar ağlara bağımlı hale gelmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, ağ toplumu kavramı ve Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan kitle toplumundan dijital devrim süreci ile ortaya çıkan ağ toplumuna geçiş sürecine yönelik kavramlar incelenirken, ikinci bölümde kamusal alana dönüşen sosyal medya, sosyal medyanın yükselişi, sosyal medyada iletişim ve ifade özgürlüğü gibi kavramlar incelenecektir. Üçüncü bölümde; cinsiyetçi söylem ile ilgili kuram ve teoriler irdelenecektir. Bu bağlamda, tezin araştırma kısmında dijital ortamda ifade özgürlüğünün cinsiyetçi söylem üretimini nasıl etkilediğinin incelenmesi için, Twitter'da “karı gibi” ve “adam gibi” etiketi ile paylaşılan tweet'ler içerik analizi yöntemiyle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ağ toplumu, sosyal medya, cinsiyetçi söylem, ifade özgürlüğü

ABSTRACT
FREEDOM OF EXPRESSION AND GENDER DISCOURSE IN THE
CASTELL'S NETWORK SOCIETY: AN CONTENT ANALYSIS IN
TWITTER
ELİF BUSE BALTACI

The main purpose of the study is; in the social media that Castells describes as a network society, to examine the sexist discourses used by individuals based on freedom of expression. In this study; In social media, which has turned into a public space, digitalization will examine how individuals use freedom of expression depending on the use of social media platforms. After the communication revolution took place, the world turned into a global village and created industrial mass societies. In modern times, also called the age of networks, everyday lives have become dependent on networks.

In the first part of the study, the concept of network society and the concepts of transition from the mass society that emerged after the Industrial Revolution to the network society that emerged with the digital revolution process will be examined. In the second part, concepts such as social media, the rise of social media, communication and freedom of expression in social media will be examined. In the third part; Theories about sexist discourse will be examined. In this context, in order to examine how digital freedom of expression affects sexist discourse production in the research part of the thesis, tweets shared on Twitter with the label "like wife" and "like man" will be examined through content analysis method.

Keywords: Network society, social media, sexist discourse, freedom of speech (expression)

ÖNSÖZ

Günümüzde bireylerin ağırlara bağımlı hale gelmesi ve dijital platformlardaki yaptırımların gerçek dünyadakinden daha az etkili olması sebebiyle, sosyal medyada ifade özgürlüğü bağlamında kadına yönelik cinsiyetçi söylem her geçen gün artmaktadır. Ülkemiz, sosyal medyanın yoğun bir şekilde kullanıldığı bir ülke olması dolayısıyla, bu alanda daha verimli çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de iletişim devriminin gerçekleşmesinin ardından ortaya çıkan dijital kültür ve sanal kültür kavramlarının etkisinin artması ile birlikte, sosyal medya platformları, gündelik yaşamlarımızın birer yansıması ve kendimizi ifade ettiğimiz alan olmuştur. Sosyal medyada gerçekleşen dolayımlanmış iletişim, bugün neredeyse yüz yüze iletişimin yerini almaktadır. Bu evrimleşme sürecinin ortaya çıkışında, Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan endüstriyel kitle toplumlarının etkisi büyüktür.

Bu yeni iletişim ortamının kullanıcılarının büyük bir kısmını, interneti bir sosyalleşme ve benlik sunumuna olanak tanıyan bir ortam olarak gören gençler oluşturmaktadır. İletişim biçiminin geçirdiği bu evrim ile birlikte artık bir kamusal alana dönüşen sosyal medyanın kullanımı, Türkiye’de toplumsal yaşamın izlenebileceği bir çalışma alanı oluşturmaktadır. İletişim teknolojilerinin bu denli gelişimi; demokrasi ve eşitlik gibi kavramları tehlikeye sokmakta ve ayrıca iletişim kalitesinin düşmesi ve sosyal ilişkilerin azalma riskini taşımaktadır. Bu çalışmada sosyal medyanın araştırma alanı olarak tercih edilmesinin nedeni; modern çağda gerçekleşen iletişim devriminin ardından, sosyal ilişkilerin ve iletişimin değişimini görebileceğimiz bir alan olmasıdır. Türkiye’de en çok kullanılan sosyal paylaşım platformlarından biri olan Twitter’da, cinsiyetçi söylemlerin incelenmesi hedeflenmiştir. Twitter, 280 karaktere sığdırılarak, bireylerin özgür düşünce ve ifadelerini dile getirebildikleri bir ortam oluşturduğu için seçilmiştir.

Çalışmada, dolayımlanmış iletişimin gerçekleştiği sosyal medya ortamında, ifade özgürlüğünün hangi doğrultuda kullanıldığına yönelik bir araştırma yapabilmek için, sürekli güncellenen bir ortamı gözlemleyerek, ifade özgürlüğü bağlamında kullanılan cinsiyetçi söylemleri incelemek amaçlanmıştır. Türkiye’de sosyal medya kullanımı, cinsiyetçi söylem bağlamında önemli bir alan olarak incelenmelidir; çünkü, dijitalleşen dünyada, iletişim artık yüz yüze değil dolayımlanmış olarak sosyal medya aracılığıyla gerçekleşmektedir. İletişim ve ifade özgürlüğünün incelenmesi, toplumsal yaşamın incelenmesine ve anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

Son olarak, bilime katkı sağlamak adına yüksek lisansa başlama sürecinde sevgisini ve desteğini eksik etmeyen sevgili babam Selçuk Baltacı’ya ve çalışmanın her aşamasında yanımda olan tüm aileme teşekkür ederim.

Elif Buse Baltacı

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AĞ KAVRAMI VE CASTELLS'İN AĞ TOPLUMU

1.1 Ağ Kavramı Nedir.....	5
1.2 Ağ Toplumu Nedir	8
1.3 Dijital Devrim	15
1.4 Castells'in Ağ Toplumu'nun Özellikleri.....	20
1.5 Kitle Toplumu'ndan Ağ Toplumu'na	27

İKİNCİ BÖLÜM

SÖYLEM VE CİNSİYETÇİ SÖYLEM

2.1 Söylem Nedir	31
2.2 Güç ve İdeoloji Temelli Söylem Kavramı	41
2.3 Liberal Feminizm Teorisi.....	57
2.4 Nefret Söylemi Biçimi Olarak Cinsiyetçi Söylem	55
2.5 Sosyal Medyada Cinsiyetçi Söylem.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYADA CİNSİYETÇİ SÖYLEM ANALİZİ

3.1. Araştırma Soruları.....	74
3.2 Yöntem.....	75

3.2.1. Araştırma Tasarımı ve Örneklem	76
3.3. Araştırma Bulguları.....	76
3.3.1 Emine Bulut Cinayeti Örneği.....	75
3.3.2 Gülnur Yılmaz Cinayeti Örneği.....	80
3.3.3 Tuğba A. Şiddet Haberi Örneği.....	82
3.3.4 8 Mart 2019 Dünya Kadınlar Günü Örneği.....	87
3.3.5 6 Kasım 2019 Galatasaray- Real Madrid Maçı Örneği.....	89
3.3.6 14 Nisan 2019 Fenerbahçe- Galatasaray Futbol Karşılaşması.....	91
3.3.7 31 Mart ve 23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri.....	93
3.3.8 30 Haziran 2019 Onur Yürüyüşü.....	95
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	102
KAYNAKÇA.....	108

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Ağ Sözcüğünün Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde görünümü	6
Tablo 2: Herhangi bir tümcenin sözlemsel taban olarak incelenmesi.....	33
Tablo 3: Söylem ve onunla ilişkili kavramların tanımları.....	37
Tablo 4: Dil içinde söylem kavramının diğer kavramlarla olan ilişkisi	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ağlar tarafından bağlanan dört sosyalbirim ve seviye	9
Şekil 2: Ağ toplumunun yapısı	12
Şekil 3: Medya tarihinde İletişim Devrimleri	16
Şekil 4: Twitter'ın zamanla kullanımı (Smith & Brenner, 2012 :2).....	65
Şekil 5: Twitter'ı kimler kullanıyor? (Smith & Brenner, 2012 :3).....	66
Şekil 6: İnsanlar en çok nerede çevrimiçi tacize şahit oluyor?.....	71

GİRİŞ

Cinsiyet olgusu, her ne kadar doğuştan geliyor olsa da sosyal öğretiler ve toplum tarafından belirlenen roller ile birlikte, kadın ve erkek cinsiyetleri toplum içerisinde farklı konumlara ve sorumluluklara sahip olur ve kadın ve erkeğin farklı davranış kalıpları içerisinde olması beklenir. Bu durum, özellikle ataerkil toplumlarda daha keskin ve belirgindir. Sosyal öğrenme ile toplum içerisinde; kadın ve erkek cinsiyet temsilleri için hangi davranış kalıplarının uygun olup olmadığı belirlenir. Bu da bireylerin davranışlarına, tutumlarına ve iletişimin en temel parçası olan dile yansımaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri; toplumda hakim olan ideolojilerin biyolojik farklılaşmaya yüklediği anlam ve değerlerdir. Bu rollerin algılanışı kültürel bir olgu olduğundan; toplumdaki hemen her yapı ve topluluğu etkileyen ataerkillik, feminist eleştirinin ortaya çıkışında da önemli bir yer tutmaktadır.

Kültürel öğretiler, gelenekler, görenekler ve aile içinde başlayan sosyal öğrenme ile birlikte, eril ve dişile ilişkin olarak kurgulanan toplumsal cinsiyet rolleri farklılık gösterir. Biyolojik olarak farklı olduğu kabul edilen kadın ve erkek cinsiyetlerinin, toplum içerisinde farklı davranış ve tutumlara sahip olması beklenir. Her iki cinsiyet için de nasıl konuşulması, davranılması ve hatta nasıl giyinilmesi gerektiği ile ilgili belli başlı kalıplar vardır. Bu da, doğal olarak insan ilişkilerine ve iletişimin temelini oluşturan dile yansır. Toplum içerisinde erkeğin; kadına göre daha bağımsız, duygularını gizleyebilen, bilimsel, kolay heyecanlanmayan, yetenekli, ağlamayan, kolay incinmeyen, nesnel davranabilen, rekabetçi, kendine güvenli ve mantıklı olması beklenir.

Kadın ise daha çok; güvenlik ihtiyacı olan, nazik, anlayışlı, konuşkan, yumuşak, korunmaya muhtaç, erkeğe göre daha az bağımsız, kolay ağlayabilen, duygularını kolay ifade edebilen, dış görünüşüyle ilgili, dinine bağlı gibi özellikler ile betimlenmektedir. Sosyal hayatın içerisinde, özellikle de Türkiye gibi ataerkil toplumlarda, kadın ve erkek kimliklerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili mesajlar yoğun bir şekilde verilmektedir.

Toplumun geneline hakim olan düşünce yapısı, hayat tarzı ve belirli durumlara olan bakış açıları; kadın ve erkeğin sosyal temsillerini günümüzde kitle iletişim araçları yoluyla verilmektedir. Toplumda egemen olan ideolojileri yansıtan geleneksel medya, bugün artık yerini sosyal medya platformlarına bırakırken; toplumsal cinsiyet rollerini araştırmak, belirlemek ve hatta yeniden üretmek için en iyi platform da yine yeni medya olacaktır. Kullanıcıların kendi içeriklerini üretebildiği sosyal medya ağları; bireylerin sosyalleşme sürecinde yadsınamayacak bir öneme sahip olduğundan, gündelik hayatımızın önemli bir parçası haline gelmesi şaşırtıcı değildir.

İletişim araçları, tarih boyunca gündelik yaşamın ve kişiler arası iletişimin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Zaman içerisinde, ileti aktaran bu araçlar dönüşüm geçirirse de; kişiler arası ileti alışverişini sağlama ve bireylerin düşünce ve tutumlarını yansıtma işlevi değişmemiştir. Geleneksel medyanın egemen ideolojinin halk tarafından benimsenmesi görevi, zaman içinde yerini yeni medyaya bırakırken; kullanıcıların görece özgür oldukları, düşüncelerini paylaştıkları ve içerik üretebildikleri sosyal medya platformları, temelinde “biz” ve “onlar” algısı yatan ırkçı ve cinsiyetçi söylemlerin de yoğun olduğu platformlardır. İnsanlık tarihi kadar eski olan sosyal ağlar; konuşmanın ortaya çıkışı, Sanayi Devrimi, kırsaldan kentsel göç ve sonrasında gelen modern çağ ile birlikte ortaya çıkan iletişim devrimi ile,

büyük bir dönüşümden geçerek, bugün artık hayatlarımızın önemli bir parçası olan sosyal medya ağlarını ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada; iletişimin ve sosyal ağların geçmişten günümüze değişimi, evrimsel bir bakış açısı ile, sosyal medyada var olan iletişim olanağı ve ifade özgürlüğünün, kamusal bir tartışma platformu oluşturma potansiyeline sahip olan sosyal medya ağlarına yansımaları incelenmiştir. Araştırmada; toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğini gözlemlemek amacıyla, sosyal medya platformlarından Twitter’da kadına yönelik nasıl bir tutum sergilendiği, kadına yönelik cinsiyetçi bir söylem olan karı gibi ifadesinin en sık hangi eylemlerle birlikte kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Toplumda kadın ve erkek rollerine yüklenen anlamların sanal dünyada kolayca yayılabilmesi nedeniyle; bireylerin görece özgür olarak düşüncelerini ifade edebildikleri Twitter isimli sosyal medya platformu, kadına ilişkin cinsiyetçi söylemi araştırmak için ideal bir alan oluşturmaktadır. Kadına karşı bir çeşit nefret söylemi olan cinsiyetçi söylem; ataerkil ideoloji çerçevesinde yeni medyanın toplumsal cinsiyet rollerini nasıl içselleştirdiğini göstermektedir. Dile yansıtılan kadına yönelik bir çeşit nefret söylemi olan cinsiyetçi söylem ile aktarılan ifadeler, kadının nasıl olması gerektiğinin içselleştirilmesi ve dile yansımalarıdır.

Çalışmanın amacı; ataerkil ideolojinin hakim olduğu Türk toplumunda, kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rollere bakışın, gündelik yaşamlarımızın bir parçası olan sosyal medya diline nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Toplumsal cinsiyet rollerini araştırmak amacıyla, cinsiyetçi söylemin bir dilsel gösterge olarak sunumuna ilişkin bir araştırma yapılmış, bu amaçla “karı gibi” ve “adam gibi” ifadelerine odaklanarak Twitter isimli sosyal medya platformundaki kullanıcıların ifadeleri incelenmiştir. Literatürde, toplumsal kadın ve erkek rollerine ilişkin pek çok çalışma bulunsa da; gündelik hayatlarımızın önemli bir parçası olan sosyal medya

platformlarında cinsiyetçi söylemi araştırması yönünden, çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; ağ kavramı, ağ toplumu, Castells'in ağ toplumunun özellikleri, dijital devrim ve kitle toplumundan ağ toplumuna geçiş süreci açıklanmıştır. İkinci bölümde; araştırmaya konu olan cinsiyetçi söyleme değinmek amacıyla söylem, ideoloji temelli söylem, nefret söylemi biçimi olarak cinsiyetçi söylem, sosyal medyada cinsiyetçi söylem üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, Liberal Feminizm Teorisi'ne de yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, toplumsal kadın ve erkek rollerinin dilsel göstergelerini incelemek amacıyla, Twitter isimli sosyal medya platformunda kullanıcılar tarafından kullanılan “karı gibi” ve “adam gibi” ifadeleri incelenmiştir.

Araştırma bulgularının yer aldığı bölümde, incelenen ifadelerin toplumsal kadın ve erkek rolleri ile ne şekilde ilişkilendirildiğine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bununla birlikte bu bölümde; medyada ses getiren kadına şiddet, kadın cinayetleri, yerel seçim ve erkek egemen toplumda önemli bir kültür malzemesi olan futbol karşılaşmalarının olduğu dönemlerde, cinsiyetçi söylemin sosyal medya diline ne şekilde yansıdığı ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1. AĞ KAVRAMI VE CASTELLS'İN AĞ TOPLUMU

Geleceğe baktığımızda insanlık tarihinin en hızlı ve heyecanlı dönemi olan yepyeni bir dünyayla karşı karşıya kalmaktayız. Önceki nesillerle kıyaslandığında daha hızlı bir oranda daha fazla değişiklik yaşamakta olduğumuz görülmektedir ve bu durum zamanla hız kesmeden hatta giderek hızlanarak devam edecektir. Ellerimizdeki araçlarla sürdürülen bu değişiklik ve gelişim, hayal edebileceğimizden daha kişisel ve katılımcı olacaktır.

1.1 Ağ Kavramı Nedir?

Bir terim olarak ele alındığında Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde (TDK:2019, çevrimiçi), bilgisayar ve bilişim terimleri başlıkları altında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo 1. Ağ Sözcüğünün Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü'nde görünümü

	ağ
Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Kılavuzu	İng.: net
Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Kılavuzu	İng.: network
Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Kılavuzu	İng.: web
Bilişim Terimleri Sözlüğü	Birçok nokta ile bunlar arasındaki bağlantılarla gösterilebilen bir dizgeye

	ilişkin yapı. örn. karayolu ağı, bilişim ağı. T. : şebeke İng.: network Fr.: réseau
--	--

Dünya tarihindeki teknolojik değişimlere göre anlam genişlemesine uğrayan ağ sözcüğü günümüzde iletişimsel yapılara verilen bir isim haline gelmiştir. Castells ağ kavramını “ağ birbirine bağlı bir düğüm kümesidir. Düğümler ağa göre değişkenlik gösterebilir ve bu nedenle özellikle önemli düğümlere ağ teorisinin bazı versiyonlarında “merkezler” denir. Yine de, bir ağın herhangi bir bileşeni (“merkezler” dahil) bir düğümdür ve işlevi ve anlamı, ağın programlarına ve ağdaki diğer düğümlerle etkileşime bağlıdır.” olarak açıklamaktadır (Castells, 2009, s. 19). Van Dijk’e göre 21. Yüzyıl ağların çağıdır. Eserinde (van Dijk, 2006:2) ağı “bilgi yolu” terimiyle açıklanabilecek bir altyapı hatta “toplumun sinir sistemi” biçiminde yorumlamaktadır. Capra (2002:9) ise “ağ bütün yaşamda ortak olan bir kalıptır. Yaşamı gördüğümüz her yerde ağları görürüz,” demektedir. Bu ve benzer yorumlara göre canlılık özelliğine sahip her varlık bir ağ yapısı kurar ve bir ağ içerisindedir. Dolayısıyla, ağ kavramı, Castell’e göre, insanlık tarihi boyunca var olmuş sosyal organizasyon biçimidir, fakat küreselleşme ve devletlerin azalan kudreti karşısında ağlar mikroelektronik tabanlı bilgi teknolojilerinden güç bulan yeni ve sınırsız bir biçime kavuşmuştur. Buna karşılık, Castells iletişim ağı çerçevesinde ağ toplumu kavramını kullanan ilk kişi değildir (bkz. van Dijk, 1991).

Ağ teorisi, van Dijk’in araştırmasına ilham kaynağı olmuş bir modeldir. Ağların modern toplumlarda ivmeyle gelişmesinde rol oynayan tarihsel ve sosyal sebepleri saptamaya çalışırken bunların hem küreselleşme ve sosyalleşmeyi diğer

yandan da yerelleşmeyi ve bireyselleşmeyi sağladığını, avantajlarıyla beraber modernleşmeyi hızlandırdığını belirtmektedir (van Dijk, 2006:29). Fakat ağların önemi ve tarihsel gelişimine etki eden etkenlerden öte “ağlar neden sosyal ihtiyaçları tatmin etmek için yaratılmıştır” sorusunun cevabını aramakta ve bunu açıklamak için ağ teorisine başvurulmasının gerekliliğinin altını çizmektedir.

“Ağlar sistemleri organize eden yapılardır. Ağ teorisi bir tür yapısal ve sistemler teorisidir. En genel olanı sistemler teorisidir. Bu teoriye göre bir ağ en az üç göreceli kapalı sistemi birbirine bağlayan göreceli açık bir sistem olarak tanımlanabilir. Göreceli kapalı sistem bir birimdir. Görüldüğü üzere, bir ağ yaratmak için bunların en az üçüne ihtiyacımız vardır. Bu birimler göreceli kapalı sistemler olarak kabul edilebilir çünkü birimi önceden belirlenen bir yolla tekrar üretmek için kendi aralarında harekete geçen elementleri içerirler. Bu kapalı birimler herhangi bir sebeple çevreleriyle ilişki kurmaya veya ağda bulunan diğer birimlerle bağlanmaya zorlandıklarında açık bir sistem oluştururlar. Açık bir sistemde, tahmin edilebilirlik kaybolur ve yerini şansa ve gelişigüzel olaylara bırakır. Bu da değişimi ve yeni fırsatları mümkün kılar. Kapalı sistemleri açma işlemi ağların veya bir organizasyon ilkesi olarak ağ oluşturmanın sırrıdır. Bu değişim eğilimi sistemler teorisinin iki farklı versiyonunda farklı açıklanmış ve ağ teorisine ilham vermiştir.” (van Dijk, 2006: 29-30).

Burada ağlar en az üç birimden oluşan açık sistemler olarak tanımlanmaktadır. Ve bu sistemler tahmin edilemez, kontrol dışı yönelimlere sahip olup ağ teorisinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Ağ teorisi, bilgisayar bilimleri ve ağ bilimlerinde ağın eşanlamlısının grafik/diyagram olarak tanımlandığı bir kavramdır. Grafikte bulunan düğümler çizgiler veya oklar tarafından birleştirilir. Ağ

teorisi de grafikleri çözümlemede kullanılacak teknikleri sunan bir olgudur. Ağ teorisini herhangi bir sisteme uygulamak demek, grafik-teorik gösterimi kullanmak anlamına gelmektedir. Her şey bir ağın parçasıdır, günümüzde arkadaşlık ağı, ulaşım ağları, işbirliği ağı, genetik etkileşim ağı vs. gibi kullanımları her yerde görmek mümkündür. Bir grafikte de her şekilde bir düşümden diğerine gidebilmek doğrudan ya da dolaylı bir şekilde mümkündür. Van Dijk, toplum yapısında var olan ağların çözümlenmesinde bu teori göz ardı edilmemelidir savını kullanmaktadır.

1.2 Ağ Toplumu Nedir

Toplumun sahip olduğu iş gücüne ve niteliğine göre isimlendirilerek sınıflandırılması sosyal bilimler alanında sıkça görülen bir durumdur. Örneğin, üretim biçimine göre “tarım toplumu” ya da sanayileşme sonrası “sanayi toplumu” olarak isimlendirilen toplumlar günümüzde kitle iletişim araçları ve bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasının ardından “enformasyon toplumu” adıyla nitelendirilmektedir. Ağ toplumu teriminin içini dolduran mantık yeni dünya, yeni ekonomi vs. gibi günümüz toplumlarında ortaya çıkan kavramları postmodern bir bakış açısıyla açıklamak değil bireylerin çevreyi algılamasında, iletişimde, kültürde meydana gelen yeni düzenleri açıklamak için çok geniş bir yaşantı çerçevesini analiz etmektir. Sosyal medya kültürün biçimlenmesinde ve siyasal yapıların geliştirilmesinde iletişim medyasının şekillendirici yönüyle ilgili araştırma ve teorilere yön vermektedir. Farklı disiplinler arasında yapılan araştırmalar, bu kalıpların sosyalleşmenin değişen yapısındaki daha geniş alanlı eğilimlere bağlı olduğunu, medya ortamlarıyla daha bireysel ve esnek bir etkileşim biçimine doğru yönelim olduğuna dair kanıtların bulunduğunu göstermektedir. Ağ toplumu terimini ilk kullanan kişi van Dijk (1991) olmaktadır. Castells bunu “ağa bağlı toplum” (1996), Wellman ve Hogan “ağlaşan bireysellik” (2004) ve Matsuda “seçici

sosyallik” (2005), Anderson ve diğerleri ağ toplumunu iş, iletişim ve yönetime yönelik amaçlarla küresel ağları düzenli olarak kullanan bir toplum (Anderson vd., 2006: 156) olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamalarda ortaklık ağ toplumunun özetle ağlarla örülü bir organizasyon çeşidi olduğudur.

Medya ağları tarafından desteklenen sosyal ağların toplumun bütün seviye ve alt sistemlerinde hazır bulunduklarını belirtip dört ana seviyenin varlığına dikkat çekmektedir. Şekil 2’de bütün toplumsal seviyelerde bulunan ağların van Dijk (2006: 26) tarafından somutlaştırılmış hali görülmektedir:

Şekil 1. Ağlar tarafından bağlanan dört sosyalbirim ve seviye

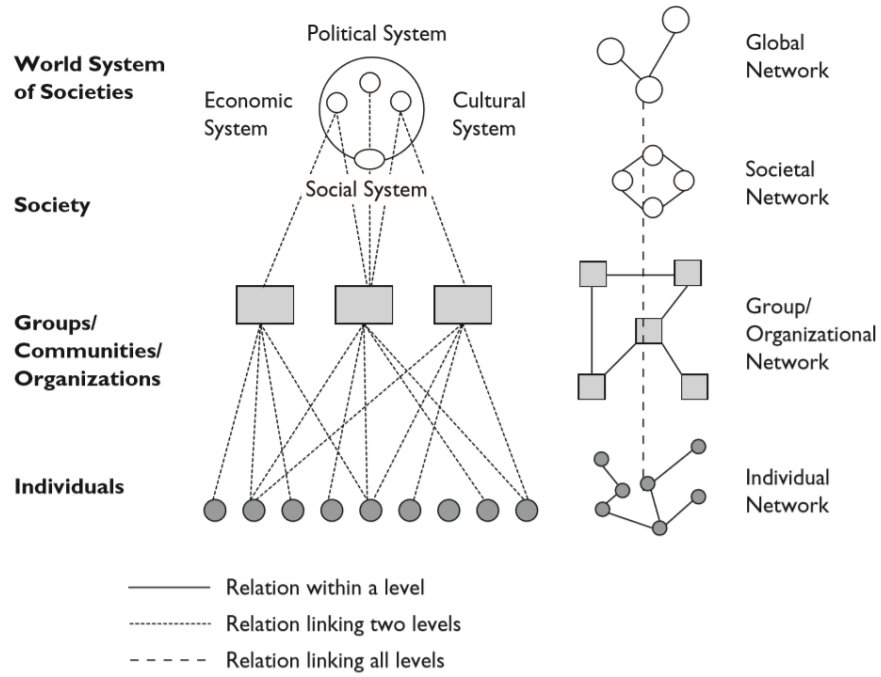

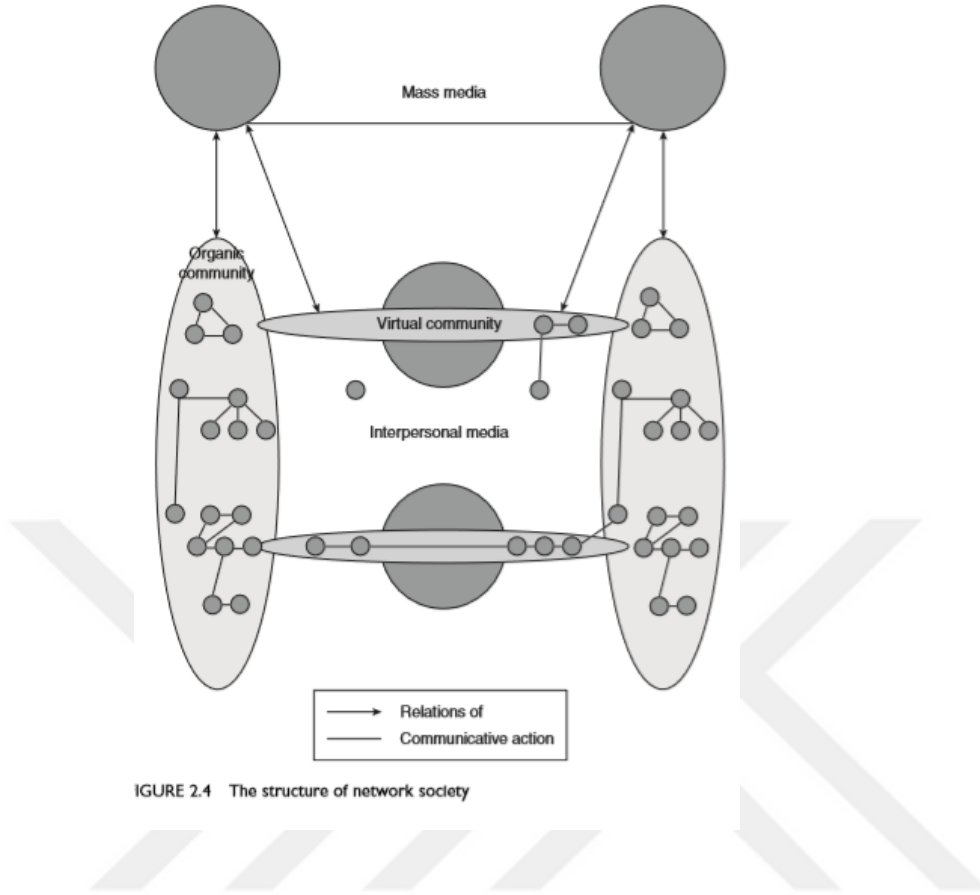
FIGURE 2.1 Four social units and levels linked by networks

Bu şema aslında Van Dijk’in kitabında evrenini çizmeye çalıştığı soyut ağ toplumu kavramının bir görselleştirilmesidir. Şemaya göre aile fertleri, arkadaşlar, tanıdıklar, komşular, meslektaşlar vb. bireysel ilişkiler ilk ve en temel olan seviyedir. Günümüzde, bu seviye İnternet (e-posta) medya ağlarının ve mobil/sabit telefonların yükselişi ile desteklenmekte ve yoğunlaştırılmaktadır. Grup ve örgütsel ilişkiler

ikinci seviyede gösterilmektedir. Bireyler, bazıları geçici ve esnek (proje ekipleri ve posta listeleri gibi) ve bazıları daimi ve sabit (kurumlar ve şirketler) gruplamalar oluşturur. Bütün çağdaş gruplamalar telekomünikasyon ve bilgisayar ağları tarafından desteklenmektedir. Ekipler, projeler, ağ kurumları uzamsal, zamansal ve fiziksel şartlardan bağımsız olan sanal organizasyonlar bile olabilir. Üçüncüsü, toplumsal ilişkilerin seviyesidir. Bireyler, gruplar ve kuruluşlar, sosyal ve medya ağları üzerine kurulu ve bunlarla bağlantılı bir toplumu şekillendirir. Bu, toplumun tüm alt sistemleri için geçerlidir. İnsanlar yeni ekonomi veya politikacılar ağ devleti hakkında konuşurlar. Bu devlet, içsel olarak, her kademedeki hükümet organlarını ve kamu kurumlarını birbirine bağlar. Dışsal olarak, vatandaşların örgütleriyle, kamu organizasyonlarıyla ve yarı özerk/ özelleştirilmiş kamu kuruluşlarıyla güçlü ilişkiler kurmaktadır. Kültürel alanda İnternet, insan faaliyetlerinin kaynak ve eserlerinin geniş bir hipermetnini oluşturmuştur. Kişilerarası ve grup ilişkilerinin sosyal altyapısı, e-posta ve mobil/sabit telefon vb kullanımıyla birlikte sosyal ağlar ve telekomünikasyon ağları arasındaki daha güçlü bağlantılar ile yoğunlaştırılmıştır. Dördüncü, son seviyede ise dünyadaki toplumlar ve uluslararası örgütler sistemindeki küresel ilişkiler gösterilmektedir. Burada küresel ağın çağına girdiğimiz vurgulanmaktadır. Küresel ağ, uluslararası ilişkileri genişleterek ve organizasyonun genişlemesini genişleterek yaratılır. Her ikisi de uluslararası yayıncılık, telekomünikasyon ve bilgisayar ağları tarafından desteklenmektedir (van Dijk, 2006: 25-27). Bu şemayı anlamak ağların yaratılma sürecinde ağ toplumunu anlamak için gereklidir. Aynı eserde, ileriki bölümlerde değinileceği üzere, Ağ topluluğunun özellikleri, kitle toplumu ile karşılaştırılmak için şekil 2’de gösterilmiş ve açıklanmıştır (van Dijk, 2006: 34-36).

Çağdaş bireyselleşme sürecinde, ağ toplumunun temel birimi ağlarla birbirine bağlanan birey haline gelmiştir. Topluluklar, geniş aileler ve büyük bürokrasiler gibi geleneksel yerel topluluklar parçalanmaktadır. Bu duruma eşzamanlı ölçek genişletme (uluslararasılaştırma ve uluslararasılaştırma) ve ölçek küçültme (daha küçük yaşam ve çalışma ortamları) neden olmaktadır. Bir yandan kendi aileleri, mahalleleri ve organizasyonlarında yaşamaya ve çalışmaya devam eden insanlardan oluşan farklı topluluklar ortaya çıkmakta, ancak bir yandan da sıklıkla büyük ölçekli sosyal ağlarda hareket etmektedirler. Günlük yaşam ve çalışma ortamları gittikçe küçülmekte ve daha heterojenleşirken, iş bölümü, kişilerarası iletişim ve kitle iletişim araçları kapsamı genişlemektedir. Dolayısıyla, ağ topluluğunun ölçeği, kitle topluma kıyasla hem genişlemiş, hem de azalmıştır. Ağ toplumu aynı zamanda hem küreseli (global) hem de yereli (local) kapsamakta, hatta 'kü-yerel' (glocal) (bkz. Govers, 2016) olarak belirtilmektedir. Bileşenlerinin organizasyonu (bireyler, gruplar, organizasyonlar) artık belirli zaman ve yerlere bağlı değildir. Bilgi ve iletişim teknolojisinin desteğiyle, bu varoluş koordinatları sanal zamanlar ve yerler oluşturmak ve aynı zamanda küresel ve yerel terimlerle hareket etmek, algılamak ve düşünmek için aşılabılır. Ağ toplumunun toplumsal birimleri parçalanmış ve dağılmıştır. Bu durum, bu birimlerdeki temas ve bağların yoğunluğunun, kitle toplumundaki geleneksel ailelere, mahallelere, topluluklara ve organizasyonlara kıyasla nispeten düşük olduğu anlamına gelmektedir. Bireyler kendi bağlantılarını seçer ve bu birimlerin ötesine bağlar. Her türlü telekomünikasyon kullanarak, kendileri arasında bireyler arasında ve dolayısıyla parçası oldukları ağ topluluğunun birimleri arasında son derece yüksek bir bağlantı seviyesi geliştirirler.

Şekil 2. Ağ toplumunun yapısı

Çağdaş toplumdaki kırılmaları ve değişimleri şekillendiren etkenleri saptamak amacıyla çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerden en etkililerinden biri Alman sosyolog Ulrich Beck'in risk teorisi (1992), diğeri de İspanyol sosyolog Manuel Castells'in ağ toplumu kuramıdır. Beck için önceki tehditlerden niteliksel olarak farklı küresel felaketlerle karşı karşıya olan “riskli bir toplumda” yaşamaktayız. İnsanlar artık, endüstriyel toplumda var olmuş doğal felaketlerden öte, modernleşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda insan eliyle yaratılan felaketlerle karşı karşıyadır. Endüstri öncesi dönemin kuraklık, açlık, salgınlar gibi felaketleri, çağdaş insanın kendi eliyle yarattığı kimyasal kazalar, nükleer güç ve çevre kirliliği gibi felaketleriyle karşılaştırılmakta, günümüz felaketlerinin eskisine göre daha tahmin edilemez sonuçlar yarattığı ve daha yıkıcı olduğunu belirtmektedir. Özetle,

risk toplumunun medya ve ağ ile etkileşimi şöyledir; yaşanan felaketler bilim, hukuk ve medya alanlarında sosyal problemler olarak nitelendirilmekte ve sadece bu yolla görünür olabilmektedir. Ölü ağaçların, kurtlanmış balıkların, ölü fokların resimleri medya yoluyla ulaşılabilir olmakta ve günlük yaşamda kavranamayacak olgular herkesin erişimine açık olmaktadır (Beck,1995:100). Ağ toplumu kuramını ortaya çıkaran Manuel Castells (1996) “bilgi toplumu” terimini reddetmektedir; çünkü, ona göre geçmişteki bütün toplumlar bilgi üzerine temellenmektedir. Bunun yanı sıra

Irzık’a (2002) göre toplum yapısı çerçevesinde bilgi toplumu kavramı;

“Bilgi toplumu ile enformasyon toplumunun ne olduğu konusunda farklı yaklaşımlar vardır. İlki, bilgi toplumunu maldan çok bilgi üreten bir toplum olarak görür. İkincisi, bilgi toplumunu enformasyon patlaması olarak ele alır. Üçüncüsü, bilgi toplumunu iletişim ve enformasyon teknolojileriyle özdeşleştirmektedir. Aralarında fark olmamasına rağmen bu yaklaşımlar bilgi ile enformasyon arasında net bir ayrım yapmamaktadırlar... Bilgi ya da enformasyon toplumu insanların yaşamlarını ilgilendiren çeşitli enformasyona kolayca erişebilmelerine, bu enformasyonu bilgiye dönüştürebilmelerine ve dolayısıyla da kendilerini geliştirebilmelerine olanak tanıyan bir toplum olarak tanımlanmaktadır” (Irzık, 2002:6) olarak ifade edilmektedir.

Castells bilgi toplumu olgusu yerine bilgisel toplum olgusunu önermektedir. “Bilgisel toplum, içinde bilgi üretimi, işlemlenmesi ve aktırımının üretim ve gücün temel kaynakları olduğu sosyal organizasyonun belirli bir biçimidir” (Castells, 1996: 21). Yani ağ toplumu bilgi toplumunun yerini almıştır. “Bir ağ toplumu sosyal yapısı, mikroelektronik tabanlı, dijital olarak işlenmiş bilgi ve iletişim teknolojilerinin aktif hale getirdiği ağlar etrafında yapılanana bir toplumsal yapıdır.” (Castells, 2009: 24). İki bilim insanının çağdaş toplum kuramlarındaki odaklanmaları ve analizleri farklılık gösterebilir de, içinde yaşadığımız toplumun doğasının temelde değiştiği ve

medyanın giderek daha merkezi bir rol oynadığı konusunda hemfikirdirler. Castells medyanın önemini “Medyada var olmayan, bireysel zihinlerde bir parça varlığa sahip olsa bile, kamuoyu içinde yoktur” (Castells: 2007, 241) sözleriyle dile getirmektedir. Bu yorum aslında “Dilsel Görecelik” veya diğer ismiyle Sapir- Whorf hipotezinin (Whorf, 1939) ana fikri olan “dilde var olmayan düşüncede var olamaz” düşüncesinin değişen modern topluma uyarlanmış bir versiyonuna benzemektedir. Şöyle ki günümüzde yeni medyada var olmayan bir olgunun zihinlerde var olmadığını altı çizilmektedir.

“Ağ toplumunda bireyler tarafından oluşturulan içerikler yine bireyler tarafından siber dünyaya sunulmakta ve küresel bazda yaygınlaşmış yeni ortama salınmaktadır” (Erkayhan, 2013: 16). Ağ toplumu tezinin özünde gücün kurumların, çok uluslu şirketlerin ve hatta devletin değil toplumu yapılandıran ağlar içinde bulunduğu savunulmaktadır. Ağlar, çağdaş toplumda güç ve karşı güç (muhalefet) olgularının en büyük sahibi olarak başı çekmektedir fakat tek aktör olarak hareket etmeyip bunun yerine diğer aktörlerle stratejik ittifaklar kurmaktadır. Ağ toplumu, teknoloji üzerinde denetim kurabilmektedir. Dolayısıyla ağ toplumunda bilgi teknolojileri sadece araçlar değil, geliştirilecek süreçlerdir. Gillmore’a (2008) göre, yeni medyadaki önemli sorunlardan biri kandırılmak ve bilginin güvenilirliği sorunudur. Van Dijk (2005) çevrimiçi topluluklardaki vatandaşların güvenilir olmayan kaynaklara ve yalan haberlere karşı tetikte olmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Daha kişisel bir düzlemde, kimlik kaybı ve geleneksel yüz yüze topluluk biçimi ağ toplumunda ortaya çıkan zorluklardandır (Stalder, 1998; van Dijk, 1997; van Dijk, 2005). Yapay ortamlar, zaman ve mekân boyunca hem senkronize hem de asenkronize olarak genişleyen toplumlar oluşturabilir (van Dijk, 1997). Ortak ilgi alanlarına, amaçlara ve yakınlıklara dayalı sanal topluluklar bu ortamlarda

yaratılır, bireyler ve sosyal gruplar için kimliğin yeniden tanımlanmasına neden olur (Stalder 1998'de belirtildiği gibi, Castells).

1.3 Dijital Devrim

Dünya genelinde iki günde bir, medeniyetin başlangıcından günümüze kadar yapılan miktarda dijital içerik oluşturulmaktadır. Günümüzde bazı eşitsizlikler olsa da gelecekte bilgi teknolojisi, elektrik gibi her yerde olacaktır. Bununla beraber, tamamen hayatın bir parçası olan bu teknolojiden önceki yaşam gelecek nesillere tarif edilemeyecek kadar karanlık bir çağ olarak karşımıza çıkabilecektir.

2019 yılında hala dijital uçurumdan bahsedilse dahi gelecekte dünyanın her yerinde devletler, vatandaşlar ve şirketler onu her sorunun ve çözümünün parçası haline getirecektir. Her disiplin kendi açısından “iletişim” ile ilgilenir. “Sinir sisteminden elektronik devrelerin çalışmasına, hukuk sisteminden trafik kurallarına, hatta mimari sistemlere dek bir takım unsurlar ve bu unsurların birbirleriyle belli kurallar çerçevesinde etkileşiminden, yani iletişiminden söz edilir” (Türkoğlu, 2003: 25).

İletişim olgusuna bu bakış açısı “ağ” kavramının tanımına paralellik göstermektedir. Sosyal bilimler alanındaki çoğu bilim dalı da insanlık tarihindeki çağları sınıflandırmak için iletişim ve teknolojilerdeki değişiklikleri temel alan yöntemler ve sınıflamalar geliştirmişlerdir. Giddens’a göre, günümüzün modern toplumu iletişim araçlarından bağımsız ele alınmamalıdır; çünkü “kurumların gelişmesi ve yayılması doğrudan bu iletişim biçimlerinin mümkün kıldığı dolaylı deneyimdeki muazzam artışla bağlantılıdır”. Örneğin basılı metinlerin yayılmasını sağlayan matbaanın da modern çağın devlet ve kurumlarının ortaya çıkışında önemli etkileri olmuştur (Giddens, 2010: 40-41). Dijitalleşme yeni medyanın teknik özelliklerinden sadece bir tanesidir. Resimlerin, seslerin, metinlerin ve verilerin

adına “bits” denilen birler ve sıfırlardan oluşan ayrı ayrı baytlara çevrilebilmesine dijitalleşme denilmektedir. Dijitalleşme sayesinde her şey ekranlarda ses ile birlikte gösterilebilir, dijital veri operatörlerinde saklanabilir, sınırsız bir şekilde, hızda ve miktarda buralardan erişilebilir.

Yeni medya aracılığıyla insanlar artık aksi takdirde maruz kalmayacakları farklı dünya görüşlerini keşfedebilirler. Medya tarihinde birkaç iletişim devrimi gerçekleşmiştir. Van Dijk’e göre (2006: 4) bu devrimler yapısal ve teknik olarak iki gruba ayrılabilir. Yapısal devrimlerde temel değişimler zaman-mekan koordinasyonlarında meydana gelmektedir. Aşağıdaki şekilde Dijk’in (2006:5) medya tarihinde iletişim devrimlerini sınıflandırmak adına oluşturduğu tablo gösterilmektedir.

Şekil 3. Van Dijk’e göre Medya tarihinde İletişim Devrimleri

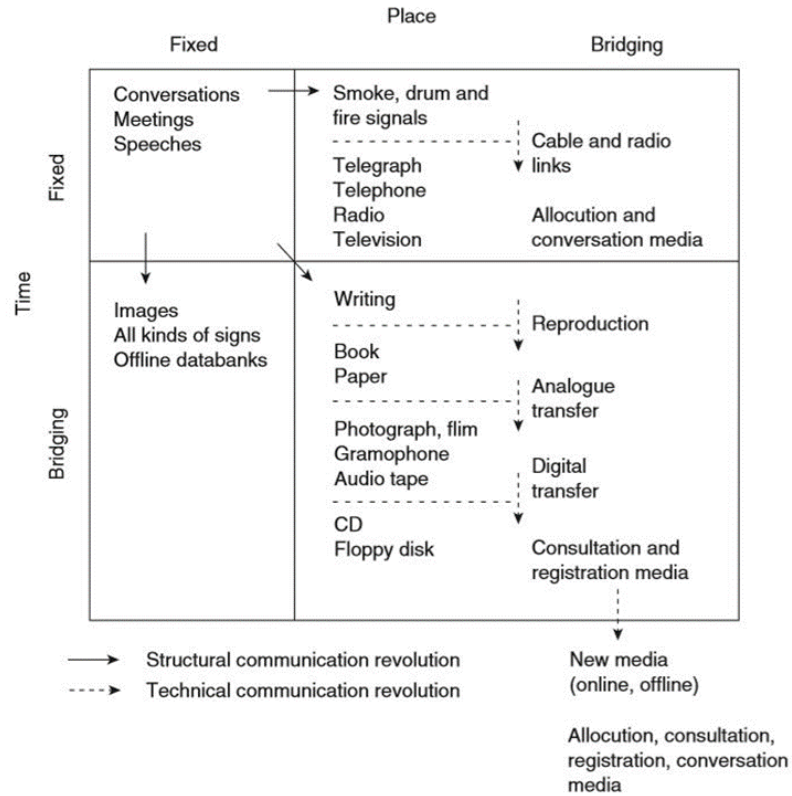

FIGURE I.1 Communication revolutions in media history

Bu tabloya göre uzun mesafelerden duman göndermek, davul-ateş sinyalleri ve elçiler göndermek mekânlar arası, mağara ve çömleklerdeki işaretler de gelecek nesillere aktarılacak suretiyle zamanlar arası köprü kurarak zaman ve mekânla kısıtlı iletişimden zaman ve mekân arasında köprü kuran iletişime geçiş iletişim devrimlerinden ilki olarak belirtilmektedir. İkinci en büyük ve önemli yapısal devrim insanların zaman ve mekândan bağımsız bildirimde bulunmalarını sağlayan yazının icadı olmuştur. Burada örneğin matbaanın icadı yazının çoğaltılmasını sağladığından teknik bir değişim olarak sınıflandırılmaktadır. En son devrim ise hem çevrimdışı kullanıldığında zaman ve mekan kısıtlı olabilen, hem de çevrimiçi kullanılarak farklı boyutlar arası bir köprü oluşturabilen yeni medya olgusudur. Bu sebeple yeni medya yukarıda adı geçen devrimler tablosunun dışında ayrıca değerlendirilmelidir. Castells’a göre dijital devrim “ekonomi, toplum ve kültürün maddi temellerinde bir kesintiye sebep olan, en azından 18. yüzyılın sanayi devrimi boyutunda bir tarihsel olaydır” (Castells, 2005: 39).

Alfabe, nasıl konuşulan sözü kavramsal söyleme dönüştüren bir devrimse internet ve bilgi teknolojileri de 2 bin 700 yıl sonra çeşitli iletişim biçimlerinin interaktif bir ağ üzerinde bir araya geldiği başka bir teknolojik devrimdir; “bir başka deyişle, tarihte ilk kez insan iletişiminin yazılı, sözlü, görsel-işitsel biçimlerini aynı sistem içinde bütünleştiren bir hipertext ve metadil” oluşmuştur” (2005: 439-440). İletişim alanındaki en ufak bir değişimin insanın toplum yapısına, kültürel süreçlerine olan devasa etkisi göz ardı edilemez. McLuhan, kitle iletişim araçlarının toplum üzerine etkilerini incelemiş ve elektronik iletişim araçlarının kültürü yaygınlaştırarak dünyayı “küresel köy”e dönüştüreceklerini öne sürmüştür (Usluata, 1994:25)

Bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT: information and communications technology) tüm dünyaya refah vaadi getirdiği yaygın bir kanı olmakla birlikte dijital uçurum adı verilen bir olguyu da ortaya çıkarmaktadır. Dünya üzerinde enformasyon zengini ve yoksulu olarak kutuplaşan farklı tarafların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum verilen isimle “dijital uçurum” etnik, coğrafi konum, sosyal sınıf, eğitim düzeyi, toplumsal cinsiyet, yaş gibi özelliklere bağlı olarak genel olarak bilişim teknolojilerine, özelde bilgisayar ve internete erişememe durumunun yarattığı eşitsizlik olarak tanımlanmaktadır. Dijital devrimin gerçekleşmesiyle İnsan Hakları bağlamında dijital uçurum (digital divide) kavramı uluslararası sözleşmelerde yer almıştır. Dijital uçurum, ülkelerarası ve ülke içi internet kullanımındaki eşitsizliktir. Bu eşitsizlik; insan hakları, sosyal durum, fakirlik ya da ekonomik eşitsizlik olgularıyla yakından ilişkilidir. İnternet erişimi AB ve BM başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş ve gelişmiş ülkeler tarafından üçüncü kuşak insan hakkı olarak kabul edilmiştir. Buna örnek bir Avrupa Ülkesi olarak Fransa gösterilebilir. 2009 yılında Fransı Anayasa Konseyinin 10 Haziran’da “kamu haberleşme servislerine çevrimiçi (online) ücretsiz giriş insan hakkıdır ve bireylerin bu hakkı sadece hakim kararıyla engellenebilir”(akt. Kılınç, 2010: 424) olarak verdiği hüküm anayasaya ve demokratik ilkelere aykırı olmadığı sürece insanların internete erişim ve kullanım haklarının engellenemeyeceğini savunmaktadır. 2000 yılında Birleşmiş Milletler dijital uçurumu insan hakları çerçevesinde tartışan önemli bir etkinlik gerçekleştirmiştir. Genel Sekreter Kofi Annan the Millennium Assembly of the United Nations’a (United Nations, Mart 2000) sunduğu raporda üye ülkeleri insanların dijital devrimin sunduğu fırsatlardan mahrum bırakılmamaları amacıyla düzenleyici ve erişim fiyatları konusundaki politikalarını gözden geçirmeye teşvik etmiştir. Üye ülkelerin ortak bildirisindeki ilgili madde “To ensure that the benefits

of new technologies, especially information and communication technologies, in conformity with recommendations contained in the ECOSOC 2000 Ministerial Declaration, are available to all.” (United Nations, Eylül 2000: Section III Article 20: 6) şeklindedir. Van Dijk’e (2006:189) göre gelişmiş toplumlarda dijital uçurumun arası bilgisayara ve internete erişim bağlamında kapanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise hala kapanmaya devam etmektedir. Fakat her nasılsa dijital beceriler ve yeni medya kullanımı bakımından uçurum derinleşmekte ve artmaktadır. Anadili İngilizce olmayan bireyler düşünüldüğünde; internet ortamındaki içeriklerin büyük ölçüde İngilizce olması, teknolojik okur-yazarlığın yetersiz olması ve toplumda kadın ya da belli bir yaş üstü gibi belirli grupların bu tip teknoloji ürünlerine çekingen yaklaşmasının dışında, sosyo- kültürel temelli erişim sınırlanmaları da dijital uçurumun giderek daha belirgin bir hal almasına neden olmaktadır. Castells (2005:621) “Ağda yer almak ya da almamak, her ağın diğerleri karşısındaki dinamikleri, toplumumuzda baskın olmanın ve değişimin başlıca kaynaklarıdır: Bu yüzden de ağ toplumu dememiz yerinde olur bu topluma; sosyal morfolojinin sosyal eyleme üstün olmasının damgasını vurduğu bir toplumdur bu” demektedir. Dolayısıyla çağımızda ağda yer almak, aslında var olmaktır ve her insanın hakkıdır.

Herhangi bir mekandaki herhangi bir sorundan anında haberdar olabilen bireyler ve topluluklar etkin bir biçimde en kısa sürede örgütlenerek önce sanal ortamda sonra ise sokaklarda harekete geçmektedir. Dolayısıyla küresel bir örgütlenme biçimi ve katılım düzeyi yüksek toplumsal hareketler ortaya çıkmaktadır. Bu hareketler sahip oldukları güç sayesinde yeni medyanın her mecrasında gündemde tutulmaktadır. “Elden ele, kulaktan kulağa yayılan, mevcut iletişim kanallarından çıkan söylentiler, vaazlar ve manifestolar ile örgütlenen toplumsal hareketler zamanımızın çok biçimli yatay dijital iletişim kanalları sayesinde etkileşim

düzeyini artmakta böylelikle hareketlerin örgütsel nitelikleri farklılaşmaktadır” (Castells, 2014: 28).

1.4 Castells’in Ağ Toplumunun Özellikleri

Sosyal bilimler alanında önemli çalışmalara imza atan ve bugüne kadar adına çok sayıda referans verilen önemli bir akademisyen olan Manuel Castell’s; internet teknolojilerinin henüz gelişmekte olduğu yıllarda yaptığı çalışmalarda, dijitalleşmeye başlayan dünya için yeni bir teori ortaya atmış ve buna “ağ toplumu” adını vermiştir.

Castells, üç ciltlik eserinde bilgi teknolojileri devrimi (dijital devrim), kapitalizm ve komünizmde görülen ekonomik kriz, çevrecilik ve feminizm gibi yeni sosyal hareketler olmak üzere birbirinden bağımsız üç sürecin bir araya gelerek yeni bir toplum ürettiğini savunmaktadır. Bu süreçler yeni bir sosyal yapıya (ağ toplumu), yeni bir ekonomik yapıya (küresel bilgisel ekonomi), ve yeni bir kültüre (gerçek sanallık kültürü) sebep olmaktadır. Ağ toplumunda, güç artık kurumlar, kuruluşlar veya sembolik denetleyiciler tarafından kontrol edilmemektedir. Değişken bir manzara etrafında dolanan küresel zenginlik, güç, bilgi ve görüntü ağlarına yayılmıştır. Castells’e göre bu yeni toplum türünün en temel özelliği zaman ve mekan kavramlarında ortaya çıkmaktadır (Castells, 2000: 13). Zamansız zaman ve akışlar uzamı birbirine karıştığı ağlar sayesinde yeni bir kültür ortaya çıkmıştır.

Castells’e göre zaman ve uzam birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Akışlar uzamı zamansız zamanı üretir. Akışlar uzamı ve zamansız zaman da bir araya gelerek gerçek sanallık kültürünü ortaya çıkarırlar. Bireyler gerçek yaşamın gündelik koşullarından önemli ölçüde kopararak sosyalleşme farklı bir boyuta taşınmaktadır. Bu kavramlara göre, ağ toplumu yeni zaman ve mekân biçimleri etrafında düzenlenmektedir: zamansız zaman ve akışlar alanı. Zaman ve uzam tıpkı doğa gibi bir sosyal yapıyla ilişkilidir. Toplumsal uygulamalardaki anlam ve görünimleri

kültürden kültüre ve tarih boyunca farklı devirlerde çeşitlenmektedir. Ağ toplumunda, toplumsal baskınlığın temel bir biçimi akışlar uzamı mantığının mekanlar uzamı üzerine kurduğu egemenliktir. Bu durum insanları ve yerleri devre dışı bırakan ve marjinalleştiren bir tür sosyal ve bölgesel dışlanma biçimini tetikleyebilmektedir. Akışlar uzamı kavramına göre gruplar veya topluluklar artık gerçek zamanda, coğrafi veya farklı türden fiziki engeller olmaksızın iş birliği kurarak ortak çalışabilirler.

Siyasetin ve politikaların, fikirleri marjinalleştirmeden medya alanını etkili bir biçimde kullanması gerekmektedir. Medya geniş bir yelpazeyi kapsamakta ve belirli kitlelere ve belirli kitle ruh hallerine hedeflenmiş mesajlar göndermektedir. Medya, yeni bir gerçek sanallık kültürü meydana getirmektedir. Sembolik çevremiz, sanal dünyamız, kapsayıcı, esnek ve çeşitlenen bir hipermetin içinde yapılanmaktadır. Castells'in terimleştirdiği ağ toplumuna göre ağa dayalı bir toplumsal yapı sürekli yenilikler üretebilecek dinamik bir sistem olmakla beraber etkileşim çift taraflıdır. Toplum ağları, ağlar da toplumsal yapının kendisini şekillendirmektedir.

Küreselleşme denilen olgu ağ toplumuna gönderimde bulunma biçimlerinden biridir. Ağ toplumu çeşitli sosyal bağlamlar göz önünde bulundurularak incelenmelidir. Castells önceliği ekonomiye ya da diğer bir deyişle ağ ekonomisine vermektedir; çünkü, küreselleşmeyle yakından ilişkili ağ toplumu oluşumu öncelikle ticari ağlarda deneyimlenmiştir. Ağ toplumu kavramı, ağlar sayesinde finansal pazarın ortaya çıkması, uluslararası üretim ilişkilerinin yoğunlaşmasıyla birlikte sıkça kullanılmaya başlanmış ve artık toplum üzerindeki etkileri açısından da ele alınmaya başlamıştır.

Castells'in yeni ağ ekonomisinde finans marketleri kimsenin kontrolü altında değildir. Katı ekonomik bir mantık izlemeyen ani hareketlenmeler gösteren bir otomasyon biçimi haline gelmişlerdir. Bu sistem kaotik ve karmaşık bir mantığa

sahiptir (Castells, 2001: 87). Yeni ekonomi, şimdilik kapitalist bir ekonomidir. “Hattâ tarihte ilk kez, bütün gezegenin kapitalist olduğunu ya da küresel kapitalist ağlarla bağlantısına bağımlı hale geldiğini söyleyebiliriz. Ancak bu yeni tür bir kapitalizmdir; teknolojik açıdan, örgütlenme biçimi ve kurumsal yapılanma bakımından hem klasik kapitalizmden (laissez-faire) hem de Keynesçi kapitalizmden ayrılır.” (Castells: 2010: 202). Ekonomik gelişmeleri kendi tezi çerçevesinde analiz eden Castells ekonomiyi toplumsal dönüşümden ayırmamaktadır. Hatta 2017 yılında Castells vd. *Another Economy Is Possible: Culture and Economy in a Time of Crisis* (Başka bir Ekonomi Mümkün) kitabını ortaya çıkarmışlardır (Castells vd, 2017). Bu kitabın *Economy is Culture* (Ekonomi Kültürdür) başlıklı açılış yazısında Banet-Weiser ve Castells, ekonomik uygulamaların kültürel değerlerle şekillendiğini ve dünyada bulunan farklı kültür sayısı kadar ekonomik uygulamanın bulunduğunu savunmaktadırlar. “Yeni kültürler, sonunda sosyal mücadelelerin bir sonucu olarak yeni güç ilişkilerine ve nihayetinde yeni bir tür ekonomi uygulayan yeni kurumlara yol açabilir.” (Castells vd, 2017:213) Onlara göre bir araştırmacı, insan davranışını yönlendiren kültürel çeşitliliği hesaba katacak kadar güçlü, açıklayıcı bir çerçeve aramalıdır. Çok yönlü bir kültürel analizin, insanların yaşamlarının sosyal dokusuna tamamen dâhil olan ekonomik uygulamalar (üretim, tüketim ve değişim) dâhil tüm insan uygulamalarını anlamak için vazgeçilmez olduğunu düşünmektedirler. Bu düşünce tarzının baskın olduğu Castells’in ilk kitabından itibaren saptanabilmektedir. Bu ciltte yapılan araştırmalar ise, insanların finansal kapitalizm sorunlu sisteminin güç ilişkilerini değiştirme girişimlerine direnmek yerine, esnekliği geliştirme tercih ettiklerini göstermektedir.

Enformasyonel, küresel ekonominin yükselişinin en önemli özelliği mevcut teknolojik değişim süreçleriyle ilintili, ama bu süreçlere bağımlı

olmayan yeni bir örgütlenme mantığının gelişimidir. Enformasyonel ekonominin tarihsel temellerini oluşturan yeni bir teknolojik dizge ile yeni bir örgütlenme mantığı arasındaki uyum ve etkileşimdir. Ancak örgütlenme mantığı, muhtelif kültürel ve kurumsal bağlamlarda farklı biçimlerde gösterir kendini. (Castells: 2010, 208).

Enformasyonel (bilgi) ekonomi, firmalar, bölgeler, ülkeler için verimlilik ve rekabet gücü kaynaklarının, yönetim teknolojisi ve teknoloji yönetimi de dâhil olmak üzere, her zamankinden daha fazla bilgi, bilgi ve işlem teknolojisine dayandığı bir bilgi ekonomisidir. Ağ kuruluşları, ekonomik faaliyetin yeni bir organizasyon şeklidir; ancak, işleme mantığını yavaş yavaş diğer alanlara ve organizasyonlara da genişletmektedir. Ulusal, coğrafi ve yerel ekonomiler ağlar ve maketler yoluyla bağlı bulundukları küresel ekonominin dinamiklerine bağımlıdırlar. Küresel ekonomi, dünya ekonomisi demek değildir. Küresel ekonomi yeni bir gerçekliktir. Ekonomideki sanallaşma ve küreselleşme sonucunda insanlarda da iş konusunda bir hoşnutsuzluk ortaya çıkmıştır. Artık ağlar sayesinde iş hayatında önemli değişimler görünmektedir. Burada iki önemli kavram bireyselleşme ve esnekliktir. Dolayısıyla kendi kendinin patronu olma, geçici iş, yarı zamanlı çalışmalarda büyük bir artış görülmektedir ki bu durum özellikle kadınlar için büyük fırsatlar sunmaktadır. Bu avantajlı olguların yanı sıra küreselleşme, iş ağı ve işin bireyselleşmesi süreçleri, işçi sendikaları ve refah devleti olmak üzere bilgi çağında çalışanları temsil edip koruyan sosyal örgütleri ve kurumları zayıflatmaktadır.

Güç ilişkileri her toplumun temelini oluşturmaktadır. Güç olan her yerde bir karşı güç de mevcuttur. Gücü elinde tutan her şey için toplumda kurumlar ve

standartlar oluşturularak bu güç merkezlerinin isteklerine uygun bir toplum mühendisliği yapılmaktadır. Ağ toplumunda güç ağlar aracılığıyla uygulanmaktadır ve mevcut toplumsal ve teknolojik koşullarda dört farklı biçimde güç ortaya çıkmaktadır. Bu terimler birbirine yakın görünse dahi küçük farklılıklarla birbirinden farklı dört süreci açıklamaktadır. Aşağıda Castells'in ağ üzerinden kurulan güç dengelerini sınıflandırması açıklanmaktadır (Castells, 2011: 773)

1. **Ağ Kuran Güç¹ (Networking Power):** Küresel ağ toplumunun çekirdeğini oluşturan ağlarda bulunan aktör ve organizasyonların insan toplulukları ve bu küresel ağlara dâhil olmayan bireyler üzerindeki gücü.
2. **Ağ gücü (Network Power):** Ağlardaki sosyal etkileşimi düzenlemek için gereken standartlardan kaynaklanan güç. Bu durumda, güç ağlardan dışlanarak değil, dâhil etme kurallarının dayatılmasıyla uygulanır.
3. **Ağlaştırılmış güç (Networked Power):** Sosyal aktörlerin ağdaki diğer sosyal aktörler üzerindeki gücü. Bu gücün formları ve işlemleri her bir ağa özgüdür.
4. **Ağ kurma gücü (Network-making Power):** Programcıların ilgi alanlarına ve değerlerine göre belirli ağları programlama gücü ve çeşitli ağların baskın aktörleri arasındaki stratejik ittifakların ardından farklı ağları değiştirme gücü.

Ağ toplumunda, karşı güç belirli ağların programlarını değiştirmek için mücadele ederek, egemen çıkarları yansıtan anahtarları bozma ve bunları ağlar

¹ Castells'in terimlerine Türkçe karşılıklar yazar tarafından bulunmuştur.

arasındaki alternatif anahtarlarla değiştirme çabasıyla kullanılır. Aktörler insandır, ama insanlar ağlarda örgütlenirler. İnsan ağları, örgütsel ağların programlanması ve değiştirilmesi yoluyla ağlar üzerinde hareket eder. Ağ toplumunda, g ve karşı güç temel olarak, insan aklındaki sinir ağlarını kitle iletişim ağları ve kitle kendi iletişim ağları kullanarak etkilemeyi amaçlamaktadır. Özetle bir ağ toplumunda g elinde tutan kesim programlayıcılar ve değiştiricilerdir. Sosyal aktörlerle vct bulurlar ancak birer birey değillerdir; onlar ağların kendisidir.

Castells'in 2016 yılında zge zdemir ile BloombergHT'ye yaptığı "Ne tarz bir Kapitalizm İçinde Yaşayacağız" başlıklı röportajında Castells'in ağ toplumuna ve gelecek toplumlara bakış açısı açıkça görülmektedir (zdemir & Castells, 2017)

...Benim her toplumda bugün gördüğüm, tek bir kelimeyle tarif edilebilir: Otonomi. İnsanlar zerk oldular, bağımsız düşünüyorlar, şirketlerin, devletin, kültürel kodların mantığına karşı çıkıyorlar, projeleri kapsamında hayatlarını yeniden tanımlıyorlar. Tek bir gençten bahsetmiyoruz, ağlardan bahsediyoruz. Bazen bu sosyal hareketlere dönüşüyor, Türkiye'de siyasete etki eden Gezi Parkı eylemleri zamanı olduğu gibi. İşpanya'da ise geleneksel parti yapılanmaları içinde değil, tamamen siyaset sistemini değiştiren bireysel otonom hareketler içinde oldu.

ABD'de başkanın kim olacağına dair tartışmalar yapılıyor, Trump Cumhuriyetilerde sisteme karşı çıktığı için öne çıkıyor. Ama en ilginç aday "işgal et" hareketinin içinde olan Bernie Sanders; gençlerin yüzde 75'i Sanders'ı destekliyor; çünkü otonomi, özgürlük ve eşitliği temsil ediyor. İnsanlar dünyayla ilgili kötümser olduğunda dağılan kurumlara bakıyor; ben daha iyimserim çünkü ağ kurma ve değerlerini ne sürme kapasiteleriyle gençler yeni bir toplum yaratıyor; sadece bir ağ toplumu değil, adil bir ağ toplumu.

Ağ toplumunun en merkezi temel özelliği hükmetmenin ve hükmedilmeye karşı koyma dinamiklerinin ağ yapılanmasına ve saldırı/korunmanın ağ stratejilerine dayanması olmaktadır. Bu bir bakıma sanayi toplumu gibi önceki toplum türlerinin yaşadığı deneyimlere benzemektedir. Castells (2011: 779) sanayi toplumunda fabrika ve işçi örneğini vererek bu görüşünü sağlamlaştırmaktadır. Ona göre “Fabrikalar ve büyük endüstri şirketleri hem kurumsal sermayenin hem de merkezi olarak örgütlenmiş emek hareketinin gelişmesinin maddi temeliydi”. Yani Foucault’nun (bkz. bölüm 3.2) söylem kavramında saptanan söylem ve karşı söylemin birbirini yaratması hatta aynı merkezde bulunması gibi Castells’de de güç ve karşı güç ağ toplumunda birbirini besleyen iki kavram olmaktadır. Güç ağları ilişkisinde Castells internetin özgürlük için bir araç olduğunu söylemektedir. “İnternet dünya çapındaki varlığının ilk yıllarında, yeni bir özgürlük çağına belirtisi olarak görünüyordu” (Castells, 2001 : 168). Çünkü hükümetler, coğrafyayı ve dolayısıyla siyasi sınırları aşabilen iletişim akışlarını tamamen kontrol edemezler. Özgür söylemler kitle iletişim araçlarına bağlı olmadan gezegenin her tarafında yayılabilmektedir. Castells’in yorum ve eserlerinden internetin zararlarına karşın oldukça olumlu bir bakış açısı taşıdığı saptanmaktadır. İnternet onun için bir özgürlük aracıdır ve interneti kontrol etme güdüsü ise kötü sonuçlar ortaya çıkarabilecek bir durum olmaktadır. Castells interneti kontrol etmenin tek yolunun ağda bulunmamak olduğunu ve bunun da dünya üzerindeki hükümetlerin hem iş fırsatları hem de küresel bilgiye erişim açısından ödedikleri büyük bir bedel olduğunu belirtmektedir (2001:169). İnternet toplumsal devrimin ya da siyasi reformların yerini tutamasa da iletişim kaynaklarını genişleterek, demokratikleşmeye katkıda bulunmakta, vatandaş haklarının ifadesi ve insani değerlerin bildirilişi için olağanüstü bir potansiyel

sunmaktadır. İnternet, katılımcıların çokluğu ve çeşitliliği sayesinde geleneksel medyadan farklı olarak tek taraflı egemenliğin silahı olmaktan çıkmaktadır.

1.5 Kitle Toplumundan Ağ Toplumuna

Toplum, belirli bir coğrafi alana yayılmış, devamlılığı olan ve ortak kültür paydasında buluşan ilişkiler bütünü olarak tanımlansa da; yeni medyanın küresel olarak yayılmasıyla artık toplum “bir coğrafi alanda” yayılmamakta, tüm dünyada egemenlik kurmaktadır. Ait olduğumuz “anatomik olarak modern” Homo sapiens türünün 200,000 yaşında olduğu tahmin edilmektedir. Buna karşın sanat, ritüel, kıyafet, araç gereç geliştiren, ve farklı ekosistemlerde yaşayabilen “davranış olarak modern” insanların tüm dünyaya yayılmadan evvel neredeyse 75.000 yıl önce Afrika’da evrildiği düşünülmektedir. Bu devirde avcı toplayıcı şekilde hayat süren tür küçük gruplar halinde göçebe yaşamış ve yazılı bir diller veya hükümetleri olmamıştır. Bugün ise insanların büyük çoğunluğu sayısı milyonları aşan çok katmanlı toplumlarda tarım ile üretilen besinleri tüketerek ve devletler tarafından yönetilerek yaşamaktadır. Yakın tarihimizde ise ilk çağ, orta çağ diye isimlendirilerek kendi içlerinde de devirlere ayrılan sınıflamalara tanık olmaktadır. Orta Çağ’dan modernizme geçişte bilimsel, siyasi, kültürel, teknik ve endüstri olmak üzere dört ana devrimin belirleyici olduğu söylenmektedir. Jeanniere’e (2011: 118) göre endüstri devrimi çalışanların üretim sürecinden aşamalı olarak kopuşu, başka bir ifadeyle üretimin insan emeği yerine makinelerle yapılmasına başlanmasıdır. Üretimin makineleşmesi, 19. yüzyılda görülen siyasi, ekonomik ve toplumsal sonuçlarının ardından bilgisayarlaşma ve robotlaşmaya giden yolu da açmıştır. Bilgi ve emeğin mekanikleştirilebilir olması, insanın büyük ölçüde üretim dışına çıkması anlamına gelmektedir.

Le Bon, kalabalığın ortaya çıkan yeni özelliklerini üç mekanizma aracılığı ile açıklamaktadır: Anonimlik, bulaşma ve telkine yatkınlık. Le Bon'a göre kitleler "isimsiz (anonim) ve dolayısıyla sorumsuz oldukları için, bireyleri daima, her yerde kontrol edici rol oynayan sorumluluk duygularından tamamen uzaklaştırır ve onları içgüdülerine daha kolay teslim eder (Le Bon,1895/1999: 24, akt Kayaoğlu, 2003:207)

“20. yüzyılın başından itibaren 'kitle-toplum, kitle insan' ve bunların oluşturduğu dünya görüşü, hayat felsefesi, inanç ve değerlerini belirleyen kitle kültürü ortaya çıkmıştır” (Cihan, 2010: 94). 20. yüzyıl boyunca, kitle toplumunun yapıları yavaş yavaş ağ topluluğunun yapılarıyla yer değiştirdi. Bu her şeyden önce gelişmiş veya modern toplumlarda oldu. Gasset'in (2010) yirminci yüzyılın başında kalabalıkların elde ettikleri güce bakarak “topluma hükmetmeleri olacak iş değildir” dediği sıradan insanlar, daha önce boş olan kentleri, evleri, otelleri doldurmuştur, kafeler müşterilerle, muayenahaneler hastalarla dolup taşmaktadır. Bu kümelenmenin sonucu olarak; “insanlık kültürünün nispeten süzölmüş eseri olan, sonuçta daha önce azınlıklara ayrılmış bulunan en kalburüstü yerler”e kitle yerleşmiştir; kitle sahnenin gerisindeyken öne geçmiş, başrolü almıştır (Gasset, 2010: 41). Gasset'in döneminde yaşanan (günümüzde de devam eden) durumun tehlikesi şudur; kitle, onu kitle yapan özellikleri bırakmadan seçkinlerin yerine geçmekte, siyasete sıradan insanın buyrukları yön vermektedir. Gasset'e göre modernizm öncesi kitle, kusurlarının farkındaydı ve politikaya hükmeden azınlığın toplumsal ve sosyal sorunları kendisinden daha iyi anlayıp çözebileceğini biliyordu, “oysa şimdi kitle kahvehane sohbetlerini dayatma ve onlara yasal geçerlilik tanıma hakkına sahip olduğunu düşünüyor” (Gasset, 2010: 45-46). Ancak modernizm çağında insan kitle olarak tanımlanmaktan, genellemelerden bir parça sıyrılıp yeniden bir birey olarak

anılmaya başlanmıştır bunda önemli bir etken modern insanın bireysel olarak görünme tutkusudur. Günümüzde bu tutkuyu tatmin eden en önemli araç şüphesiz internettir. Cohen ve Rai (2000) küresel bir biçimde ortaya çıkıp etkinlik gösteren insan hakları, kadın, çevre, emek, dini ve barış hareketleri olmak üzere altı ana sosyal hareket tanımlamaktadır. Bu hareketlerin hepsinde küresel koolisyon yaratma ihtiyacı, ve küresel bilgi ağlarına olan itimatları bu ve benzeri hareketleri internete oldukça bağımlı kılmaktadır (Castells, 2001: 143).

İnternet ağıyla meydana gelen sosyal yapı sanal cemaat olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde bireyler, fiziksel bir ortamda denk gelmiş olmasalar bile, ortak bir ilgi alanı paydasında buluşarak sanal bir birliktelik oluşturmaktadır.

Bu noktada ise “bireysel kimlik” olgusu önem kazanmaktadır. Kimlik “ben” ve “diğeri” ayrımında kurularak, orijinallik duygusunu pekiştirmek, diğerlerinin gözünde değerli olmak, toplumsal olarak tanınmak ve onay görmeyi içerir (İmançer, 2003: 234). Castells siber alanın hoşnutsuzluklarını dile getiren çeşitli insanlar için küresel elektronik bir meydan haline geldiğini belirtmektedir. Yirmi birinci yüzyılın toplumsal hareketleri, toplumun değerlerinin ve kurumlarının dönüşümünü amaçlayan toplumsal eylemler, kendilerini İnternet üzerinden ve kendileri tarafından tezahür ettirmektedir. Endüstri çağından kurtulan emek hareketi gibi çevre hareketi, kadın hareketi, çeşitli insan hakları hareketleri, etnik kimlik hareketleri, dini hareketler, milliyetçi hareketler ve sınırsız kültürel projeler ve siyasi nedenler listesinin savunucuları / savunucuları İnternetle ve İnternet üzerinden bağlantı kurar, düzenler ve seferber eder (Castells, 2001: 138).

Ağ toplumunda bireysel kimlik sorunsalına değinen Giddens (2008: 159) “Ağ toplumunda kişisel kimlik daha açık bir mesele haline gelir. Artık kimliklerimizi geçmişimizden almıyoruz; kimliklerimizi başkaları ile etkileşime girerek yaratmak

zorundayız” demektir. Bu yorum aslında ağ toplumu nedir kısmında Castells’den alıntılanan “medyada var olmayan zihinlerde yoktur” savıyla örtüşmektedir. Kimlikler de diğer her şey gibi önce bir ağda, sanal ortamda varlık gösterip sonra gerçeklikte geçerli olmaktadır. İnternetin en önemli özelliğini basitçe bireylere hız ve haz sağlamakla tanımlayan akademisyenler yaratılan kimliklerin gerçekliği ve denetlenebilirliğinin sanal ortamda en büyük sorun olduğunda hemfikirdir. Bu yorumlara rağmen Castells yine olumlu düşünmeyi bırakmamakta ve gerçek hayatların çevrimiçi etkileşimi şekillendirdiği için korkuya gerek olmadığını düşünmektedir. Çevrimiçi etkileşimin temeli olarak rol yapma ve kimlik oluşturma İnternet tabanlı sosyalleşmenin küçük bir kısmı olduğunu ve bu tür uygulamaların gençler arasında yoğunlaşmış olduğunun görüldüğünün altını çizmektedir. “Nitekim gençler, kimliklerini keşfetme, onunla deneyimleme, gerçekte kim olduklarını veya istemediklerini bulma sürecinde olan ve böylece kimlik inşası ve deneme anlayışı için büyüleyici bir araştırma alanı sunan insanlardır” (Castells, 2001: 118). İnternet ve ağlar hakkındaki teorilerin herkesi ilgilendirdiğini düşünmektedir çünkü İnternetin, teknolojik uygarlığın, ağ topluluğunun bir parçası olmak istemeyen, ben hayatımı yaşıyorum bunlardan bana ne diyen birinin bile ağların birer parçası olduğunu düşünmekte ve “şu anda ve bu yerde, toplumda yaşamak istediğiniz sürece ağ toplumu ile uğraşmak zorunda kalacaksınız. Çünkü internet galaksisinde yaşıyoruz”(Castells, 2001: 282) demektir.

2. CİNSİYETÇİ SÖYLEM VE YENİ MEDYA

2.1 Söylem Nedir?

Söylem, dilbilim literatürüne 1950’lerde dağıtımsal dilbilimin kurucusu olan Zellig S. Harris (Harris, 1951) tarafından kazandırılan bir dilbilim terimidir. “Harris, araştırmalarında tümce sınırlarına dek gelen Bloomfield’den sonra ilk kez yapısal bir yöntemle tümceden daha uzun bütünleri belirlemeye yönelir” (Vardar, 1999: 249). Bu yönelimde 1950’li yıllardan sonra dilbilim araştırmalarının konuşulanlara değil, konuşmayla verilmek istenenlere odaklanması rol oynamıştır. Burada tümce düzlemindeki incelemelerden tümce dışı yapılara, sözcelerin sahip olduğu derin yapılara doğru bir ilgi gözlemlenmektedir çünkü konuşmanın sadece düz anlamsal bilgiler içermediğinin farkına varılmıştır. Genel olarak söylem konuşan kişinin sözeleme durumları içinde ürettiği dilsel bir edimdir. Her söylemde, bir verici tarafından belirli bir amaçla, belirli bir uzamda üretilmiş ve kişiler arası iletişimi ve etkileşimi sağlamakta kullanılmaktadır. Dilsel bir edim olan söylem üretiminin ideoloji, toplumsal biliş ve güç dengelerini konu alan kültürel teorilere ve akademisyenlere göre toplumsal bir pratik olarak tanımlanmaya başlanması sıradaki bölümlerde detaylı bir biçimde açıklanacaktır.

Alanyazında söylem sözcüğü genellikle “tümce ötesindeki dil” yani tümcelerin bir araya gelerek anlam oluşturarak bir görevi yerine getirmesi ve bu olguların incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Söylem analizi ise belirli bir metindeki veya sohbet esnasında kullanılan dilin incelenmesidir. Belirli bağlamlarda kullanılan dile göre gerçekleştirilen eylemler ve yine bu bağlamlara göre paylaşılan mesajın anlamlandırılmasının incelenmesi söylem analizi olarak sadece dilbilimin bir çalışma alanı olarak kalmamakta ve sosyolojiden, psikolojiye, kültür

alışmalarından, edebiyata kadar pek çok bilim dalının ortak terminolojisinde yer bulmaktadır. Harris'in söylem zmlemesi szdzimsel bir yaklaşıma içerir ve metin çözümlemesini söylem zmlemesi olarak değerlendirir (bkz. Harris, 1951). Bağlaşıklık, bağdaşıklık, söz eylemler, işbirliği ilkeleri, artalan bilgisi, mesafe koyma, şema gibi terimler söylem incelemeleriyle alakalı olan diğer terimlerdir. Dilbilim Terimleri Sözlüğü söylem (discourse) terimini metindilbilim alanının çalışma alanı kapsamında "Yapısal yaklaşıma göre tümce ötesi, tümceden büyük dil birimi; dilin toplumsal boyutu vurgulandığında ise dilsel büyüklüğüne bakılmaksızın (tek sözcük, tümce, paragraf vb.) işlevsel, iletişim değerli birim olarak tanımlanabilecek sözce. Söylem salt sözlü birim, metin yazdı birim olarak ele alındığı gibi hem sözlü hem de yazılı söylem olarak da kabul edilir" (İmer vd, 2011: 207) olarak açıklamaktadır Söylemlerin sınıflandırılmasında farklı terimler kullanılmaktadır. Örneğin Ochs (1979) yazılı ve sözlü söylem biçimleri yerine planlanmış ve planlanmamış söylem biçimi terimlerini kullanmayı yeğlemektedir. Bu sınıflamanın sözlü ve yazılı söylem şeklindeki sınıflamadan farklı olduğunu belirten Ochs'a göre söylem, planlanmış sözlü söylem, planlanmamış sözlü söylem, planlanmış yazılı söylem ve planlanmamış yazılı söylem olmak üzere dört biçimde betimlenebilmektedir (1979:55). Planlanmamış sözlü söylem, kısaca, daha önceden üzerinde düşünülmemiş ve bir ön hazırlık yapılmadan üretilen söylem olarak tanımlanmaktadır (Ochs 1979: 55).

Kullanım esnasındaki dilin incelenmesi dilbilimin bir kolu olan edimbilim terimiyle açıklansa da (Levinson,1983), yazılı veya sözlü bir metin örgüsünde bir araya gelip bir anlam üreten ve metin türlerinin (rn. Diyalog, anlatı, rapor, masal, mektup vb) ayrışmalarına sebep olan tümceler üzerine yapılan araştırmalar aynı şekilde söylem analizi olarak isimlendirilmektedir. Bu tanımlamalara göre söylem

dilsel birimlerle gerçekleşen, konusu, öznesi ve alıcısı olan, vericinin tutumunu ve değer yargılarını yansıtan, çoğunlukla iç ve dış bağlama gönderimde bulunan tutarlı bir dizge olmaktadır.

Sözceler bir bağlam içinde anlam ve değer kazanmaktadır ve ancak bir verici/konuşucu sözcenin sorumluluğunu üstlendiğinde ortaya bir söylem çıkmaktadır. Aşağıdaki tabloda “Patriot konusunda, diğer konularda her ülkeyle oturur müzakere ederiz” sözcisi incelenmektedir. Söylemsel olarak incelendiğinde bir sözcenin farklı söylemsel tabanlarda farklı anlamlar kazandığı görülmektedir.

Tablo 2. Herhangi bir tümcenin söylemsel taban olarak incelenmesi

Alıcı: Amerika	Alıcı: kamuoyu	Alıcı: Rusya
Verici: Hükümet	Verici: hükümet	Verici: Hükümet
Amaç: uyarı	Amaç: bilgilendirme	Amaç: Güvence vermek

Bir kavramı anlayabilmek için onun diğer kavramlarla olan ilişkisini betimlemek gerekmektedir. Bu çerçevede söylem kavramının sözce, tümce, dil ve metin kavramlarıyla olan ilişkisi betimlendiğinde daha açık bir temele oturacaktır. Tümce terimi bir dilbilgisi terimi olmasının yanı sıra farklı kuramlara göre değişen içerikler taşımaktadır. Vardar, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde tümce teriminin bu çeşitli kuram ve anlayışlara göre tanımlıklarını vermektedir. Aşağıda iki farklı dilbilim sözlüğünden derlenen tanımlıklar gösterilmektedir.

Tablo 3. Söylem ve onunla ilişkili kavramların tanımları

sözce (utterance)	genel, söylem çözümlemesi	Bir konuşurun iki durak(lama) arasında ürettiği söz birimi. Sözce tek bir sözcükten ya da birkaç
----------------------	------------------------------	--

		tümceden- oluşabilir. Dil yetisi kapsamında olan soyut tümce kavramına karşılık sözce, somut dil kullanımına ilişkin bir kavramdır. (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011:288)
tümce	(Alm. Satz, Fr. Phrase, proposition, İng. Sentence)	1. Geleneksel dilbilgisinde, anlam açısından eksiksiz sayılan, bir kesinti ya da durakla sınırlanan söz. 2. Dağılımsal dilbilimde, özyeterliği ve sözdizimsel bağımsızlığı olan, kesintili öğelerden oluşan, daha geniş bir parçanın kurucusu olmayan parça. 3. İşlevsel sözdizimde bütün öğeleri bir yüklem ya da eşbağımlı bir çok yükleme bağlı söz zinciri parçası. 4. Üretici-dönüşümsel dilbilgisinde üretim kuralları (yeniden yazım ve dönüşüm kuralları) uyarınca abecede yer alan simgelerin sıralanmasıyla elde edilen, edincin betimlenmesine ilişkin öğeler bütünü. (Vardar, 2002:197-198)
dil (language)	genel	Nedensiz simgelerden oluşan, bildirilişimin gerçekleşmesini sağlayan dizge; çok boyutlu kavramlar bütünü. N. Chomsky'e göre insana özgü bir yeti ve bir dizi kurallardan oluşan bir dizgedir. Toplumsal bir uzlaşmaya dayanan dil,

		bireysel özelliklere değin uzanan değışkelerden oluşur. Bu anlamda ortak özellikler içeren bireydil, ağız, lehçe ve öteki değışkelerin toplamı olarak da tanımlanabilir. Türkçe, Japonca, Yunanca gibi kimi nitelemeler belli bir dil topluluğunun konuşma yazma davranışının temelinde bulunan soyut düzeni anlatır; günümüz Türkçesi, N. Ataç'ın Türkçesi vb. belirlemeler ise dilin en başta doğal dil anlamına geldiğini gösterir. Buna karşılık yapay biçimde- oluşturulan kavramsal dizgelere de (örn. mantık dili, bilgisayar dilleri vb.) dil denir. Öte yandan konuşma ve yazmanın belli bir kesiti de dil olarak adlandırılır (örn. bilim dili, yazın dili, sinema dili vb.). Saussure dil kavramında üçlü bir ayrım yapar: insana özgü dil yetisini belirten langage, toplumsal uzlaşma sonucu göstergelerden oluşan ideal soyut dizge langue, dilin gerçekteki somut kullanımını anlatan parole. Saussure*ün kullandığı anlamda dili insana özgü biyolojik bir yeti, soyut bir dizge olarak da tanımlamak olanaklıdır. Daha soyut bir düzlemde insan davranışının belirleyici bir özelliği olarak nitelenebilir. Bu çerçevede,
--	--	---

		öteki iletişim düzenleriyle karşılaştırıldığında, insan dilinin temel belirleyicileri üretkenlik, çifteklemlük, nedensizlik, kültürel aktarım, yer-zaman dışılık, öğrenilebilirlik'tir .(İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011: 86)
metin (text)	genel	Genel olarak betimleme ve çözümleme amaçlı dil bütüncesi. Son dönemlerde metindilbilim ve söylem çözümlemesi çalışmalarının gelişmesi ile bu geleneksel tanım değişmiştir. Günümüzde metin, 'metinselliğin yedi ölçütünü içeren iletişimsel oluşum' biçiminde tanımlanmaktadır. Bu yedi ölçüt: bağlaşıklık, bağdaşıklık, amaçlılık, benimsenirlik, bilgisellik, durumsallık ve metindeşliktir. Metinler sözlü ya da yazılı olabilir.(İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011:189-190)

Söylem kavramının dil içinde nasıl bir konuma sahip olduğunu daha açık bir şekilde gösterebilmek için aşağıdaki tablo oluşturulmuştur:

Tablo 4. Dil içinde söylem kavramının diğer kavramlarla olan ilişkisi

Sözce	Tümce	Dil	Metin	Söylem
iki anlamsal	belirli bir söz	Dil,	Metin	sözceyi hazır

boşluk ya da iletişim durağı arasında üretilen dilsel yapılardır.	söyleme durumunu varsaymaz.	toplumsal bir olguyu karşılar ancak söylem bireysel kullanımı yansıtır.	iletişim bağlamına sunulmuş bir yapıdır, kullanıldığı zaman söylem oluşur.	duruma getiren altyapılardır.
tümce sınırlarını aşan dilsel yapılardır.	dilbilgisel açıdan değeri vardır.	Bir dilsel topluluğun üyeleri tarafından ortaklaşa paylaşılan bir dizge	söylem gibi bağlamsal bir durumdan çıkarım sonucu üretilen daha soyut yapıdır	toplumsal ve tarihsel açıdan tanımlanmış iletişim edimidir.
Sözce dilsel bir birimdir.	çekimli eylem içeren söz dizimsel bir biçimdir	Toplumsal bir yapıdır ve dilin öğeleri durağan bir özellik sunar.	düşünsel olarak düzenlenir. Söylemle birlikte bu düşünsel yapı edimsel olarak	üretimin tarihsel koşullarını göz önünde bulundurarak oluşturulmuş metinler bütünüdür.

			gerçekleşmiş olur.	
sözce kullanım içinde diğerleri ise gücül olarak var olur.	Dilbilgisel olan biçimbirim bütünü			Dil dizgesinin sınırlı bir kullanımı
bir sözceleme ediminin sonucudur	bağlamdan bağımsız değerlendirilir.			dizgesel ve devingen bir yapıyı belirtir. Gerçek bir bağlam içinde dilin bireysel kullanımı demektir.
bağlam içinde değeri vardır.	göndergesi olmayan, edimselleşmemiş yapılardır.			dil bağlamında oluşur, dil olmadan söylem olmaz.
bir tek ünlemden oluşabileceği gibi uzun bir metinden de	soyut bir yapıdır			Tutarlı olan tümceler bütünü

oluşabilir.				
iletişim kurmak amacıyla üretilir	Sözceden farklı olarak AÖ+EÖ'den oluşur			Söylemin yalnızca tümce olması yeterli değildir. Gerçek bir bağlam içinde gerçek özne tarafından kullanılması gereklidir.
Edimbilimin konusudur	Sözdizimin konusudur			dilsel yapıları edimselleşmiş yapılardır. Göndergesi vardır ve bu dünyaya gönderimde bulunur.
	Dilbilgisi durağan yapıdaki tümcenin kuralının açıklandığı bir alandır.			Söylemdilbilgisi bir söylemin dilbilgisel özelliklerini betimler.

				üretim-tüketim ilişkilerine göre belirlenmiş bir durumdur
				metinsel özelliklerle belirginleşen sözcüktür.
				Üretim koşulları açısından bakıldığında söylem , metni kaplayan bir yapıdır

Yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere söylem bağlam ve üretim koşullarına dayanan somut bir yapı olmaktadır.

Söylem teorileri genel olarak üç dönemde ele alınabilir (Torfing, 2005: 5-9):

- Metnin toplum-dilbilimsel anlamsal yönlerine odaklanılan dil odaklı, sosyolinguistik, etnometodolojik dönem
- Teorilerin yorumlayıcı gücünün ön plana çıktığı, iktidar ve ideoloji odaklı söylem yaklaşımları dönemi
- Tüm gerçekliklerin söylemde inşa edildiği, söylem yoluyla sürdürüldüğü, postmodern, yorumlar dönemi

3.2 Güç ve İdeoloji Temelli Söylem Kavramı

Söylem kavramı genelde günlük karşılıklı dil kullanımı, konuşma çözümlemesinde üzerine çalışılan bir olgu olarak tanımlanarak karşımıza çıkmaktadır. Önceki bölümde sözcenin sorumluluğunun bir kişi tarafından üstlenilmediğinde söylemin ortaya çıktığı bildirilmişti. Bu bölümde ise söylemlerin ortaya çıkışında toplumsal bilgi birikimi, değer yargıları ve ideolojilerin etkisi alakalı araştırmacıların yorumlarıyla farklı bir yönden ele alınacaktır. Söylemler bireylerin zihinsel işleyişini ortaya koymaktadır ve bu işleyiş salt kişiye özgün, dış etkenlerden izole bir biçimde gelişmemektedir. Söylemin salt bireysel duygu ve düşüncelerin dilde ifade bulması durumu olmayıp toplumsal bilgi birikiminin, değer yargılarının, ideolojilerin temsilcisi ve yeniden üreticisi olduğu van Dijk tarafından belirtilmektedir (2003: 13). Dolayısıyla “Söylem, hem ideolojilerden beslenir ve ideolojilere göre şekillenir; hem de ideolojilerimizi belirler ya da değiştirir” (van Dijk, 2003: 111). Van Dijk’in söyleme dair bu bakış açısını etkileyen bir isim Foucault olmuştur. Fransız sosyal teorisyen ve filozof olan Foucault, söylem analizinde belirli bir kültür ortamında geleneksel konuşma ve yazma pratiklerinin politik ve ideolojik yapılara nasıl hizmet ettiğini belirlemeye çalışmaktadır. Eleştirel dilbilim ve eleştirel söylem analizi gibi alanlarda çalışmalarını sürdüren araştırmacılar, Foucault’nun eserleri sonrasında söylemi toplumsal olarak konumlandırılmış, kurumsal olarak düzenlenmiş ve gerçeklik inşa etme kapasitesi olan bir dil pratiği olarak tanımlamışlardır. (Fairclough ve Wodak 1997; van Dijk 2008). Söylem kavramına dair bu bakış açısı günümüz teknolojisine, güç eksenlerine ve mevcut araştırma konusuna en uygun tanım olmaktadır. Dil ve kimlik konusundaki literatürün çoğu, sosyal pratiklerin (dil kullanımı gibi) konuşmacı kimlikleri de dâhil olmak üzere sosyal gerçekliği ürettiği ve yeniden ürettiği post-

yapısalcı düşünceye dayanmaktadır. Böylece, Foucault (bkz. 1980) 'nın iddia ettiği gibi, benlik/kimlik sabit değildir, ama söylem yoluyla konumlandırılan ve yeniden konumlandırılan bir şeydir. Söylemlerin çoğu, özellikle de bir grubun üyesi tarafından dile getirildiklerinde, o topluluğun ideolojik temelli görüşlerini ifade etmektedir.

Kadınlara yönelik ötekileştirici, kadınlık sınırını belirleyici veya aşağılayıcı söylem çeşitlerinin dolaşıma sokulması belirli ideolojik gruplar tarafından gerçekleştirilmektedir. İdeolojik grup siyasi bir oluşum demek değil aynı özelliklere ve inançlara sahip bireylerden oluşan topluluklar olarak kullanılmaktadır. Dijk (van Dijk, 2003: 28) bir gruba üye olmanın ve tek bir grup gibi hissetmenin ne anlama geldiğini tanımlayan ve ideoloji şeması kategorileri olarak betimlediği maddeler halinde sıralamaktadır;

İdeoloji şemasının kategorileri

- Üyelik ölçütleri: Kimler ait (değil) ?
- Tipik etkinlikler: Ne yapıyoruz?
- Genel amaçlar: Ne istiyoruz? Bunu niçin yapıyoruz?
- Kurallar ve değerler: Bizim için iyi ya da kötü olan nedir?
- Durum: Ötekilerle ne tür ilişkilere sahibiz?
- Kaynaklar: Kim(ler) grup kaynaklarımıza ulaşma hakkına sahip?

Bu şemayla hem toplumsal ve bireysel eylemler örgütlenmekte hem de aklın ideolojileri örgütlenmektedir. Söylem – ideoloji ekseninde birey ve toplulukların olgulara karşı benimsedikleri tutumu oluşturmak için arabulucu temsillere ihtiyaç olduğunu belirten Dijk soyut ideolojilerin metinde ve konuşmada dolaylı olarak ortaya çıktıklarını söylemekte ve “Bu nedenle, her ne kadar toplumsal biliş biçimleri olsalar da, tutumların belirli toplumsal (b)ilgi alanlarına uygulandıkça ideolojik

önergeleri somutlaştırabileceklerini görmüş bulunuyoruz. Örneğin, feminist bir ideolojiyi emek piyasası, eğitim, ya da yeniden üretim veya cinsellik alanında 'uygulayabiliriz'. Kürtajla ilgili feminist ya da anti-feminist tutumlara işte bu yolla sahip olabiliyoruz” demektedir. (van Dijk, 2003: 29). Hodges belli bir toplumda söylemin nasıl oluşup güçlendiğini “bir sorunun belirli temsilleri, Kesişen söylemlerin birikerek arkalarında bıraktıkları izler sayesinde yeterli bir durağanlığa sahip olup gerçekliğe dönüşmektedir. Başka bir deyişle, gerçeklikle ilgili izole iddiaların veya temsillerin daha büyük anlatılara ve paylaşılan kültürel anlayışlara dönüşmesi birbirine bağlı bir dizi söylem yoluyla oluşmaktadır” (Hodges 2008: 500) yorumuyla belirtmektedir. Yani bir kişi tarafından ifade edilen söylem başka bireyler tarafından da benimsendiğinde, zamanla zihinlere yerleştiğinde ve güçlü bir sese dönüştüğünde kültürel anlayışa da dönüşmektedir. Burada planlı ya da plansız üretilen söylemlerin günümüzde ne kadar tehlikeli olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Günümüzdeki teknolojik imkanlar bir kişinin anlık olarak binlerce hatta milyonlarca kişiyle iletişim halinde bulunabilmesini sağlamaktadır. Zaten bu imkanların etkisini bilen yapılar tarafından günümüzde “troller” ismi verilen sanal ortam kişilikleri meydana getirilmiştir. Yeni medya, ileriki kısımlarda da değinileceği üzere, insanlık yararına çalışan birçok oluşum için etkili platformlar oluştursa dahi olumsuzluktan beslenen ideolojik gruplar için de en etkin platform olarak işlev görmektedir. Farklı kesimler kendi ideolojilerini özgürce seslendirip başkalarını etki altına alabilmekte veya sindirebilmektedir.

Foucault, "söylemsel oluşum" deyişini kullanarak farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Söylem, bir üst kavram olmakta ve Söylemin ürettiği bilgi, iktidarı doğurmaktadır. Bu süreç, bireylerin de öznelere dönüştürülme sürecidir. Söylemin ideolojik boyutuyla alakalı bir diğer önemli husus söylem ve karşı-söylem

kavramlarının çatışmasıdır. Söylem hem bir gerçeklik yaratabildiği gibi gerçekliği ve ideolojiyi yok eden, ona karşı direnen bir güç olarak da kullanılabilir. Foucault (1978: 100-101) “Söylemler temelli olarak iktidara boyun eğmez, ortaya çıkmazlar. Sessizliğin olduğundan daha fazla bir şey değildir. Söylemin hem iktidarın bir aracı hem de bir etkisi olabildiği fakat ayrıca bir engel, bir güçlük, bir direniş noktası ve muhalif bir strateji için başlangıç noktası olabildiği karmaşık ve değişken süreçleri göz önünde bulundurmalıyız. Söylem iktidarı iletir ve üretir; onu güçlendirir, ama ayrıca onu ağır ağır yok eder ve onu açığa çıkarır, kırılan hale getirir ve ona engel olmaya olanaklı kılar” demektedir. Böylece, ideolojik bakış açısı içinde cinsiyet ayrımcılığı kendi iktidarlarını desteklemek için erkekler tarafından kullanılan baskıcı bir strateji olmasına rağmen, bir söylem kuramı modeli içinde cinsiyet ayrımcılığı mücadele alanıdır, Bu yalnızca bazı erkeklerin kadınlarla olan ilişkilerinde kendileri için güçlü bir konumda uzlaşma girişimlerini benimsettiği bir alan değil ama aynı zamanda kadınların bu hareketlerle mücadele edebileceği veya işbirliği içinde olabileceği bir yerdir (akt Mills, 2003: 128).

Parker (1989: 61) “söylem, bir nesneyi inşa eden bildiriler sistemidir” demektedir. Söyleme karşı bakış açısına istinaden Foucault’cu söylem analizi yöntemi bazı kitaplarda “söylemlerin analizi” kavramıyla aynı anlamda kullanılmıştır (Wooffitt: 2005, 137). Foucault, söylemde neyin, kimin ve niçin oluştuğunun nasıl olduğunu görmenin daha önemli olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle, ideolojiyle alakalı kaygılar, gücün toplumsal ilişkileri yapılandıran teknolojilerde (söylemler, sosyal uygulamalar, kurumlar vb.) nasıl kullanıldığını gösterme girişimleri ile değiştirilir. Bu çerçevede, otoritenin uygulanması belirli sosyal sınıflarla bağlantılı değil sosyal düzenlemelerin her yerde bulunma özelliği olmaktadır. Foucault söylemlerin güç ilişkilerinde rolünün altını çizmektedir ve söylemlerle güç

ilişkilerinin işleyişinin ve direnişin aktarım yönüyle ilgili farklı düşünceleri bulunmaktadır. Foucault gücün yukarıdan baskın bir grup tarafından empoze edilmediğini, aksine "aşağıdan" geldiğini söylemektedir. “Hepimiz iktidarın aracınız, çünkü güç günlük uygulamalarımızın, uygulamaların alışkanlıklarının ve etkileşimlerinin birer parçası olan söylem ve normlara gömülüdür. Böylece, güç her yerdedir: iktidar, sayısız noktadan, gayri-nazık ve mobil ilişkiler arasındaki etkileşimlerde uygulanıyor” (Foucault 1980: 94). Kısaca söylem toplumunda var olan her şeyden etkilenecek biçimlendiği gibi bir toplumsal kurgulayıcı görevini de üstlenmekte ve güç ilişkilerini tanımlamaktadır.

3.3 Liberal Feminizm Teorisi

Şiddet, fiziksel yıkım eylemlerinden çok daha fazlası olarak aynı zamanda yaşamın imhası, ekonomik fırsat, kişisel özgürlükler, eylem ve vicdan özgürlüğü dâhil olmak üzere diğer yıkım biçimlerini kapsayan baskınlık ile de ilgilidir. Pierre Bourdieu’nun sembolik şiddet kavramı azınlıklar gibi kadın cinsinin de tarih boyunca maruz kaldığı şiddet biçimini özetlemektedir. Bourdieu sembolik şiddet “bir tür boyun eğme..... hatta kurbanlarına bile görünmeyen ve algılanamayan nazık bir şiddet, tamamen sembolik biliş ve iletişim kanalları yoluyla uygulanan, tanıma (daha doğrusu yanlış tanıma) ve hissetme... (sembolik şiddet) sembolik bir prensip adına uygulanan tahakküm mantığını kavrar... ” (2001: 1-2) demektedir. Ve kurbanlarına dahi kendini hissettirmeden tahakküm edilen bu şiddet türü yine Bourdieu’nun belirttiği üzere “tabi olanların katkısı olmadan kullanılamaz” (2001: 40). Dolayısıyla sembolik şiddet büyük ölçüde boyun eğme yoluyla işlemektedir. Günümüzde kadınlar haklarının bilincinde ve yanlışlıkların farkındadır. Fakat bu haklar zamanla gelişen vicdanlar sayesinde değil süregelen feminist hareketler yoluyla kazanılmış

olup artık sembolik şiddet biçimlerine boyun eğmeyen kadın sayısı artmıştır. Sembolik şiddet erkek egemen toplumlarda kadınların “öteki” ya da “aşağı” görülmesiyle toplumsal kurumların hepsinde biçim değiştirerek uygulanan bir kavram olmaktadır. Yani sembolik şiddet devlet yasa ve cezalandırma sisteminin dışında toplumsal geçerliliği olan bir kavramdır. Örneğin Türkiye’de KAMER isimli vakfın belirttiğine göre Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde doğan ve burada hayatını sürdüren kadınların % 95 kadın olmanın şiddet görmek için doğal bir sebep olduğunu düşünürken vakfın yürüttüğü çalışmalar neticesinde artık şiddete boyun eğmeyeceğini belirten kadınların sayısı % 90 artmış bulunmakta ve kanıksanmış yanlış öğretiler sonucu ortaya çıkan geleneksel cinsiyet rollerine erkeklerin dahi bakış açısı değişmiştir (KAMER: http://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=401). Dolayısıyla şiddete maruz kalmak akademik terimlerin dışında toplumda uygulanagelen bir pratik olarak da öncelikle farkındalıkla üstesinden gelinebilecek bir olgu olarak görünmektedir.

Kadınlar çoğu zaman sadece anne, cinsel eş, ev kadını vb tek bir kimliğe sıkıştırılmaktadır. Bireylere genellemelerle ön yargılı davranmak ve biyolojik cinsiyete göre toplumsal rol yüklenmesinin karşılığı toplumsal cinsiyet kavramıdır. toplumsal cinsiyet, “toplumsal olarak kurgulanmış kadınlık ve erkeklik kalıbı” olarak ifade edilebilir (Ramazanoğlu, 1998, s. 90). Bu kavram cinsel pratikleri ve tüm sınıflandırmaları aşan bireylerin özgürlüğüne engel olmaktadır. Günümüzde kadınlar ancak dünyanın bir kısmında sadece kadın değil de bir bütün olarak eşit yurttaşlar ve insanlar olarak gündelik yaşamda haklara kavuşmuşlardır. Kadınların dünya üzerindeki statülerinin değişmesinde rol oynayan en büyük etmenlerden biri küreselleşmeyle birlikte genişleyen genel ahlak çemberi olup diğerleri ise teknolojik ve ekonomik gelişmelerdir. Ahlak çemberinde kölelik, despotizm ve ırkçılık, nefret

söylemleri gibi sosyal olgular zihinlerden ve uygulamalardan tasfiye edilmektedir. Toplumlarda olumsuz kabul edilen bu olgular cinsiyetçiliğe de bakış açısını etkilemiştir. Ekonomik hayatta kas gücüne dayalı mesleklerin azalması, ağ toplumu bölümünde okunduğu gibi artık beyin gücünün ve soyut ürünlerin önem kazanması, teknolojik (ve dolayısıyla tıbbi) gelişmelerle de kadınların çocuk büyütme görevlerinin hayatlarında istedikleri bir ana erteleyebilmeleri, insan ömrünün uzaması gibi avantajlar kadınların seçeneklerini ve değerlerini değiştirmiştir. Teknoloji, ekonomi ve küreselleşmenin yanı sıra sözü edilmesi gereken ana sebeplerden biri de feminizm dalgaları olmaktadır. Mary Astell (1688-1731), aydınlanma çağında yaşamış ilk feministlerden biridir. Astell (akt. Jaggar, 1983: 27)

“Bir Devlet için mutlak Egemenlik gerekli değilse, aile için nasıl gerekli olabilir? Veya eğer aile için gerekliyse, neden Devlet için gerekli olmasın? Çünkü biri için geçerli olup diğeri için geçersiz olmasını gerektiren hiçbir sebep yoktur. Eğer bütün erkekler özgür doğmuşsa, bütün kadınlar nasıl köle doğmuş olabilir? Kadınlar sanki buna mecburmuş gibi dengesiz, muğlak, bilinmeyen ve keyfi erkek iradesine maruz kalmaları kusursuz bir Kölelik Koşulu değil midir?” diyerek eşit insan haklarına dikkat çekmiş ve kadınların statüsüne dair sesini yükselten ilk kadınlardan biri olmuştur.

Feminizm kadın statüsündeki ilerlemeleri sosyal hayata uyarlayan akademik, edebi ve politik hareketlerin bütünüdür. Dünya düzeninin değişmesine yol açan demokrasi ve toplumsal eşitlik talebi birbiriyle yakından ilişkili kavramlardır. Schnapper “Komedyenler, cellatlar, protestanlar ve Yahudiler bile yurttaş olabildiğine göre, neden kadınlar da yurttaş olmasındı? Daha 1790’da Condorcet, kadınlara da yurttaşlık hakkının tanınmasını önerdi. Olympe de Gouges 1791’de Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ni ilan etti, ancak giyotinden kurtulamadı. Bununla birlikte, kadınların etkin yurttaşlar olmasını engellemek için biyolojik

farktan -biyolojik doğaları gereği özerk olmaktan ve akıllarını kullanmaktan aciz olan kadınlar, insanlığın bir parçası değildi- söz etmek zorunda kaldığı bilinir. Ancak, yurttaşlığın evrensel olduğunun ilan edilmesi, uzun vadede etkisiz kalmadı” (Schnapper, 2005: 509) diyerek hem kadın cinsinin sınıflandırılmasında bir tutulduğu diğer “aşağı” görülen topluluklardan örnek vermekte hem de bunlar bile eşit yurttaş olabiliyorsa kadınlar niye olamasın diyerek aslında hem ötekileştirici söylem düzenine katılmakta hem de bu durumun mantıksızlığını vurgulamakta, kısaca karşıt söylemini egemen söylem unsurlarını kullanarak başarılı bir biçimde oluşturmaktadır. 1848 Seneca Falls sözleşmesi ve 1920’de Anayasada 19. Ek Yasanın geçerlilik kazanmasıyla, ABD’de yasal zeminde desteklenen ilk feminizm dalgası kadınlara oy kullanma, jüri hizmeti yapma, evlilikte mülk sahibi olma, boşanma ve eğitim alma hakkı kazandırmıştır. 1970’te harekete geçirilen ikinci dalga, kadınların meslek edinmesini sağladı, evdeki iş bölümünü değiştirdi, iş filemi, hükümet ve diğer kurumlardaki cinsiyetçi önyargıları gün ışığına çıkararak kadınların genel kariyerlerine ışık tuttu. Kadın haklarındaki son gelişmeler asla feminizm veya feminizmin varoluş amacının artık gereksiz olduğu anlamına gelmemektedir. Bütün gelişmelere rağmen dünyanın büyük kısmında kadınların konumu ortaçağdan beri kayda değer bir iyileşme gösterememiştir. Çeşitli toplumlarda kadınlar hala ayrımcılık, taciz ve şiddete maruz kalmaktadır (Pinker, 2010: 403). Butler (2010: 46) kadınların ezilmişliğini, dışlanmışlığını, yabancılaşmasını, nesneleştirilmesini ve erkeğin hegemonyasından kadının kurtulmasını sağlayacak evrensel bir temelin şart olduğunu belirtmektedir. Eşit yurttaşlık talebi liberalizm, yani bir devlet yapısında en önemli unsurun özgürlük olduğu düşünce biçimini yaratmıştır. Bu zihniyet dönüşümünden de liberal feminizm hareketi doğmuştur. Çünkü liberal bir devlette ve toplumda bireylerin siyasi ve

sosyal haklarının yanı sıra özerkliği ve bağımsızlığı ön plana çıkmaktadır. Liberal feminizmin amacı kadın erkek arasındaki eşitliği sağlamaktır.

Liberal Feminizm, Mary Wollstonecraft (1759-1797), John Stuart Mill (1806-1873) ve Harriet Taylor Mill (1807-1858) gibi filozofların feminizm üzerine görüşlerini derledikleri yazılarına dayanan feminist yaklaşımlardan biridir. 17. ve 18. yüzyıllarda da kadın-erkek eşitliğini savunan birçok düşünür (Mary Wollstonecraft (1759-1797), John Stuart Mill (1806-1873) ve Harriet Taylor Mill (1807-1858)) seslerini yükseltmeye başlamış olup bunlardan Mary Wollstonecraft'ın 1792 tarihli *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Savunusu) adlı eseri liberal feminizmin ilk temel kitabı olarak anılmaktadır (Arat, 2010: 53). Bu kitapta Wollstonecraft kadınlar hakkındaki baskın fikirlerin saçmalığına ve bunların birer çaresizlik göstergesi olduğuna dikkat çekmektedir. 1798'de Paris'te henüz bitmemiş olarak yayınlanan *Maria, veya the Wrongs of Woman* (Wollstonecraft: 1994) isimli eserinde kadınların erkekler gibi güçlü cinsel isteklere sahip olduğu ve aksi gibi davranmanın aşağılayıcı ve ahlaksız olduğunu iddia etmektedir. John Stuart Mill'in meydana getirdiği *The Subjection of Women* (1869) isimli eser ise kadın hakları için bir erkek tarafından kaleme alınan ilk kitap olma özelliğini taşımaktadır.

Liberal Feminist Teori, birtakım varsayımların etrafında şekillenmektedir. Bu öncüller bireysel cehaletin toplumsal cinsiyet önyargılarına katkıda bulunduğuna dayanmaktadır. Liberal feminizm teorisine göre bu önyargıyı aşmak için etkilenen birey harekete geçmek zorundadır. Eğitim bu nedenle durumu iyileştirmek için kullanılabilecek bir değişken olarak görülmektedir. Liberal feministler öncelikle bireyin eşit hak ve özgürlüğü ile ilgilenmektedir. Bu alanda yapılacak reformlar derinden işlemeli ve yavaş yavaş uygulanmaya konmalıdır. Bu anlamda liberal Feministlerin ılımlı amaçlara sahip oldukları ve görüşlerini mevcut değerlere radikal

bir şekilde meydan okumadan ve politik, ekonomik ve sosyal sistemde kademeli bir değişimi hedefledikleri gözlemlenmektedir. “Liberal feministler için, hiç kimse mevcut cinsiyet eşitsizliğinden faydalanmıyor: hem erkekler hem de kadınlar zarar görmekte çünkü kadınların ve erkeklerin potansiyeli benzer biçimde baskılanmakta. Örneğin, işgücünde başarılı olma potansiyeli olan bir çok kadın yeteneklerini sonuna kadar geliştirme fırsatı ele geçirememekte, benze bir şekilde erkekler çocuklarıyla yakın ilişki kurmanın zevkinden mahrum bırakılmakta” (Haralambos ve Holborn, 2008: 102). Dolayısıyla liberal feminizm, kadınların cesur olmalarını, toplumdaki herhangi bir sosyal alanda rol almasını desteklemenin yanı sıra kadınların bunu başarabileceklerine inanmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Sadece kadınların değil bir bütün olarak toplumsal refahı sağlamak amacıyla kadınların siyasal, ekonomik ve sosyal sistemin daha iyi hale gelmesine yardımcı olmak için düşüncelerini, fikirlerini ve katkılarını paylaşmaya en çok teşvik eden barışçıl akımlardan biri olmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği bu nedenle kültürü ve kadın ve erkeklerin bu kültürde sosyalleşmesini içeren birçok faktöre bağlanmaktadır. Diğer faktörler, bireyin tutumuyla yakından ilgilidir. Bütün bunlar güçlendirme ve eğitim yoluyla değiştirilebilir. Temelde, liberal feminizm, herkes için eşit haklara ve eşitliği destekleyen yasa ve politikalara dayanarak yapılan kademeli reformlar içindir.

Liberal feminizmin öncülleri, tüm bireylerin potansiyellerini gerçekleştirme fırsatına sahip olduğu bir toplum için çaba göstermektedir. Sommers'in (1994) görüşüne göre, toplumsal cinsiyet eşitliği olan ilişkilerin sağlanması için gerekli olan, bireylerin, kadınların sosyal konumlarında yasal ve politik kanallar aracılığıyla değişiklik yapmaları, kadınlar için ekonomik fırsatların eşitlenmesi ve artış, aile yapısındaki değişmeler olmasıdır. Bireysel farkındalık ve cinsiyetçiliğe karşı eylemde kadınlara özgürlük ve eşitlik ilkeleri uygulanmalıdır. “Geleneksel düzenlemeler büyük ahlaki

bir yüke sahiptir ve ortak görüş hakikatin birincil kaynağıdır” (Sommers, 1994, s. 141) demekle Liberal feministlerin Aristoteles geleneğini takip ettikleri gözlemlenmektedir. Liberal feministler, özgürlük ve adalet ilkelerinin kadınlara uygulanması ve toplumun eşit haklara etki eden yasaları ve reform kurumlarını kaldırmak için çalışması gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle, liberal feminizm öncelikle sistemsel değişimlere odaklanmaktadır. Liberal feministlerin epistemolojik görüşü şu ifade ile belirtilmiştir: “Liberal feminist gündem politik ve ahlakidir... Bir Liberal feministin kadınlarda ne gördüğünü anlamak için epistemolojik bir devrim gerekmemektedir. Kadınların politik ve sosyal açıdan dezavantajlı olduklarını anlamak "yeni bilme yollarını" ortaya çıkarmak gibi bir şey gerektirmez cinsiyet feministinin savunduğu şey, kadınların haksız biçimde muamele gördüğünü görmek için yeni bir yetenek değil, aynı zamanda bir perspektiftir. Bilimsel devrim kadınları yöneten ve onları alıkoyan yaygın cins/cinsiyet sistemini ortaya koyarak adaletsizliğin altında yatan nedenleri belirler” (Sommers, 1994, s. 153-154). Liberal feminist düşüncenin başlangıcı, kadınların ve erkeklerin cinsiyetleri nedeniyle belirli meslekler için rekabet etme fırsatlarını sınırlayan mevzuat ve sosyal sözleşmelerin ortadan kaldırılmasıyla baskıcı cinsiyet rollerini ortadan kaldırmak için çabalayanları takip ederek izlenebilir. Post modern düşünürler kadınların konumlarının statik olmadığını, “ekonomik durum, siyasi mücadeleler, kültürel kurumlar, ideolojik hareketler ve diğer insanları içeren sürekli değişen bir bağlam” olduğunu açıklamaktadır (Tuana ve Tong, 1995: 432). Liberal feminizm bu şekilde bireysel hakların korunmasına ilişkin bir haklar teorisi olarak gelişmiştir. Özellikle, liberal feministler oy kullanma, mülk sahibi olma, eğitime eşit erişim ve eşit iş fırsatı sağlama hakları için savaşmış ve kazanmıştır. Liberal feministler toplumun kadınlara erkeklerin sahip olduğu aynı eğitim ve meslek fırsatlarını vermesi konusunda ısrar

etmektedir; Kadınlar için yaşam kalitesini iyileştiren eğitimsel ve yasal reformların uygulanmaya başlanması feministlerin başarılarındandır.

19. ve 20. yüzyıldaki mücadeleleriyle kadınlar için eşit haklar elde edilmesinde önemli rol oynayan liberal feministler, bir yandan liberal teorinin güçlü ve değerli yanlarına sahip çıkarken, bir yandan da liberalizmin, bütün bireylerin toplumda aynı derecede eşit olduğunu savunan ve dolayısıyla somut toplumsal-ekonomik-cinsel eşitsizliklerin üzerinin örtülmesine hizmet eden "eşitsizlikçi" karakterini açığa çıkarmaya çalıştılar. Liberal feminizmin esas hedefi, kadınların "kamusal" alana girmesini önleyen ve onları eve hapseden yasaları ve uygulamaları ortadan kaldırmak oldu. Tarihsel ve geleneksel olarak kadınları yurttaşlık alanından dışlayan erkekler, böylece siyaset ve yasa yapma hakkını tekellerinde tutmakla kalmamışlar, aynı zamanda kadınlara kamusal işlerde söz hakkı tanımayarak onları sessizliğe mahkum etmişlerdi. Liberalizme göre "insanlar eşittir" ama, geleneksel olarak sesleri en fazla duyulanların ve etkili olanların erkekler olduğu da fazlasıyla açıktır. Bugün bile devam eden bu durum, en çok, hukuk sisteminde kendini göstermektedir (Berktaş, 2010: 43)

Liberal feministlerin paylaştığı temel düşünceler şunlardır: (Donovan, 1997: 27-28):

1. Akla inanç: Wollstonecraft gibi bazı düşünörlere göre, akıl ve Tanrı neredeyse eş anlamlıdır. Birey aklı içinde tanrısal bir kıvılcım barındırır; bu kişinin vicdanıdır.
2. Kadının ve erkeğin ruhları ile akılcı yeteneklerinin aynı olduğu inancı: Başka bir deyişle kadınların ve erkeklerin ontolojik olarak benzer oldukları inancı
3. Toplumsal değişime ve toplumun dönüşümüne etki etmenin en iyi yolunun eğitim -özellikle eleştirel düşünöbilmek için eğitilmek olduğuna inanç.

4. Bireyin diğer bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan akılcı ve bağımsız bir aktör olarak hareket eden ve haysiyeti bağımsızlığına bağlı olan yalnız bir varlık olduğu görüşü
5. Sonuç olarak, aydınlanma kuramcıları doğal haklar doktrinine bağlı kalmışlardır. Önemli birçok kuramcı kendilerini siyasi haklarla ilgili taleplerle sınırlandırmamakla birlikte 19.yy kadın hareketi esas olarak bu talepler, özellikle de oy verme hakkı talebi üzerine oturmuştur.

Liberal feministler, diğer feminist hareketlerde olduğu gibi, “farklı fakat eşit” olduklarının altını çizmektedirler. Bu harekette en önemli kavramlar adalet ve eşitlik. Adalet ve eşitlik bütün kamusal kurumlarda, eğitimden sağlığa, siyasetten, ekonomik haklara kadar bir toplum yapısında ve kültüründe bulunan her unsurda kendini hissettirmelidir. Bu dönüşümlerin gerçekleşmesi için ise kadınlar konusunda atılması gereken en önemli adım kadınların eğitimi konusudur. Örneğin Woolstonecraft (Nye, 1988’den aktaran; Altınbaş, 2006: 28) kadınların iyi bir eğitim aldıklarında özgür bireyler olabileceğini, kadınların da erkekler gibi Tanrı tarafından yaratıldığını ve kendi ahlaki ve zihinsel yeteneklerini geliştirmelerine izin verilmesi gerekliliğinin altını çizmiştir.

3.4 Nefret Söylemi Biçimi Olarak Cinsiyetçi Söylem

Cinsiyetçi söylem, nefret söyleminin bir biçimi olarak kabul edilmektedir. Olumlu/olumsuz Söylem çeşitleri topluluklara ve kültüre göre şekillenmektedir. Türkiyede Hrant Dink Vakfı nefretsöylemi.org isimli web tabanlı bir proje hayata geçirmiştir. Nefret söylemi tespitinde taranan haber ve köşe yazılarında 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen tavsiye kararının esas

alındığı sitenin bilgilerinde yer almaktadır. Bu kararda nefret söylemi şu şekilde tanımlanmaktadır

Nefret Söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dahil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan veya meşrulaştıran her tür ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. (Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R [97] 20).

Nefret Söylemi Projesinin amaç ve hedefleri genelde ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele, Medyada insan haklarına saygının güçlendirilmesine destek olmak, ırk ya da etnik köken, din veya inanç nedeniyle ayrımcılığa karşı sivil toplum örgütlerinin izleme yapması ve ayrımcılık karşıtı savunuculuk rollerinin güçlenmesine katkıda bulunmak, toplumdaki azınlıklara ve farklı kimliklere saygının güçlendirilmesine katkı sağlamak özelde ise yaygın ulusal medyada gözlemlenen etnik ve dini gruplara yönelik nefret söylemiyle mücadele etmek olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede belirlenen ve nefret söyleminin içeriğini oluşturan anahtar sözcükler üzerinden medya tarama çalışması yapılmaktadır. Bu konuda daha önce yapılmış olan uluslararası bilimsel çalışmalardan yararlanılarak ve ülkeye özgü dil ve kültür farklılıkları dikkate alınarak belirlenmiş olan nefret kategorileri şunlardır:

- Abartma / Yükleme / Çarpıtma: Bir kişi ya da olaydan yola çıkarak bir topluluğa yönelik olumsuz genellemeler, çarpıtmalar, abartmalar, olumsuz atıflar içeren söylemler
- Küfür / Hakaret / Aşağılama: Bir topluluk hakkında doğrudan küfür, aşağılama, hakaret içeren söylemler

- Düşmanlık / Savaş Söylemi: Bir topluluk hakkında düşmanca, savaşı çağrıştıran ifadelerin yer aldığı söylemler.
- Doğal Kimlik ögesini nefret aşağılama unsuru olarak kullanma / Simgeleştirme: Doğal bir kimlik ögesinin nefret, aşağılama unsuru olarak kullanıldığı, simgeleştirildiği söylemler.

Bu söylemlerin temelinde hiçbir bilimsel çalışma veya kanıt bulunmamakta, sadece bireylerin kişisel inançları ve zihinleri rol oynamaktadır. Zeka, özveri, hırs, güven, çalışkanlık vb. olgular insanın psikolojik özellikleridir. Bu özellikler kamu alanıyla yakından alakalı, iş hayatında merkezi rol üstlenen psikolojik özelliklerdir. Bunlardan en temeli olan genel zeka kadınlar ve erkekler için ortalama aynı olmakla beraber aslında her iki cinsin bireylerinde değişken ölçüde ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla cinsiyetle ilgili genellemeler aslında pek çok birey için yanlış olabilmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde Pinker (2010: 405) “"uygun rol" ve "doğal konum" gibi kavramlar bilimsel olarak anlamsızdır ve özgürlüğü kısıtlamak için temel oluşturmazlar” demektedir.

Glick ve Fiske’in (1996) cinsiyetçilik üzerine yaptığı bir araştırma cinsiyetçi olan fakat nefret söylemi kapsamına girmeyecek olan davranışların sınıflandırılmasında oldukça bilgilendirici olmaktadır. Bu çalışmada cinsiyetçilik üzerine var olan literatürün ötekilere karşı geliştirilen bir önyargıdan kaynaklandığı üzerine temellendiği fakat ırkçılık ve benzeri önyargılardan farklı olarak cinsiyetçiliğin çeşitleri olduğu vurgulanmaktadır. Cinsiyetçilik, kadınların erkekler tarafından yönetilmesi gerektiğini dayatan geleneksel cinsiyet algısının onaylanması anlamına gelmektedir. Çoğu düşmanlık biçiminin temelinde önyargı bulunmaktadır. Allport (1954: 9) önyargının“ hatalı ve esnek olmayan bir genellemeye dayanan bir antipati” olduğunu söylemektedir. Sosyal uzaklık ve olumsuz genelleme gibi olgular önyargı

kavramını beslemektedir. Glick ve Fiske, cinsiyetçiliği, kadınlara yönelik tek tip bir antipatiden olarak değil derin bir duygu karmaşasını yansıtan bir kavram olarak tanımlamaktadır. Bu ambivalent (kararsız) cinsiyetçiliğin de iki ayrı tipinin bulunduğu araştırmacılar tarafından saptanmıştır (Glick ve Fiske, 1996: 491). Bu tipler cinsellik veya feminizm yoluyla erkeklerle rekabet olarak algılanan kadınlara yönelik olumsuz ve saldırgan cinsiyetçi tutumları içerip Allport'un önyargı terimiyle yakından ilişkili görülen düşmanca cinsiyetçilik ve kadınları klişeleşmiş ve kısıtlı rollerle görme açısından cinsiyetçi olan fakat aynı zamanda onlara karşı olumlu hisler taşıyan yardımsever cinsiyetçilik olmaktadır. Yardımsever cinsiyetçilik, kadınları saf ve sıcak, aynı zamanda zayıf ve beceriksiz olarak gösteren bir ideolojinin benimsenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Yardımsever cinsiyetçi kişiler, geleneksel cinsiyet rollerini benimseyip bunlara uygun davranan kadınları olumlu değerlendirmektedir. Kadınlara karşı koruyucu tutumlar, kadınların eşler ve anneler olarak rolüne saygı duyulması ve kadınların romantik sevgi objeleri olarak idealleşmeleri, onlara kol kanat verilmesi Yardımsever cinsiyetçiliği nitelendiren ideolojik tutumlar olmaktadır. Kadına karşı düşmanca bir tavır veya saldırgan bir tutum içermese dahi yardımsever cinsiyetçilik iyi bir terim olmamaktadır. "Yardımsever cinsiyetçilik, alıcı tarafından her zaman iyi niyetli olarak tecrübe edilmez. Örneğin, bir erkeğin bir kadın iş arkadaşına, iyi niyetli dahi olsa ne kadar "sevimli" görüldüğü söylemesi kadının profesyonel olarak ciddiye alınma duygularını sarsabilir" (Glick ve Fiske, 1996: 492).

Türkiye'de Cumhuriyet rejimine geçişle birlikte toplumu oluşturanların her birinin kendi içinde farklı ve önemli olduğu bakış açısının hükümetler tarafından üretilmiş politikalarla desteklenen, kadının toplumsal hayatta hak ettiği eşit birey olma hakkının gözetilmesi dönemine göre çok büyük bir devrim ve atılım olsa da

zamanla bu kazanımların bireylerin zihniyetinde kademeli olarak kaybedildiği görülmektedir. Bu gerilemenin egemen söylemlere nasıl dayandığı aslında Firdevs Helvacıoğlu Gümüšoğlu'nun 1994 yılında üzerine çalıştığı “1928’den 1994’e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” isimli yayımlanmış yüksek lisans tezinde çok açık bir şekilde betimlenmiştir (Gümüšoğlu, 1994). Önceki bölümlerde söylemin nasıl bağlama bağımlı, somut, ve üretim koşullarına göre şekillenen bir olgu olduğunun altı çizilmiştir. Althusser’e (bkz. Althusser, 1991) göre devletin ideolojik aygıtlarından biri olan okul kurumunda öğrencilere okutulan ders kitaplarında kadının hangi şekillerde konumlandırıldığı da toplumsal düzeyde oluşturulan söylemlere bir dayanak olmakta ve hatta söylemi yaratmaktadır. Bu bağlamda, Gümüšoğlu'nun araştırması mevcut tez ve Türk toplumunda kadının yerini konu alan herhangi bir başka tez için önemli bir örnek oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1994 yılına kadar olan 66 senelik bir dönemde okutulan ders kitaplarını inceleyen Gümüšoğlu 1930’larda kendinden emin ve kamusal alana ait olarak betimlenen kadın figürünün 1940’ların ikinci yarısından başlayarak ve 1950’ler sonrasında ivmeyle özel alana hapsedilerek neredeyse silikleştirilerek yazılı ve görsel olarak kitaplarda betimlendiğini saptamıştır. Genç cumhuriyetin tahayyül ettiği ve hedeflediği tüm medeni haklarını kazanmış, eğitim ve toplumsal yaşamda var, okulda, fabrikada, evde üretken ve ülkenin kurtuluşuna en az erkekler kadar katkıda bulunan Türk kadını imgesi özellikle 1945 sonrası eşi, çocukları ve eviyle tanımlanan bir kimliğe büründürülmüştür. “Böylece kadınlar; ders kitaplarında temel eğitim dışında eğitimden, mesleklerden, kendileri için bir kimlik edinme haklarından yoksun bırakıldılar. Ve ailede, babanın otoritesine boyun eğmek zorunda bırakılan kadınlar, bu durumun ne denli “doğal” olduğunu da yine ders kitaplarından öğrendiler” (Gümüšoğlu, 1994: 106). Görüldüğü üzere topluma sunulan kadın imgesi

biçim değiştirmekte ve bu yeni biçim doğallaştırılmaktadır. Bu durum ayrıca toplumdaki en güçlü kurumdan yani iktidar eliyle yapıldığı için egemen söylem olmakta dolayısıyla en meşru düşünce biçimi olarak toplumun bireylerine yayılmaktadır.

Günümüzde, toplumda kadının yerini tekrar Cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu gibi güvenli tutabilmek için neredeyse her gün yeni politikalar üretilmekte ve tedbirler alınmaktadır. Türkiye’de özellikle son 10 senedir kadına uygulanan şiddet vakalarıyla gündemden düşmeyen politikalar ve söylemler bütün Türk toplumunun ilgisini çekmektedir. Toplumun ilgisini kazanan her konu da medyada gündemden düşmeden tartışılmaktadır. Bu duruma medyada yer bulan ve geniş yankı getiren pek çok örnek gösterilebilir. Örneğin, ‘müsait’, ‘boyalı’, ‘yollu’, ‘taze’, ‘kötüleşmek’, ‘oynak’, ‘kötü yola düşmek’, ‘teslim etmek’, ‘esnaf’, ‘serbest’ gibi sözcüklerin argo tanımlarının cinsiyet ayrımcılığına dayalı aşağılayıcı ve küçük düşürücü ifadeler içerdiğini belirterek Türkçe Sözlükten çıkarılması amaçlı Halkevleri Eşbaşkanı Dilşat Aktaş tarafından Türk Dil Kurumu’na açılan davada mahkeme oy çokluğuyla tanımların çıkarılmasına karar vermiştir (Benli,2018).

Türkiye’de cinsiyet farklılığı temelli aşağılama ve şiddete maruz bırakma eylemlerinin önüne dilde düzenlemelere gidilirse geçilebileceği düşüncesi ile ortaya konan ve meydana gelen bu ve benzeri davalar, eylemler ve projeler toplumsal cinsiyetçi söylem ve şiddete karşı başlatılan savaşın sadece bir koludur. Kadınlarla ilgili pek çok projeye destek olan ve başlatan Hürriyet Gazetesi Vodafone ile işbirliği içerisine girip 2018 yılının mart ayında cinsiyetçi dile karşı bir yapay zeka teknolojisi geliştirdiklerini ilan etmiştir.

Aynı gazetenin yazarlarından biri olan Ertuğrul Özkök “Çocuğun kayıpsa önce şuraya bak” başlıklı yazısında “artık adam falan demeyeceğim” isimli bir alt başlık

açmış ve Hürriyetin projesi hakkında “yıllar ve hatta onlarca, yüzlerce yıldır dilimize yerleşmiş, yapışmış ayrımcı kelimeleri, kavramları kullanmayacağız... Eğer kullanırsam, bir yapar bellek devreye girecek ve bu kelime veya kavramın üzerine kırmızı bir çizgi çecek... Hürriyet ve Vodafone’gönülden kutluyorum”, (Özkök 2018, 4 Temmuz) yorumunu yapmıştır. Geliştirilen cinsiyetçi söylem rehberine göre “adam ol, adam gibi davran, erkek sözü, kız gibi ağlamak” gibi sözcüklerin yerine kullanılması gereken cinsiyet ve anlam yönünden görece daha nötr sözcüklerin kullanılması teşvik edilmektedir. Örneğin “insanoğlu” sözcüğü sakıncalı bulunup yerine “insan” denilmesi uygun görülmüştür. Bu hareketin aleyhine bir görüş HaberTürk köşe yazarı Murat Bardakçı’dan gelmiştir. Bardakçı, “Ertuğrul Özkök’ün savunduğu o ‘kırmızı çizgi’, Türkçe’nin kanıdır!” başlıklı yazısında

“Kırmızı Çizgi” diye bir hareket başlatmışlar, artık ayırım gösteren, cinsiyetçi bir dil kesinlikle olmayacakmış, bu maksatla yayıncılık anlayışlarını da değiştirmişler. “İşadami” yahut “işkadını” yerine bundan böyle “iş insanı” varmış. “Adam gibi davranmak” değil “İnsan gibi davranmak” diyeceklermiş. “Kadın yazar”, “erkek yazar” da olmayacakmış ve ne varmış? Sadece “yazar”! “Kırmızı Çizgi” dedikleri işgüzarlık, aslında bir “lûgat budama” çabası!... Falanca deyimi kullanmak insanı fenalık yapmaya sevkeder, filânca ifade de tecavüzcü sayısını arttırır” gibisinden vehimlerle lûgat kazıyıp dili doğramaya kalkışmak, havariliğe soyunan öyle iki-üç eşitlik düşünüyü entelin iddia ettiği gibi “dilde cinsiyetçi ayırma son vermek” falan değil, lisanı kesip biçmek ve daha da fakirleştirmekten ibarettir. Asırlardır kullanılan kelimeler ile ibareleri dilden söküp atarak, nüansları da katlederek insanları eğitemez, ruhlarını zenginleştiremezsiniz. Bu iş gelişmişlik falan da değildir, dilde sadece süfliliğe, pespayeliğe ve zevksizliğe sebebiyet veren bir işgüzarlık etmiş ve

milleti cahil bırakmış olursunuz, o kadar!” (Bardakçı, 2018, 17 Temmuz)

demektedir.

Bu mantığa göre kadın hastalıkları değil insan hastalıkları, erkek pantolonu değil insan pantolonu, inek/öküz yerine sadece hayvan ve cinsiyeti temsil eden ana/baba sözcüklerinin de kadın/erkek gibi silinmesi gerektiğini de söylemiştir. “Kadın” ve “erkek” alanlarıyla ilgili sözcüklerin Türkiye’de bu kadar yoğun tartışılması yeni bir durum olmamaktadır. Bazen dönemin ruhuna göre, bazı insanlarda mağdur kesimler için “Hayır, öyle demeyeceksin, böyle diyeceksin” diye yeni terimler üretme dürtüsü oluşmaktadır. Bu dürtünün temelinde sözcükleri yüzeysel bir şekilde hafifçe onararak insanların tavırlarının değişebileceği düşüncesi yatmaktadır. Birinci bölümde de Sapir- Whorf hipotezi olarak açıklanan teorinin bu ve benzeri görüşlere katkısı oldukça fazladır, varsayıma göre sözcükler ve tavırlar birbirinden ayrılamazlar. Bahsi geçen hipotez dilbilim teorilerinden sadece bir tanesi olmaktadır ve artık günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Bilişsel dilbilimcilerin ve sınır dilbilimcilerin ortak görüşlerine göre insanların zihinlerinde sözcükler değil kavramlar önceliklidir. İnsan belleği üzerine yapılmış pek çok deney, uzun vadede sohbetlerin veyahut hikâyelerin oluştuğu kelimeleri değil de içeriklerini hatırladığımızı kanıtlamıştır. Bir kavrama yeni bir isim verildiğinde, o kavram da yenilenmemektedir. Örneğin 2013 yılında HaberTürk yazarı Işıl Cinmen “Erkek/adam/herif bakar mısınız?” başlıklı köşe yazısıyla kadınlara kadın denmemesini, hitap şekli olan bayan sözcüğünün artık cinsiyet yerine kullanılan “bayan” haline gelmesini eleştirmiştir (Cinmen, 2013, 6 Mart). Çünkü toplum öyle bir hale gelmiştir ki kadın ile ilgili sözcüklerin neredeyse bütünü anlam kötüleşmesine uğramaktadır. Çimen bu konu hakkında “Ayıp olan “kadın” demek değil; kadın kelimesinin çağrışımlarını “ayıp” bulup, bir cinsiyeti nazikleştirmeye ya

da “bayanlaştırmaya” çalışmaktır. Bayan, kadın olmanın ayıp sanıldığı ve sayıldığı tutucu anlayışın kelimesidir” demektedir. Cinmen ve Bardakçı’nın bu görüşleri aslında her toplum dilbilimcinin görüşleriyle paralellik göstermektedir. Dilbilimde, bir olgu ya da kavrama verilen etiketin zamanla başka sözcüklerle yer değiştirmesi, anlamının daralması/genişlemesi, anlamının kötüleşmesi/iyileşmesi sıkça gözlemlenen bir fenomendir. Örneğin herhangi bir bilgisayarda bir Word dosyası açıp “yosma” yazdığınızda altında düzeltilmesi gereken bir kelime olduğunu bildiren mavi çizgi çıkmaktadır. Üzerine tıklandığında ise “argo veya kaba sözcük” ibaresi ile açıklanmaktadır. Oysa bu sözcük 17-18 yy. popüler kız isimlerinden biri olup anlamı güzel demektir. Zamanımızda ise anlam kötüleşmesine uğramış sözcüklere güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bu durum bir dil topluluğundaki konuşucuların sözcüklerin değerine göre yeni sözcükler icat etmesinden kaynaklanmaktadır. Sakat sözcüğü değerinden ve çağrışımlarından dolayı önce özürlü sonra engelli sözcüğü ile, çöpçülük sözcüğü ise önce temizlik hizmetleri sonra çevre hizmetlerine değiştirilmiştir. Her dilde bu durumu gözlemek mümkündür. Kadın-bayan-hatun-insan sözcükleri arasındaki bağ, sözcüklerin değeri, çağrışımları değişse bile hepsi tek bir kavrama gönderimde bulunmaktadır. Anlam kötüleşmesine sebep olan etken dil değil bireylerin kullandığı sözdür. Buna göre kadın gösterileni için gelecekte “melek” göstereni kullanılmaya başlansa dahi bireylerin zihniyeti değişmedikçe zamanla melek sözcüğü de kötü çağrışımlara sebep olacak ve onun yerine de yeni sözcükler getirecektir. İnsanlar herhangi bir şeye karşı olumsuz tavırlar takındığı sürece, ona verilecek isimler değişecektir. Özetle, insanların zihnindeki bir kavrama atfedilen değerin zamanla değişip değişmediği ona verilen ismin sabit kalması veya değişmesiyle anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, kadın için yeni sözcükler türetmek, onun

toplumdaki değerin sadece dil ile iyileştirilebileceğinin düşünülmesi yetersiz bir yaklaşım olmaktadır.

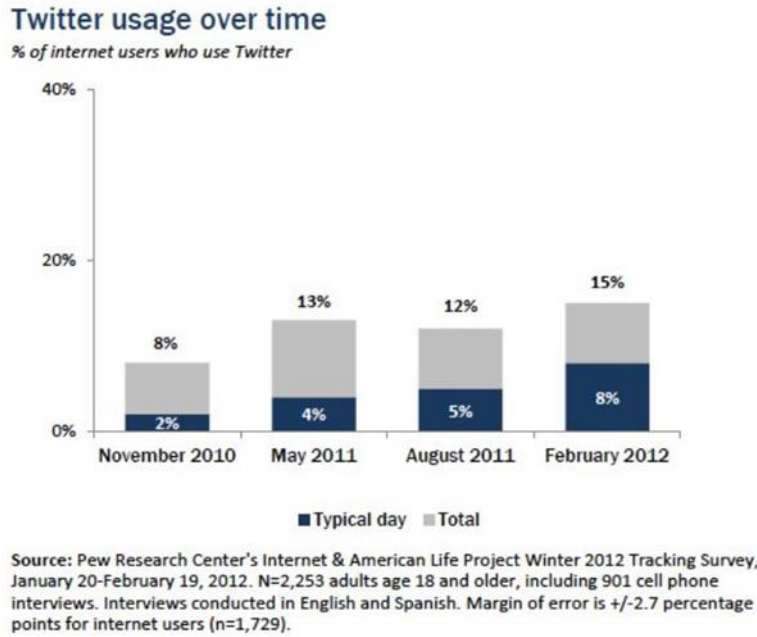
Judith Butler’a göre nefret söylemini kullanan kişi, kendi sözlerinin yazarı değildir. Kişi, sözlerinden sorumlu olsa da o sözlerin yaratıcısı değildir. O, sadece önceden belirlenmiş bir sözcük dağarcığından, ötekileştirici imgeler repertuarından, mevcut ırkçı külliyattan, zaten kullanıma hazır bir dilden, durumun gereğine uygun olanları alıntılar. Nefret söyleminin yazarı olarak algılanan kişi de aslında o söylemin ürünüdür. O, kullandığı söylemle, içinde yaşadığı topluluğun söylemsel ortamından, muhakeme ve zihniyet yapısından, adetlerinden belli parçaları tekrarlamakta ve yeniden dolaşıma sokmaktadır (Akt. Yumul, 2013: 132). “Ayrımcılığın belki de en şiddetli biçimi olarak ortaya çıkan nefret suçları ve bu davranışsal edimlerin zihinsel, ideolojik arka planını oluşturan nefret söylemi, olumsuz duyguları içermekle birlikte, esasen, toplumu oluşturan gruplar arasındaki sistematik hiyerarşiye işaret eden bir dışlama, değersizleştirme ve düşmanlaştırma ideolojisidir.” (Göregenli, 2013:57)

3.5 Sosyal Medyada Cinsiyetçi Söylem

Sosyal medya, rol ve sorumlulukların işbirliği, paylaşılması ve demokratikleştirilmesi yoluyla kullanıcıları çeken bir Web siteleri, hizmetler ve etkinlikler topluluğudur. Sosyal medya çelişkili fakat iç içe geçmiş karşı kültür ve kapitalizm ideallerini kendine, arkadaşlara, ilişkilere ve kişilerarası etkileşimlere uygular. İnsanlar fikirlerini ve yarattıklarını eskiden hayal bile edilemeyecek kadar büyük bir kitleye yayabilmektedir. İnternet ortamında, sosyal ağ siteleri sosyalleşme açısından kişilerarası iletişim araçlarından en çok kullanılanlarından biri olarak kabul edilmektedir (Kraut, Kiesler, Boneva, Cummings ve Helgeson, 2002). Dijital bir platform olarak da ifade edebileceğimiz “yeni medya” kavramı gündelik hayatın her

boyutunda karşımıza çıkan bir olgu olup; iletişim, sağlık, eğlence, kariyer, ticaret, politika gibi insanlığın temel ilgi alanlarında varlık göstermektedir (Binark, 2007, s. 5). Örneğin, Facebook, MySpace, Twitter, Tumbler ve Netlog, insanların sosyal medya aracılığıyla bağlantılar kurduğu, etkileşime girdiği ve ilişkiler kurduğu platformlara birkaç örnektir. Mevcut tezin konusunu oluşturması çerçevesinde twitter'ın kullanım bakımında her an yükselişte olduğu Pew Araştırma Merkezinin 2012 senesinde yaptığı bir araştırma kapsamında saptanmaktadır. Aşağıda merkezin saptadığı zamana göre twitter kullanımı ve kullanıcılar hakkındaki bilgilerin bulunduğu resimler gösterilmektedir.

Şekil 4. Twitter'ın zamanla kullanımı (Smith & Brenner, 2012 :2)

Şekil 5. Twitter'ı kimler kullanıyor? (Smith & Brenner, 2012 :3)

Who uses Twitter?

% of internet users within each group who use Twitter

All adult internet users (n=1729)	15%
Men (n=804)	14
Women (n=925)	15
Age	
18-29 (n=316)	26**
30-49 (n=532)	14
50-64 (n=521)	9
65+ (n=320)	4
Race/ethnicity	
White, Non-Hispanic (n=1229)	12
Black, Non-Hispanic (n=172)	28**
Hispanic (n=184)	14
Annual household income	
Less than \$30,000/yr (n=390)	19
\$30,000-\$49,999 (n=290)	12
\$50,000-\$74,999 (n=250)	14
\$75,000+ (n=523)	17
Education level	
No high school diploma ² (n=108)	22
High school grad (n=465)	12
Some College (n=447)	14
College + (n=698)	17
Geographic location	
Urban (n=520)	19**
Suburban (n=842)	14**
Rural (n=280)	8

Source: Pew Research Center's Internet & American Life Project Winter 2012 Tracking Survey, January 20-February 19, 2012. N=2,253 adults age 18 and older, including 901 cell phone interviews. Interviews conducted in English and Spanish. The margin of error is +/-2.7 percentage points for internet users. **Represents significant difference compared with all other rows in group.

İnternetin toplumsal ve sosyal alışkanlıklarda meydana getirdiği değişimler İnternetin tarihi ve sosyal ağ sitelerinin genişlemesi incelenerek anlaşılabilmektedir. Sosyal ağların evriminde üç önemli aşama tespit edilebilmektedir. İlk aşama Web 1.0 (1995-2001) ve ikinci aşama Web 2.0 olarak (2001-2005) tanımlanmaktadır. Bu ikisi arasındaki temel farklar, Web 1.0'ın az sayıda içerik yaratıcısı ve içerik tüketicisi olarak işlev gören kullanıcılar tarafından sürdürülmesiyle Web 2.0 web sitelerinde kullanıcı tarafından oluşturulan içerikler daha çok teşvik edilmektedir. Buna ek olarak, Web 2.0 bir diğer kendine has özelliği kullanıcıların dijital içerik alışverişinde bulundukları ortam ve grupların gelişip büyümesidir. En son ise Web 3.0 (anlamsal web ve nesnelerin interneti (Berners-Lee, Hendler ve Lassila, 2001)) olmaktadır. Web 3.0 yine sosyal ağ sitelerinin Web 2.5'i inşa eden önemli bir unsur

tanıtmışlardır (Menduni, Nencioni ve Pannozzo, 2011). Bu kronoloji göz önünde bulundurulduğunda sosyal ağ siteleri sosyal ilişki kapasitelerinin güçlendirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal ağlar kullanıcılara farklı platformlar aracılığıyla çok sayıda konuyla aynı anda etkileşimde bulunma imkânı sunmaktadır. Özellikle yeni medya ile toplumsal yaşamda önemli yer kaplayan kişilerarası etkileşim veya kitle iletişim araçları, toplumsal gösterge, anlam ve değeri yeniden üreten en önemli güç ve toplumsal bir pratik olan söylem üretiminin de en hızlı ve çok yayıldığı alan olmaktadır.

İnsanlık tarihinde her türlü oluşumun devlete ya da iktidara sahip olan kesime yönelik bir sorumluluğu ve hizmeti bulunmaktadır. Geleneksel medya diye isimlendirilen dönem ve sonrasında yeni medya türleri de devletlerin ve ideolojilerin hizmetinde bulunmaktadır. Toplum mühendisliği olarak tanımlanan doğrudan ve dolaylı eylemler, algı operasyonlarının tümü aslında birer denetim ve rıza mekanizması olmaktadır. Dünyaca ünlü siyaset ve dilbilimci Noam Chomsky'nin "Medya toplumsal bir amaca hizmet etmekte, insanların zihinlerini, hükümetlerine ve daha genel kapsamda toplumsal, ekonomik ve politik düzenin düzenlemelerine erdemli bir bağlılık gösterecek biçimde eğitmektir (Chomsky, 1999: 27) cümlesi medya türü ne olursa olsun halkın üzerindeki etkilerini özetlemektedir.

Nefret söylemi çerçevesinde yeni medya ve sosyal ağ sitelerinin kullanıcılarının ortamdaki içeriklere müdahale edebilecek güce sahip olması söylemin denetlenmesini güçleştirmektedir. Sanal ortamın anonimliğine güvenen bazı bireyler yeni medya araçlarını kullanarak öteki olarak gördüğü diğer bireylere yönelik sözlü ve yazılı tacizde bulunmakta, diğer insanları da kendisi gibi düşünmeye çağırarak, kendi ideolojisiyle paralellik gösteren başka bireylere ulaşabilmekte, toplumun geri kalan kesimini de ürettiği söylemlerle ayrıştırıp

aşğılamaya uğraşmaktadır. Bu söylemlerin içeriğı çoğı zaman sadece toplumda infial uyandırdığı müddetçe ceza almaktadır. Fakat günümüzde artık sanalın anonimliği kalmamış olup ismi, şehri, hatta ülkesi farklı belirtilen bireylerin gerçek kimlikleri ortaya çıkarılabilmekte ve eylemlerine ceza verilebilmektedir. Türkiye’de Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı olarak emniyet genel müdürlüğü bünyesinde oldukça başarılı bir birim oluşturulmuştur. Bu gelişmelere rağmen beyan edilen çoğı söz fikir ve konuşma özgürlüğü olarak değerlendirilmekte belki tek bir kişi tarafından dolaşıma sokulan basit bir nefret söyleminin geniş kitlelere ulaşması sonucu taraftar bulması karşılığında ne denli büyük toplumsal olaylara yol açabileceğı hesaba katılmamaktadır. Örneğın herhangi bir kadının tayt ya da etek giydi diye öldürülmeyi veya tecavüze uğramayı hak ettiğı görüşünü destekleyen söylemler bundan 30 sene önce ne kadar cezalandırılmayan söylemler olsa dahi günümüzde toplumsal infial uyandırmakta ve hatta bazen bu sözleri dile getirenler gözaltına alınmaktadır. Yani yeni medya ve söylemler hem olumsuz söylemin ve ideolojilerin üretildiğı, yaygınlaştığı hem de bu olgulara karşı savaşın verildiğı en büyük ve etkili mecralar olmaktadır. Ağlar, özellikle de İnternet’in merkezi bir kontrolünün olmadığı için büyük oranda kullanıcılarının elinde olarak algılanmaktadır. Merkezi kontrol olmayışı ve bireylerin elindeki sınırsız güç olarak algılanması paylaşılan içerikler konusunda da toplumlarda endişe yaratmıştır. Bir dizi telekomünikasyon reformunun bir parçası olarak 1995 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde uygulamaya konan İletişimde Uygunluk Yasası (The Communications Decency Act- CDA), basında ve çeşitli baskı grupları tarafından ifade edilen endişelere açıkça tepki vermiştir. Türkiye’de internette olan ve olabilecek zararlı içeriklerin denetlenmesinde ABD VE pek çok Avrupa ülkesine göre geç kalınmıştır ve herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. “Türkiye’de hükümet 2001 yılında o

zamana kadar Türk Ceza Kanunu'na göre değerlendirilen Internet ile ilgili denetim mekanizmasını yeniden düzenlemek amacıyla ilk adımı atmış ve bir kanun tasarısı hazırlanarak meclisten geçirilmiştir... Internet üzerindeki belge sayısının giderek artması ve zenginleşen bu içerik içerisinde Atatürk'e hakaret, çocuk pornografisi, müstehcenlik, intihara yönlendirme gibi zararlı içeriklerin kontrol edilerek bu içerikler için kanuni önlemlerin alınması amacıyla Meclis 2007 yılında harekete geçmiştir. Bu kapsamda 4 Mayıs 2007 tarihinde kabul edilen 5651 sayılı Internet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ile Türkiye'de ilk kez Internet ortamının kontrol edilmesine yönelik bir kanun hayata geçirilmiştir" (Köse & Özen, 2010:117).

There are also feminist groups which strongly support Internet regulation. Because they feel that a free speech orthodoxy dominates the Internet, they call for strict regulation of a medium they feel can lead to an escalation of violations of women's rights. It is also true that there are feminists who oppose this line on the grounds that creating or endorsing powers to censor one kind of expression 'pornography' also hands the power to censor feminist speech to the same official sources, which they argue are dominated by sexist and anti-feminist opinion. Sturges (1998: 10)

İnternetin kontrol ve düzenlemesini kuvvetle destekleyen feminist grupların var olduğunu çünkü bu gruplara göre konuşma özgürlüğü ortodoksisinin İnternete hükmettiği düşüncesinin baskın olduğunu belirtmektedir. Feminist grupların bazıları kadın hakları ihlallerinin artmasına neden olabileceğini düşündükleri bir aracın sıkı bir şekilde düzenlenmesi çağrısında bulunmakta bazıları ise aynı zamanda, bir tür ifadeyi sansürlemek için yine cinsiyetçi ve anti feminist güçlerin yaratılması ve onaylaması gerekeceği gerekçesiyle bu duruma karşı çıkmaktadırlar. Farklı çevrimiçi

platformların çeşitli kullanıcı tabanları, itibarı ve gelenekleri vardır. Bu çevrimiçi “mahallelerde” çevrimiçi tacizin yaygınlığı önemli ölçüde değişmektedir. Pew araştırma merkezi’nin 2014 senesinde gerçekleştirdiği bir araştırmada çevrimiçi tacizin hedefi olmuş olan internet kullanıcılarının %40’ından en son deneyimlerini düşünmeleri ve bu deneyimin nerede olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre çevrimiçi tacize uğrayan 5 mağdurdan biri bu tacizin yorumlar kısmında gerçekleştiğini belirtmektedir.

Şekil 6. İnsanlar en çok nerede çevrimiçi tacize şahit oluyor?

(<http://pewrsr.ch/1x5swh7>)

Where People Witness Online Harassment

Among internet users who have witnessed online harassment, the % that mentioned each online environment to the open-ended question, "Can you describe what you have witnessed in your experiences of this kind?"

	% of total responses
Social Networking Site	15
General Online Comments/Comment Section	8
News Website/Blog/Article	8
Message Board/Online Forum/Chat Room	4
General Internet	4
General Website	2
Games Website	1
Email	1
Text Message	.1
Did Not Mention a Specific Online Environment	40%
Did Not Respond/No Answer	21%

Source: American Trends Panel (wave 4)
Survey conducted May 30-June 30, 2014
N=1958.

Note: Responses do not add up to 100% because respondents could reference multiple online spaces.

PEW RESEARCH CENTER

İdeolojik savaş ve karşı savaşın olduğu mecralarda katılım payının önemi ortaya çıkmaktadır. “Kadınların iletişim sistemlerine katılımında ve ulaşılabilirliğinde yaşanan eşitsizlik, medyada kadının klişe rollerle temsil edilmesi, şiddet içeren küçültücü kadın imajına sıkça yer verilmesi gibi farklı biçimlerle toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda medyanın toplumda mevcut cinsiyet ayrımcılığının devamlılığını sağladığı ve mevcut eşitsizlikleri güçlendirdiği üzerinde durulmaktadır” (KSGM, 2008: 5). Medya yoluyla kadın kimliğinin temsili ve ona bir rol biçilmesi kadını bütünüyle nesneleştirmektedir. Nesneleştirme beraberinde kadını edilgenleştirmektedir. Edilgenleşen kadın da kendini başkasının, erkeğin ve/veya

kadının, gözünden görmeye başlamıştır. Çünkü medyanın kadına uygun gördüğü kimlik ve biçtiği rol çoğunlukla onun cinsel kimliği ile ilgilidir. Medya, arzu nesnesi haline getirilen kadının, ancak, cinsel kimliği ile var olabileceğini kodlar. Arzu nesnesi olarak kodlanan kadının alıcısı ise bellidir: kadının vücuduna sahip olmak isteyen, bu olmuyorsa, onu gözetleyen erkekler (Uluç, Soydan, Ankaralıgil, 2008: 1). Nefret ve cinsiyetçi söylemin hızla yayılabildiği sosyal medya platformlarında erkekler ve hatta bu belirli kesimlerim ideolojilerine yakınlık gösteren kadınlar öteki olarak kabul ettikleri diğer kadınların fikirlerini veya yorumlarını beğenmedikleri takdirde tepkilerini öncelikle cinsiyetçi söylemlerle göstermektedirler. Kadınların fiziksel görünüşlerini aşağılama, cinsellik içeren küfürler etme ve hatta tecavüzle tehdit etmek sosyal medya platformlarında sıkça görülen ve hatta kanıksanmış bir durum olmaktadır.

3. SOSYAL MEDYADA CİNSİYETÇİ SÖYLEME İLİŞKİN BİR İÇERİK ANALİZİ

Toplumsal cinsiyet rolleri; önce aile içinde ve ardından okulda, daha sonra kitle iletişim araçları ve günümüzde, sosyal medya araçları ile öğrenilmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı, burada oldukça etkilidir. Bireyler olarak bizler, küçüklüğümüzden itibaren pekiştirilen davranış ve söylemler ile yoğurulmaktayız. Gündelik yaşamlarımızın büyük bir bölümünü sosyal medyada geçirdiğimiz düşünüldüğünde; kadın ve erkek eşitsizliği, toplumsal roller ve kadına yönelik cinsiyetçi söylem gibi konuların incelenmesi için sosyal medya oldukça uygun bir platformdur.

Araştırma kapsamında yapılan çalışmanın amacı; toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal medya diline yansıma derecesini belirlemek için belirli bir sosyal medya platformunu incelemektir. Araştırma kapsamında içerik analizi; kamusal alana dönüşen sosyal medyada, insanların bir konu hakkındaki görüşlerini açık bir şekilde ifade edebildikleri Twitter adlı sosyal medya platformu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Cinsiyetçi söylemin; güçsüzleştirici ve değersizleştirici etkisi nedeniyle, ataerkil Türkiye toplumunda daha çok kadına yönelik kullanıldığı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında örnek olarak ele alınan “karı gibi” ifadesi, örtük bir cinsiyet ayrımcılığı taşımaktadır. Bu ifadenin zihnimizde olumsuz bir anlam oluşturmamasının nedeni; küçüklüğümüzden beri maruz kaldığımız davranış ve söylemleri pekiştirmemizden, yani sosyal öğrenmeden kaynaklanmaktadır. “Karı gibi” benzeri örtük cinsiyetçi söylemlerin incelenmesi, toplumda kadının yerini belirleyebilmek için önemli bir alan olabilir.

Bir kadını zayıf, duygusal, güçsüz, erkeğe bağımlı olarak tanımlamak ya da çeşitli nitelikler ile bağdaştırmak için kullanılan “karı gibi” ifadesi, görünürde zararsız bir söylem olsa da, aslında kadının toplum içindeki değerini düşürmektedir. Twitter’da “karı gibi” söyleminin, tekrarlanan bir biçimde sıklıkla kullanılması; kadının erkek karşısında daha değersiz olduğunun sosyal kabul görmüş olmasından kaynaklanmaktadır ve bu ifade, cinsiyet ayrımcılığı taşımaktadır.

Bu bölümde, kadın ve erkek rollerinin algılanış biçimlerini ortaya koymak amacıyla Twitter’da atılan tweet’lerin incelenmesi sonucu elde edilen veriler yer almaktadır. Gündelik dilde, toplumsal cinsiyet rollerini vurgulayan ifade biçimleri sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle, kullanıcıların kendilerini çok daha rahat bir biçimde ifade edebildikleri ve gerektiğinde kimliklerini gizleyebildikleri Twitter gibi bir sosyal medya platformunda, cinsiyetçi söylemler daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı, çalışmada sosyal medya platformları arasından Twitter’in kullanılması tercih edilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle oluşturulan araştırma soruları ve araştırmanın tasarımı üzerinde durulmuştur. Verilerin toplanması ve çözümlenmesi hakkında genel bilgi verildikten sonra, araştırmada elde edilen bulgular, son bölümde tablolarla birlikte sunulmuştur. Bu araştırma, aşağıda belirtilen soruları cevaplamak amacıyla gerçekleştirilmiştir:

3.1 Araştırma Soruları

1. Twitter’da toplumsal kadın ve erkek rolleri için hangi ifadeler kullanılmaktadır?
2. Kadına yönelik cinsiyetçi söylem sosyal medya diline ne ölçüde yansımaktadır?
3. “Karı gibi” ifadesi ile “Adam gibi” ifadelerine yönelik atılan tweet’lerde benzerlik ya da farklılık var mıdır?

4. Medyada ses getiren kadın cinayeti ya da kadına şiddet gibi haberlerin olduğu dönemlerde, “karı gibi” ifadesini içeren tweet’lerin sayısında artış ya da düşüş var mıdır?
5. Kadın ve erkek rollerine yönelik, “karı gibi” ve “adam gibi” ifadeleri, en çok hangi eylemlerle birlikte kullanılmaktadır?
6. Cinsiyetçi söylem, güçsüzleştirici ve değersizleştirici etkisi nedeniyle daha çok kadın için mi kullanılmaktadır?
7. Aynı eylem ayrı ayrı “karı gibi” ve “adam gibi” ifadeleri ile birlikte kullanıldığında, algılanış bakımından farklılık göstermekte midir?
8. Savaş, seçim ve önemli futbol karşılaşmalarının gündemde olduğu dönemlerde, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında artış olmakta mıdır?

3.2 Yöntem

Bu çalışmada, sözel ve yazılı verilerin incelenmesinde kullanılan içerik analizi ve dilbilimsel bir analiz yapmak için söylem analizi kullanılmıştır. Pek çok alanda sıklıkla kullanılan içerik analizi yöntemini Nuri Bilgin “Söylemin görünen, kolayca yakalanan, sergilenmiş ve ilk bakışta algılanan içeriği erine, gizil, üstü örtülü içeriğini ortaya çıkarmayı sağlamaktadır. Dolayısıyla içerik analizi, mesajda, bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik ikinci bir okumadır “olarak tanımlar (Bilgin, 2014: 1). İçerik analizi yapılırken, sözel ve yazılı malzemeler aracılığıyla elde edilen verileri incelemek, veriler arasında benzerlik ve farklılıkları açığa çıkartmak, bu yolla bireylerin ve toplulukların belirli durumlar ve konular karşısında tutumlarını, sosyal öğrenme durumlarını ve kültürel örgülerini tespit etmek amaçlanmaktadır. İçerik analizinde toplanan veriler önce kavramsallaştırılır, daha sonra mantığa uygun bir şekilde düzenlenir ve elde edilen veriler açıklanır.

Söylem analizinde ise, önemli bir analiz birimi olarak dil kullanılmaktadır. Dilin, sosyal yaşamın diğer bileşenleri ile iç içe olduğu düşünüldüğünde; toplumsal cinsiyet rollerini ve toplumda kadın algısını incelemek için dilsel söylemleri incelemek doğru bir veri kaynağı sağlayacaktır. Bu çalışmada, bireylerin toplumdaki kadın ve erkek rollerine karşı tutum ve söylemlerini karşılaştırmak amacıyla Twitter adlı sosyal medya platformu kullanılmıştır. Twitter, bu ifadelerin sıklık ve çeşitliliğini araştırmaya uygun olması ve zengin bir veri kaynağına sahip olması nedeniyle tercih edilmiştir.

Çalışmada incelenen tweet'lerin “karı gibi” ve “adam gibi” ifadelerinin tamamını içermesine dikkat edilmiş ve veriler herkese açık kullanıcılardan elde edilmiştir. Yukarıda verilen araştırma soruları bağlamında veriler, Twitter’da Gelişmiş Arama seçeneği kullanılarak toplanmış ve değerlendirilmiştir.

3.2.1 Araştırma Tasarımı ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Twitter’da “karı gibi” ve “adam gibi” ifadelerini içeren tweet'ler oluşturmaktadır. Örneklemine ise; medyada ses getiren Emine Bulut cinayeti haberi, babası tarafından şiddete uğrayan Tuğba A. haberi, babası tarafından öldürülen doktor Gülnur Yılmaz haberi, 2019 yılı 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, 6 Kasım 2019 tarihinde oynanan Galatasaray- Real Madrid futbol karşılaşması, 14 Nisan 2019 tarihinde oynanan Fenerbahçe- Galatasaray futbol karşılaşması, 31 Mart 2019 ve 23 Haziran 2019 tarihli yerel seçimler ve “karı gibi” ile “adam gibi” söylemlerinin karşılaştırılması amacı ile 30 Haziran 2019 Onur Yürüyüşü’nü kapsayan 24.06-04.07.2019 tarih aralığı oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında, 2019 yılının farklı zamanlarında gündeme gelen ve medyada ses getiren haber, durum ve olaylar seçilmiş, bu haber, durum ve olayların

yaşandığı dönemlerde sosyal medya diline yansıyan cinsiyetçi söylem incelenmiştir. Örneklemeler belirlenirken, toplumda hassasiyet yaratan dönemlere göre bir eleme yapılmış, aynı zamanda “kadın” olgusu da göz önünde bulundurularak, kadın cinayeti haberleri ve 8 Mart Dünya Kadınlar Günü tercih edilmiştir.

Daha sonra, “karı gibi” ve “adam gibi” ifadelerinin karşılaştırılması amacıyla Onur Yürüyüşü gününü kapsayan 24.06-04.07.2019 tarih aralığında atılan tweet’ler incelenmiş, her iki ifadeyi içeren ve en sık kullanılan söylemler belirlenmiştir. Bu yolla, sosyal ilişkilerin dilsel ifadelere yansıdığı sosyal medya ortamında cinsiyetçi söylemin boyutu, “karı gibi” ve “adam gibi” söylemlerinin her birinin hangi kavram ve olgularla özdeşleştirildiğini karşılaştırmak hedeflenmektedir.

2019 yılında işlenen üç kadın cinayeti haberi, bir kadına şiddet haberi, kadının değerini ön plana çıkaran Dünya Emekçi Kadınlar Günü, daha çok erkeklerin ilgilendiği futbol karşılaşmaları ve Türkiye için önemli bir haber niteliği taşıyan Barış Pınar Harekatı’nı kapsayan günlerde atılan tweet’ler incelenmiştir. Dilsel bir veri olan tweet’ler, çalışmaya konu olan cinsiyetçi söyleme dair veri toplanması ve toplumda kadın ve erkek algısının sosyal medya diline yansımalarını tasvir etmektedir.

3.3 Araştırma Bulguları

3.3. 1: Emine Bulut Cinayeti

Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler, 11-18 Ağustos 2019 ve 18-25 Ağustos 2019 arasındaki dönemde “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Veriler Twitter sosyal medya platformunda gelişmiş arama seçeneği kullanılarak, herkese açık Twitter hesaplarından elde edilmiştir. Twitter kullanıcılarının, kendi tweet’lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet’ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir.

15 günlük bir süreyi kapsayan bu dönemde, “karı gibi” ifadesini içeren toplam 728 tweet atılmıştır.

Grafiklerde, 11-18 Ağustos 2019 haftası ve 18-25 Ağustos 2019 haftalarında “karı gibi” ifadesini içeren tweet’lerin sayısı, karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Medyada ses getiren ve kadın cinayeti gibi hassas bir konunun gündemde olduğu bir dönemde, toplumsal hassasiyet ile birlikte, “karı gibi” ifadesinin kullanım sıklığının artış gösterip göstermediğine bakılmıştır.

Veriler doğrultusunda, güçsüzlük olarak belirtilen durumlar için sıklıkla “karı gibi” ifadesi kullanıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin, “karı gibi vatanından kaçmak, “karı gibi ağlamak”. Ayrıca, daha çok erkeklerin ilgilendiği bir spor dalı olan futbol ile ilgili atılan ve olumsuz eleştiri içeren tweet’lerde de “karı gibi” ifadesinin yer aldığı gözlenmiştir. Örneğin; “karı gibi topa vurmak”, “karı gibi penaltı atmak”, “karı gibi oynamak”.

Çalışmada veriler incelenirken, Emine Bulut cinayetinin işlendiği 18-25 Ağustos haftasında atılan tweetler arasında, Mayıs ayında yaptığı konuşmada “Karı gibi arkadan konuşurlar” ifadeleri ile gündeme oturan ve uzun bir süre konuşulan Fikret Orman’ın konuşmasına da “karı gibi” ifadesi içeren tweet’ler aracılığıyla gönderme yapıldığı gözlenmiştir.

Emine Bulut cinayeti haberler, 23 Ağustos ve 24 Ağustos tarihlerinde, “#ölmekistemiyorum” hastagh’i ile Twitter’da #tt olmuş ve belirtilen iki günlük dönemde, “karı gibi” ifadesinin yer aldığı tweet’lerin sayısında belirgin bir artış gözlenmiştir. Ancak bu kez, atılan tweet’lerin büyük bir bölümünde “karı gibi” ifadesini eleştirel tweet’lerin atıldığı gözlenmiştir. Ayrıca, 23 ve 24 Ağustos tarihlerinde atılan tweet’lerde, “karı gibi” ifadesi, Emine Bulut Cinayeti’ni temsil eden #ölmekistemiyorum hashtag’i ile birlikte de sıkça kullanılmıştır.

Haberin medyada ses getirdiği ve #ölmekistemiyorum hashtag'inin tt olduğu 23 Ağustos 2019 tarihinde “karı gibi” ifadesini içeren tweet'lerin sayısı bir önceki güne kıyasla dört katına çıkarak 132 olmuştur. Bir önceki hafta ile kıyaslandığında, atılan tweet'lerin daha çok “karı gibi” söylemini eleştiren ifadeler içerdigi gözlenmiştir.

Sünnet olunca “Oğlum erkek oldu”

Ağlayınca “Karı gibi ağlama lan”

Duygusal davranınca “Karı kılıklı”

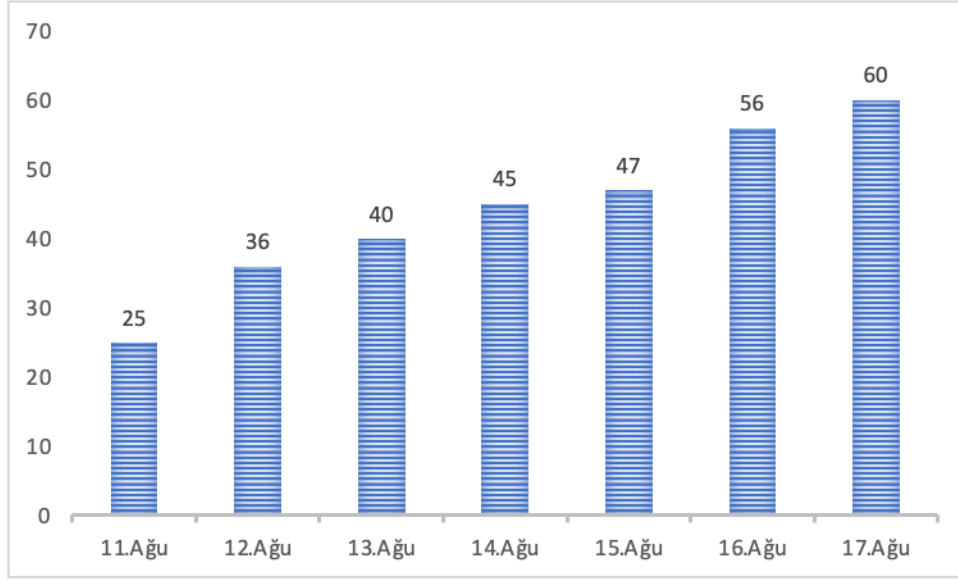
Bir kızla flört edince “Aferin çapkın oğlum benim”

Evlenince “Karın senin namusundur”

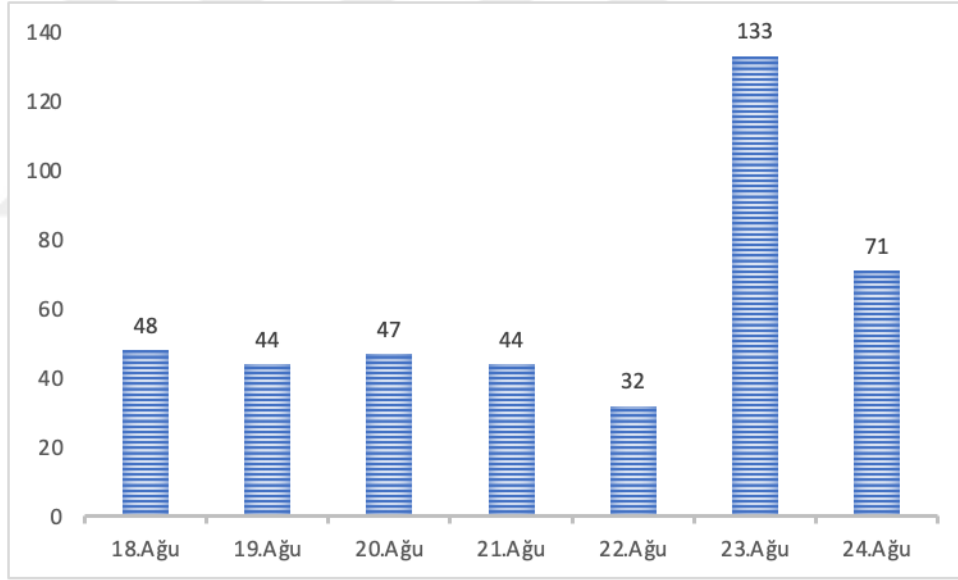
Öldürünce de “Namusunu temizledi”

#Eminebulut

18-25 Ağustos 2019 haftasını kapsayan sürede, Emine Bulut cinayetine ithafen kullanılan #Eminebulut, #ölmek istemiyorum, #Eminebulutiçinadalet, #Kadınaşiddetehayır, #eminebulutcinayeti, #Annelütfenölme hashtagleri ile atılmış ve “karı gibi” söylemini içeren toplam 73 tweet atılmıştır. Haberlin medyada ve sosyal medyada ses getirdiği 23-24 Ağustos tarihlerinde, Emine Bulut Cinayetine ithafen kullanılan hashtag'ler, daha sonraki günlerde kullanılmadığı gözlenirse de, “karı gibi” söyleminin bir süre daha kadının toplumdaki rolünü aşağılayan bir ifade olduğunu eleştiren tweet'ler atılmaya devam edilmiştir.

Emine Bulut Cinayeti 11-17 Ağustos 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Emine Bulut Cinayeti 18-24 Ağustos 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Tablo 3.1

Emine Bulut Cinayeti	11-17 Ağustos 2019	18-24 Ağustos 2019
“Karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	309	419

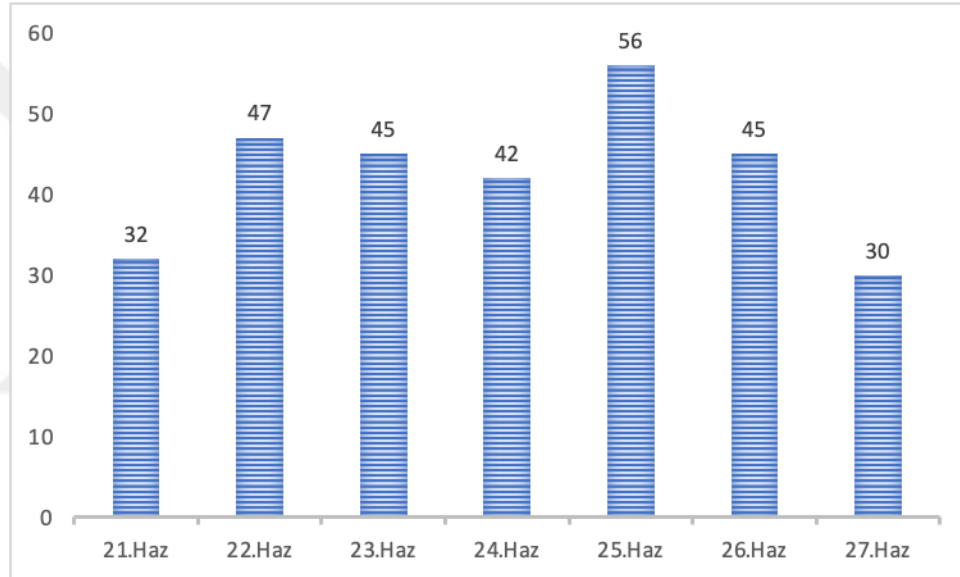
11-17 Ağustos 2019 ve 18-24 Ağustos 2019 haftalarında “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı Tablo 3.1 ’de verilmiştir. Olayın sosyal medyaya yansıdığı hafta ile bir önceki hafta karşılaştırıldığında; haberin medyaya ve sosyal medyaya yansıdığı dönemde “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısında artış görülmektedir. Cinayetin işlendiği 18 Ağustos 2019 tarihini kapsayan 18-24 Ağustos 2019 haftasında, 23-24 Ağustos 2019 tarihlerinde medya ve sosyal medyada büyük ses getirmiş, bu tarihlerde “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında da belirgin bir artış görülmektedir.

23-24 Ağustos 2019 tarihlerinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerde #eminebulut, #eminebulutiçinadalet, #kadınaşıddetehayır, #eminebulutcinayeti, #Annelütfen hashtag’leri sıkça kullanılmış ve atılan tweet’lerde bu söyleme ve cinayete ilişkin eleştirel yorumlar birlikte yapılmaktadır. 23-24 Ağustos 2019 tarihlerinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren toplam 204 tweet’in 73’ü bu hashtag’ler ile birlikte kullanılmaktadır.

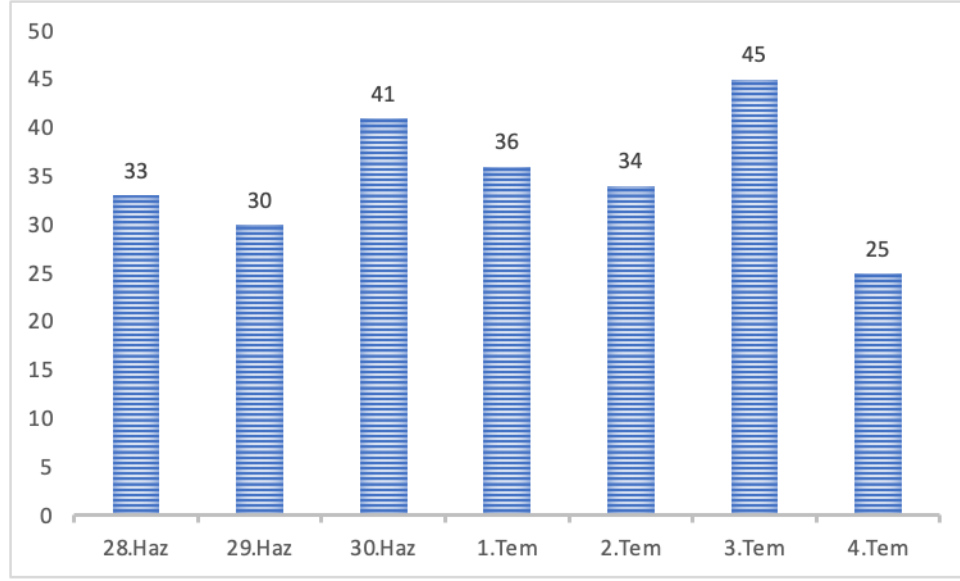
Twitter aracılığıyla elde edilen veriler incelendiğinde; medyada ve toplumda ses getiren bir kadın cinayeti haberi olduğunda, “karı gibi” söylemine eleştirel bir tutumun öne çıktığı olduğu ve bunun da “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında artışa neden olduğu gözlenmektedir.

3.3.2. Gülnur Yılmaz Cinayeti Haberi

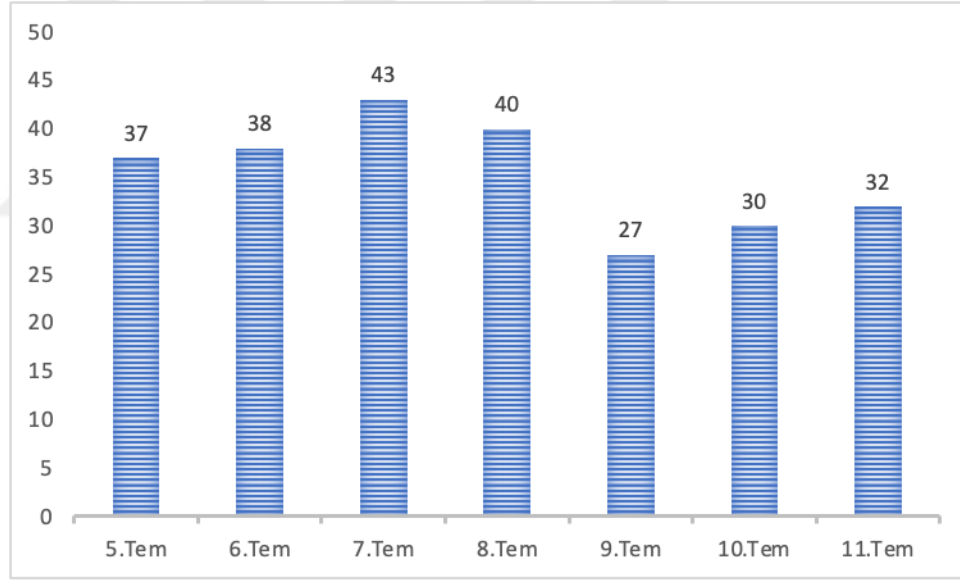
Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler 21 Haziran- 11 Temmuz 2019 tarih aralığında “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Gelişmiş arama seçeneği kullanılarak yapılan aramalar sonucunda veriler, herkese açık Twitter kullanıcılarından elde edilmiştir. Twitter kullanıcılarının, kendi tweet’lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet’ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir.

21-27 Haziran 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

28 Haziran-04 Temmuz 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

05-11 Temmuz 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

27 Haziran 2019 tarihinde gerçekleşen ve babası tarafından katledilen Gülnur Yılmaz cinayetinin gerçekleştiği günü kapsayan hafta içerisinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’ler, haberin medyaya yansıdığı bir sonraki haftalar ile karşılaştırılmıştır. Grafikler incelendiğinde, Gülnur Yılmaz cinayetinin gerçekleştiği

ve medyaya yansdığı dönemlerde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında belirgin bir artış görülmemiştir.

Tablo 3.2

Gölnur Yılmaz Cinayeti	21-27 Haziran 2019	28 Haziran- 04 Temmuz 2019	05-11 Temmuz 2019
“karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	297	188	247

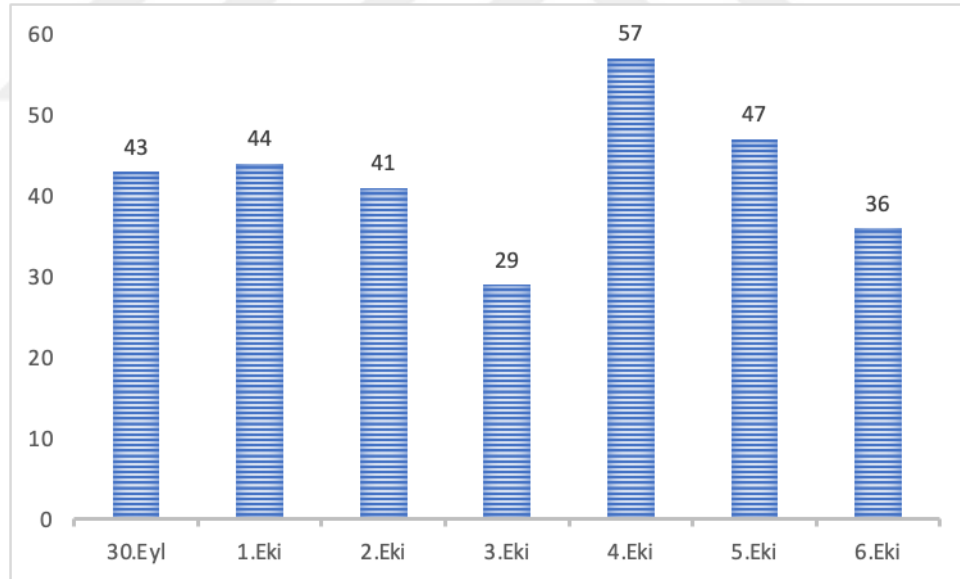
27 Haziran 2019 tarihinde gerçekleşen bir kadın cinayeti örneğı olarak Gölnur Yılmaz cinayetinin gerçekleştiğı ve medyaya yansdığı 21 Haziran – 11 Temmuz 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin toplam sayısı Tablo 3.2’de verilmiştir. Cinayetin işlendiğı günü kapsayan 28.06-04.07 haftası, bir önceki ve bir hafta ile karşılaştırılmış ve bu hafta içerisinde, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında bir artış gözlenmemiştir; ancak, bir önceki kadın cinayeti haberi örneğinin aksine, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerde, Gölnur Yılmaz ismine rastlanmamıştır. Cinayetin işlendiğı günü kapsayan hafta içerisinde “Gölnur Yılmaz” ismini içeren tweet’lerin sayısı 84’tür; ancak bu tweet’lerde “karı gibi” söylemine rastlanmamıştır.

3.3.3: Babası Tarafından Şiddete Uğrayan Tuğba A. Haberi

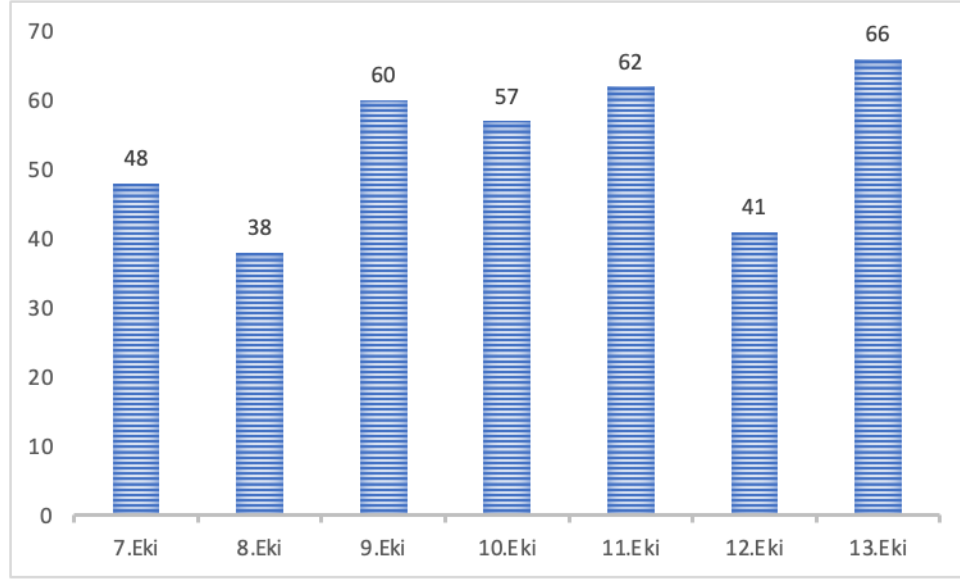
Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler 30 Eylül-20 Ekim 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Veriler, Twitter’da Gelişmiş Arama seçeneğı kullanılarak ve herkese açık Twitter kullanıcılarından elde edilmiştir. Kullanıcıların kendi

tweet'lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet'ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir. Toplamda 21 günlük bir süreyi kapsayan bu dönemde, “karı gibi” söylemini içeren toplam 1012 tweet atılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde; medyada ses getiren bir kadına şiddet haberinin olduğu bir dönemde, sosyal medyada “karı gibi” ifadesinin kullanım sıklığının artış gösterip göstermediğine bakmak için, olayın gerçekleştiği ve medyaya yansıdığı hafta içerisinde atılan tweet'ler, bir önceki ve bir sonraki haftalar ile karşılaştırılmıştır.

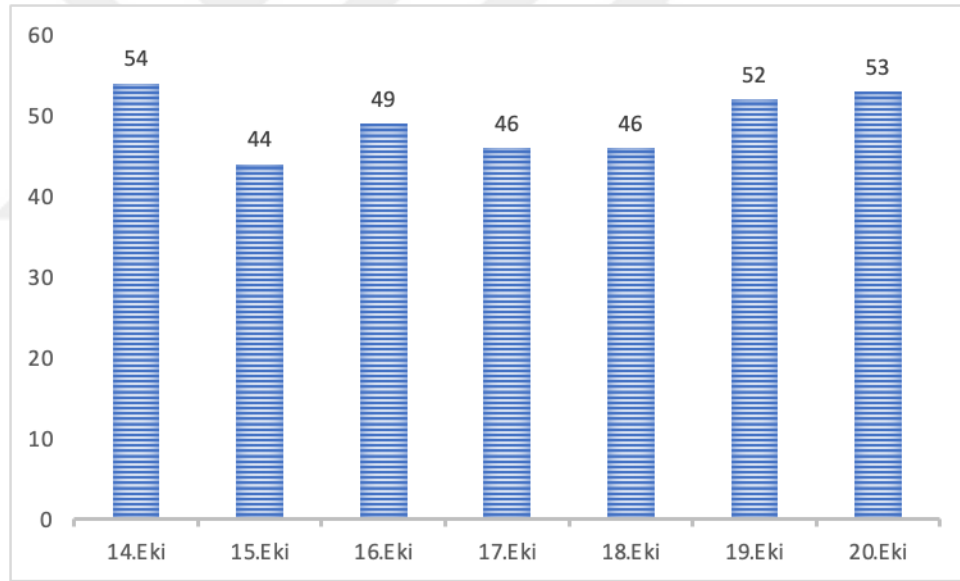
Grafiklerde, 30 Eylül-20 Ekim 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet'lerin sayısı verilmiştir. Medyada ses getiren bir kadına şiddet haberinin gündemde olduğu bir dönemde, genel tutumun ne yönde olduğu ve cinsiyetçi söylemin sosyal medya diline nasıl yansıdığını incelemek amacıyla, “karı gibi” söyleminin kullanımının artış gösterip göstermediğine bakılmıştır.

Tuğba A. Şiddet Haberi 30 Eylül- 6 Ekim 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Tuğba A. Şiddet Haberi 7-13 Ekim 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Tuğba A. Şiddet Haberi 14-20 Ekim 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Tablo 3.3

Tuğba A. Şiddet	30 Eylül- 06 Ekim	07-13 Ekim 2019	14-20 Ekim 2019
------------------------	--------------------------	------------------------	------------------------

Haberi	2019		
“karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	297 tweet	372 tweet	343 tweet

Tuğba A. şiddet haberinin medyaya yansıdığı dönemde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı Tablo 3.3’te verilmiştir. Şiddet haberinin medyaya yansıdığı hafta içerisinde atılan tweet’ler incelendiğinde, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında belirgin bir artış olmadığı görülmektedir.

Veriler incelendiğinde, Tuğba A. şiddet haberinin medyaya yansıdığı dönemde meydana gelen Barış Pınar Harekatı’nın başladığı 9 Ekim 2019 tarihini takip eden üç günlük süre boyunca, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı da neredeyse iki kat artmıştır. Şiddet haberini kapsayan bu dönemde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerde #barispinarharekati hashtag’inin kullanıldığı da gözlenmiştir. Barış Pınar Harekatı’nın meydana geldiği 9-13 Ekim 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren toplam tweet sayısı ve bu tweet’ler içerisinde Barış Pınar Hareketi ile ilgili olan ve yine “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı, Tablo 3. 4’te verilmiştir.

Veriler incelendiğinde, Barış Pınar Harekatı’nın başladığı 9 Ekim 2019 tarihini kapsayan hafta ve harekat ile ilgili haberlerin gündemde olduğu bir sonraki hafta boyunca, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısının diğer haftalara göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Şiddet haberinin gündeme geldiği hafta atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı bir önceki hafta ile karşılaştırılırken, 04.10.2019 tarihinde gerçekleşen Fenerbahçe- Antalyaspor maçını takip eden gün süresince, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı neredeyse iki katına

çıkılmıştır. Bu tarihlerde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin büyük bir bölümünün Fenerbahçe-Antalyaspor futbol karşılaşması ile ilgili olduğu gözlenmiştir.

Babası tarafından şiddete uğrayan Tuğba A.’nın dayak videosunun gündeme geldiği 7 Ekim 2019 tarihini takip eden sürede, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında, Emine Bulut cinayetine benzer bir artış görülmemiştir. Şiddet haberinin gündeme gelmesini takip eden süreçte, 9 Ekim 2019 tarihinde başlayan Barış Pınar Harekatı ile birlikte, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı artış göstermiş ve “karı gibi” söylemi Barış Pınar Harekatı ile ilgili atılan tweet’lerde daha fazla yer almıştır.

Tablo 3. 4

9-14 Ekim 2019 tarihleri arasında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	340
Barış Pınar Harekatı ile ilgili atılan ve “Karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	201

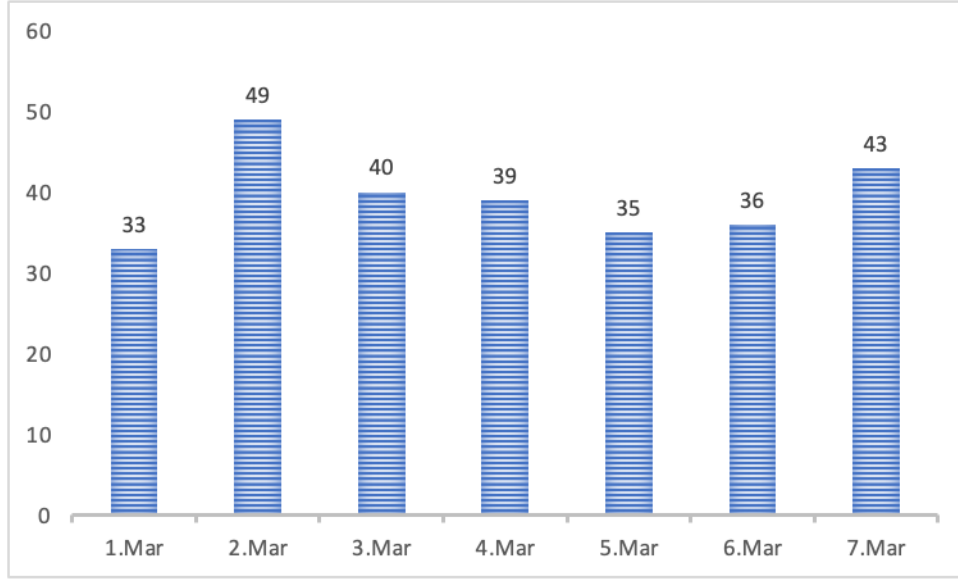
Barış Pınar Harekatı’nın başlangıç tarihini kapsayan beş günlük süreçte atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’ler incelendiğinde, atılan tweet’lerin %59’u Barış Pınar Harekatı ile ilgili olduğu görülmektedir. Atılan tweet’ler; siyasilere eleştiri, ESAD, YPG, #NEMUTLUTÜRKÜMDİYENE, “karı gibi kaçmak” gibi kadını aşağılayıcı söylemler, Donald Trump’a yönelik eleştiriler, #barışpınarharekatı,

askerlik, terör, mehmetçik gibi kavram ve ifadeleri içermektedir. Atılan tweet’lerde “karı gibi” söylemi incelendiğinde; karı gibi kaçmak, karı gibi ağlamak, karı gibi kıvırmak söylemlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

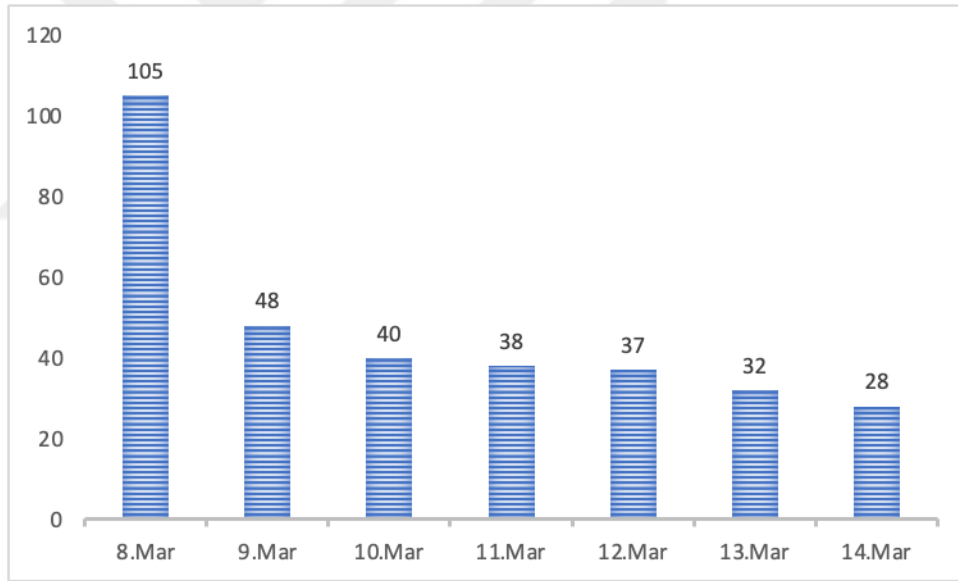
3.3.4: 8 Mart 2019 Dünya Kadınlar Günü

Birleşmiş Milletler tarafından tanımlanmış uluslararası olarak 8 Mart tarihinde kutlanan Dünya Kadınlar Günü; Türk toplumunda da her yıl Mart ayında, hem medyada hem de sosyal medya platformlarında çok konuşulan konulardan biri olduğundan ve kadının toplumdaki rolüne ilişkin iyi bir örnek oluşturabileceğinden, bu araştırmaya örnek olarak seçilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler 1-14 Mart 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Veriler Twitter sosyal medya platformunda gelişmiş arama seçeneği kullanılarak, herkese açık Twitter hesaplarından elde edilmiştir. Twitter kullanıcılarının, kendi tweet’lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet’ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir. 14 günlük bir süreyi kapsayan bu dönemde, “karı gibi” söylemini içeren 603 tweet atılmıştır. 8 Mart 2019 tarihini kapsayan hafta “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı, bir önceki hafta ile karşılaştırılmıştır.

2019 yılı Dünya Kadınlar Günü 1-7 Mart tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

2019 yılı Dünya Kadınlar Günü 8-14 Mart tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Tablo 3.5

Dünya Emekçi Kadınlar Günü	01.03-07.03 2019	08.03-14.03 2019

“karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	275	328
--	-----	-----

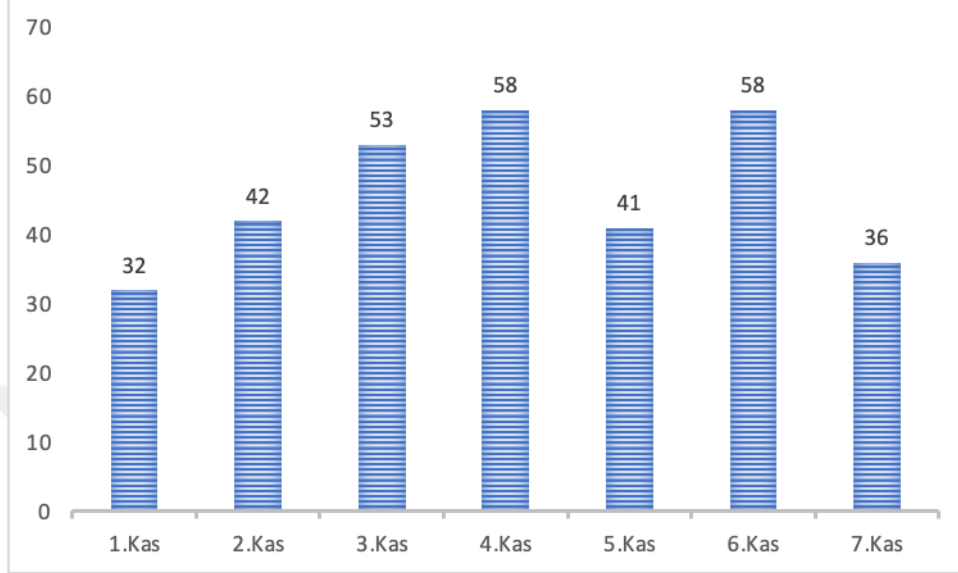
1-14 Mart 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı Tablo 3.5’te verilmiştir. Dünya Emekçi Kadınlar Günü’nü kapsayan haftadan bir önceki haftada “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı günlük ortalama 39.28 iken, bir sonraki hafta bu değer 46.85’e yükselmiştir. Bu artışın nedeni; 8 Mart 2019 tarihli Dünya Emekçi Kadınlar Günü’nde diğer günlerden iki kat daha fazla tweet atılmasıdır.

8 Mart tarihinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’ler incelendiğinde, kullanıcıların daha çok bu söylemi eleştirel bir tutum sergiledikleri gözlenmektedir. Belirtilen günde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerde bu tutum; #8Mart, #DünyaEmekçiKadınlarGünü gibi hashtag’ler ile de desteklenmiştir. 8 Mart 2019 Dünya Emekçi Kadınlar Günü’nü takip eden günde “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı yeniden düşüş göstermektedir.

3.3.5: 6 Kasım 2019 Tarihli Galatasaray- Real Madrid Futbol Karşılaşması

Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler 1-8 Kasım 2019 tarih aralığında “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Veriler Twitter sosyal medya platformunda gelişmiş arama seçeneği kullanılarak, herkese açık Twitter hesaplarından elde edilmiştir. Twitter kullanıcılarının, kendi tweet’lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet’ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir. 7 günlük bir süreyi kapsayan bu dönemde, “karı gibi” söylemini içeren toplam 358 tweet atılmıştır.

Bu bölümde; erkek egemen Türkiye toplumunda önemli bir yer tutan futbol karşılaşmalarının olduğu dönemlerde, kadına yönelik cinsiyetçi söylemin sosyal medya diline yansımaları incelenecektir.

6 Kasım 2019 tarihli Galatasaray- Real Madrid futbol karşılaşmasının gerçekleştiği hafta içerisinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Tablo 3.6

6 Kasım 2019 Tarihli Galatasaray-Real Madrid Maçı	01-08 Kasım 2019
“karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	358 tweet

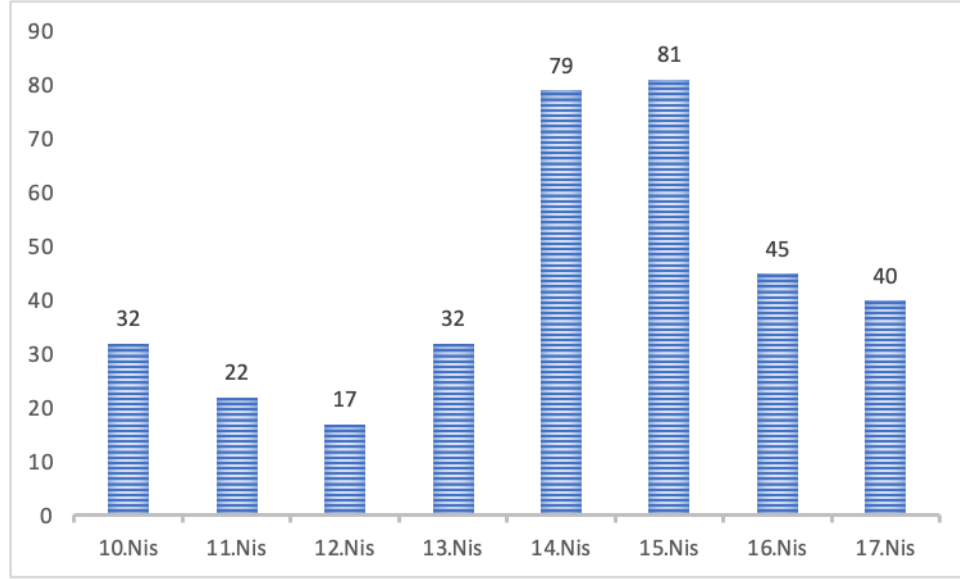
6 Kasım 2019 tarihinde gerçekleşen Galatasaray- Real Madrid futbol karşılaşmasını kapsayan bir haftalık dönemde “karı gibi” söylemini içeren toplam tweet sayısı Tablo 3.6’de verilmiştir.

Veriler incelendiğinde; müsabakanın gerçekleştiği gün ve onu takip eden günde, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında belirgin bir artış görülmesi de “karı gibi” söyleminin daha çok bu futbol karşılaşması hakkında atılan tweet’lerde kullanıldığı gözlenmektedir. “karı gibi oynamak”, “karı gibi ağlamak”, “karı gibi vurmak” söylemleri, atılan tweet’lerde sıklıkla kullanılmaktadır. Ayrıca, “karı gibi” söylemini içeren tweet’ler incelenirken; bir futbolcu ya da takıma yönelik eleştirel söylemlerde “adam gibi oyna”, “Şu topa adam gibi vur” ifadelerinin kullanıldığı da gözlenmektedir.

3.3.6: 14 Nisan 2019 Tarihli Fenerbahçe- Galatasaray Futbol Karşılaşması

Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişki verileri; 10-17 Nisan 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Veriler Twitter sosyal medya platformunda gelişmiş arama seçeneği kullanılarak, herkese açık Twitter hesaplarından elde edilmiştir. Twitter kullanıcılarının, kendi tweet’lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet’ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir.

Türk futbolunda derbi denince akla ilk gelen karşılaşma olan Fenerbahçe-Galatasaray karşılaşması, cinsiyetçi söylemin sosyal medya diline yansımaları incelemek açısından iyi bir örnek oluşturabileceğinden, bu araştırmaya örnek olarak seçilmiştir. Bu bölümde; 14 Nisan 2019 tarihinde gerçekleşen futbol karşılaşmasını kapsayan hafta içerisinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’ler incelenmiş, önemli bir derbi maçının olduğu bir dönemde “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında bir artış olup olmadığı ve bu söylemin futbol karşılaşması ile ilgili olup olmadığı incelenecektir.

14 Nisan 2019 tarihli Fenerbahçe- Galatasaray futbol karşılaşmasını kapsayan hafta içerisinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Grafik incelendiğinde, maç günü ve onu takip eden günde, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısının neredeyse iki katına çıktığı gözlenmektedir. Karşılaşmanın gerçekleştiği gün “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin %63’ü bu karşılaşma ile ilgilidir. Karşılaşmayı takip eden 15.04.2019 tarihinde atılan tweet’lerin ise %56’sı bu karşılaşma ilgilidir.

Tablo 3.7

14 Nisan 2019 Tarihli FB-GS Karşılaşması	10 – 17 Nisan 2019
“karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	348

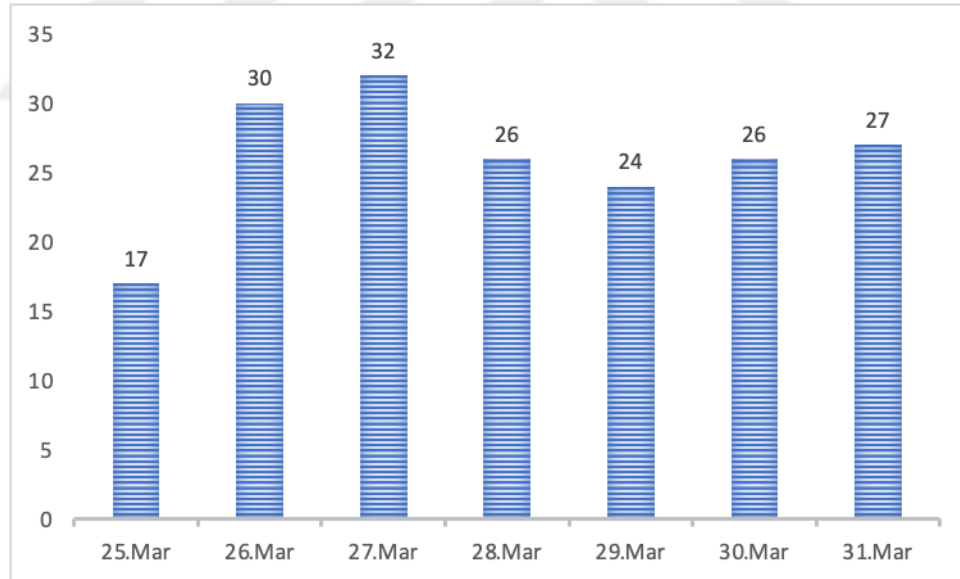
14 Nisan 2019 tarihli Fenerbahçe- Galatasaray futbol maçını kapsayan bir haftalık dönemde, karı gibi ifadesini içeren toplam tweet sayısı Tablo 3.7’de verilmiştir. Veriler toplanırken, karşılaşmanın gerçekleştiği 14.04.2019 tarihi ve onu takip eden günde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Bu tarihlerde atılan tweet’ler incelendiğinde, en çok

“karı gibi ağlamak”, “karı gibi oynamak”, “karı gibi topa vurmak” ifadelerinin kullanıldığı gözlenmektedir.

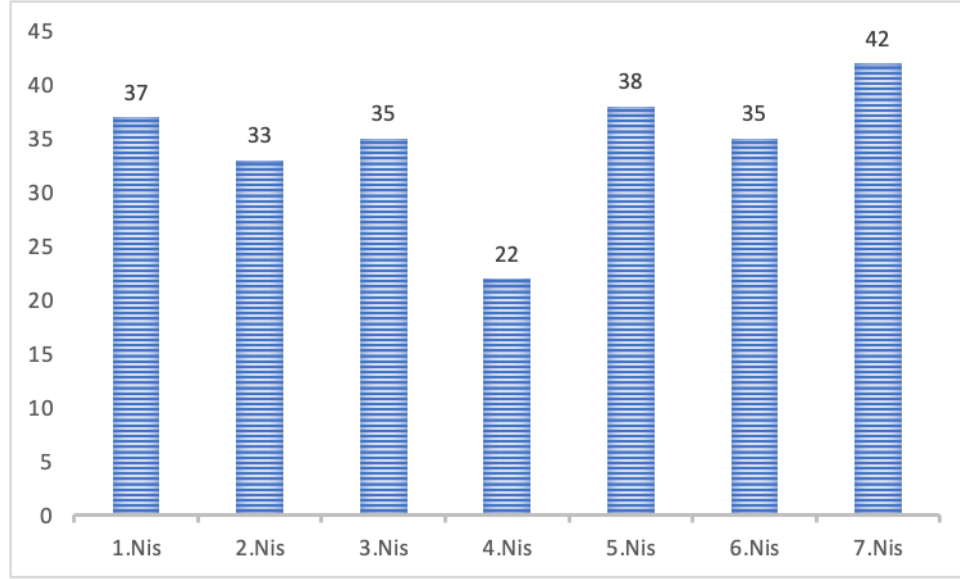
3.3.7: 31 Mart 2019 ve 23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri

Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler, 25 Mart- 07 Nisan 2019 tarih aralığı ve 17-30 Haziran 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir.

31 Mart 2019 tarihinde gerçekleşen Yerel Seçim dönemi ve 23 Haziran 2019 tarihinde tekrarlanan İstanbul Yerel Seçimleri dönemlerinde, Twitter’da “karı gibi” söylemini içeren tweet’ler incelenmiştir. Seçim dönemleri, kadına yönelik cinsiyetçi söylemin sosyal medya diline yansımaları incelemek açısından iyi bir örnek olabileceğinden, bu araştırmaya örnek olarak seçilmiştir.

25-31 Mart 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

01-07 Nisan 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Grafiklerde, 25-31 Mart 2019 haftası ve 01-07 Nisan 2019 haftalarında “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Seçim dönemlerinde, “karı gibi” ifadesinin kullanım sıklığının artış gösterip göstermediğine bakılmıştır.

Tablo 3.8

31 Mart 2019 Yerel Seçimleri	25 -31 Mart 2019	01-07 Nisan 2019
“karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	182	207

31 Mart 2019 Yerel Seçimleri’ni kapsayan dönemde, Twitter’da “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı Tablo 3.8’de verilmiştir. Seçim gününü kapsayan hafta, bir sonraki hafta ile karşılaştırıldığında, atılan toplam tweet sayısında belirgin bir artış görülmemiştir.

Tablo 3.9

23 Haziran 2019 Yerel Seçimleri	17.06- 23.06.2019 Haftası	24.06-30.06.2019 Haftası
Atılan Toplam Tweet Sayısı	258	276

23 Haziran 2019 tarihinde yenilenen İstanbul Yerel Seçimleri’ni kapsayan dönemde, Twitter’da “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin toplam sayısı Tablo 3.9’da verilmiştir. Seçim gününü kapsayan hafta bir sonraki hafta ile karşılaştırıldığında, atılan toplam tweet sayısında belirgin bir artış görülmemektedir. 2019 yılı içerisinde gerçekleşen her iki seçim döneminde de, “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında belirgin bir artış görülmemektedir. Bu dönemde “karı gibi” söylemi ile atılan tweet’lerin büyük bir bölümü bu seçimlerle ilgili değildir. Seçim günü atılan toplam 44 tweet’in yalnızca %20’sinin seçimlerle ilgili olduğu görülmektedir.

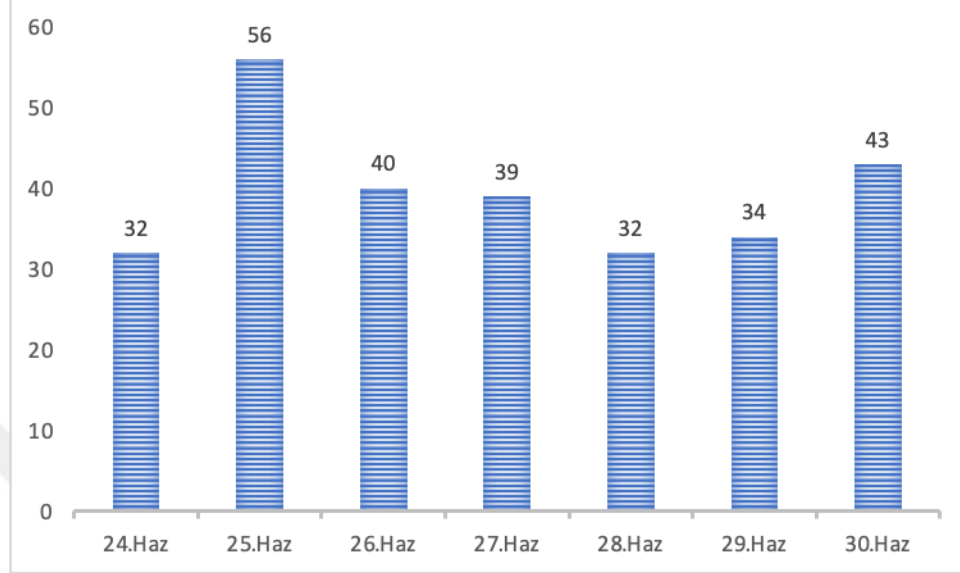
3.3.8: 30 Haziran 2019 Onur Yürüyüşü

Çalışmanın bu bölümünde; kadına yönelik cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler 24-30 Haziran 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Veriler Twitter sosyal medya platformunda gelişmiş arama seçeneği kullanılarak, herkese açık Twitter hesaplarından elde edilmiştir. Twitter kullanıcılarının, kendi tweet’lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet’ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir.

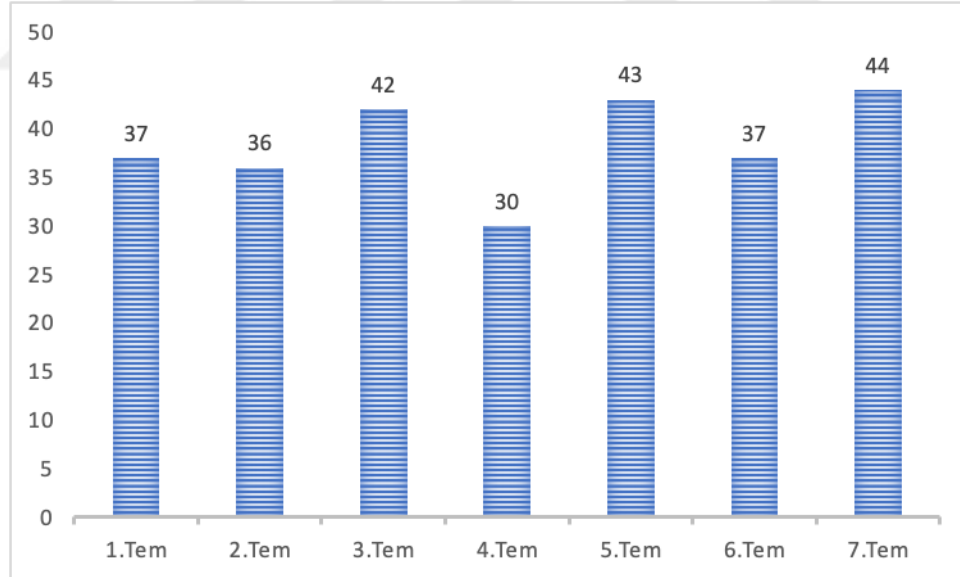
LGBT bireyler ile ilgili haberlerin medyada gündeme geldiği Onur Yürüyüşü Haftası, toplumda kadın ve erkek rollerinin sosyal medya diline yansımaları

incelemek için iyi bir örnek olabileceğinden, bu araştırmaya örnek olarak seçilmiştir.

14 günlük bir süreyi kapsayan bu dönemde, “karı gibi” söylemini içeren toplam 545 tweet atılmıştır.

24-30 Haziran 2019 tarihinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

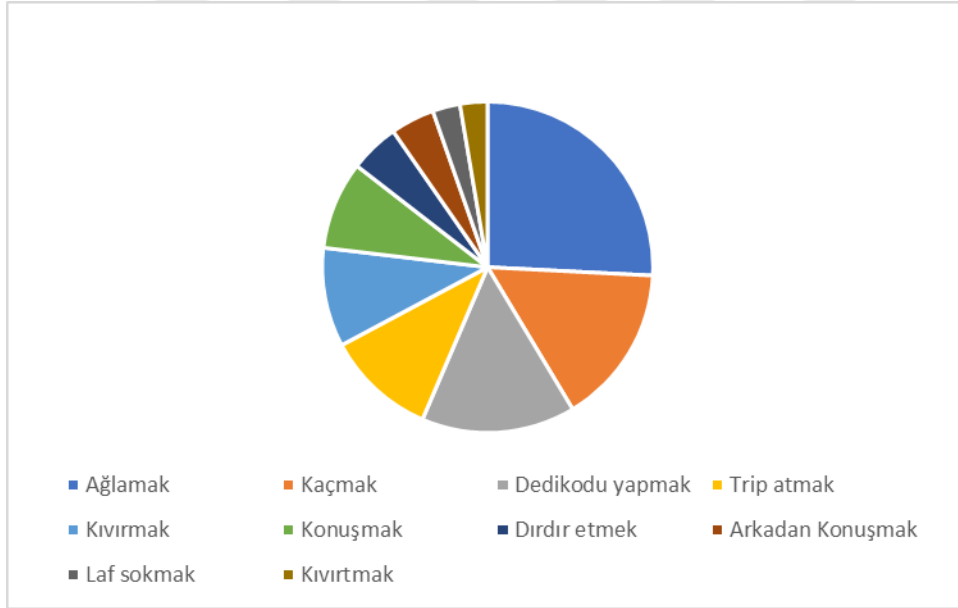

1-7 Temmuz 2019 tarih aralığında atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı

Tablo 3.10

30 Haziran 2019 Onur Yürüyüşü	24-30 Haziran 2019	01-07 Temmuz 2019
“Karı gibi” söylemini içeren tweet sayısı	276	269

30 Haziran 2019 Onur Yürüyüşü’nü kapsayan 24.06-30.06.2019 haftası ve 01.07-07.07.2019 haftasında “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin toplam sayısı Tablo 3.10’de verilmiştir. Veriler incelendiğinde, 14 günlük süreçte atılan tweet sayısında belirgin bir artış gözlenmemektedir. “Karı gibi” söylemini içeren ifadeler incelendiğinde ise, bu söylemle birlikte en çok kullanılan 10 ifade aşağıdaki grafikte verilmiştir.

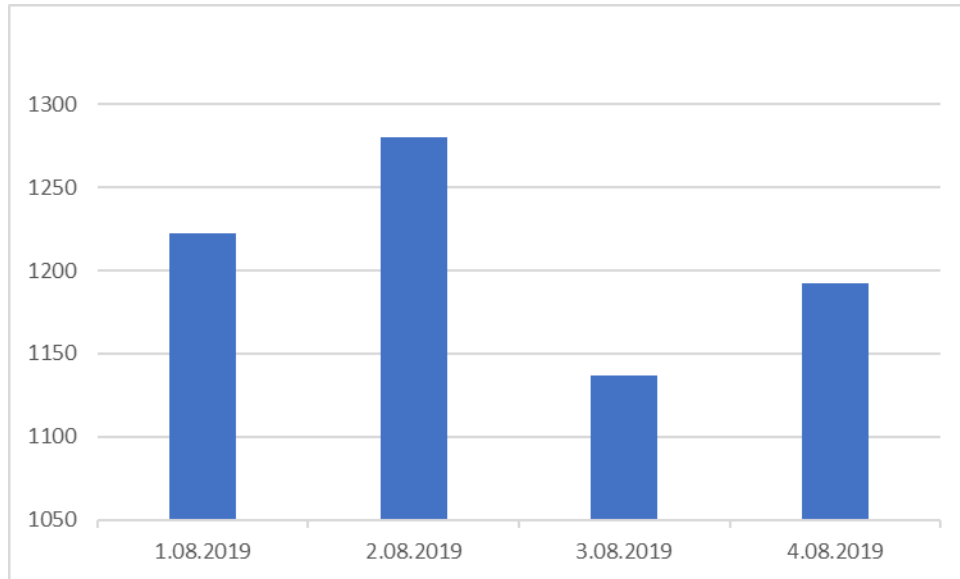
Veriler incelendiğinde, Onur Yürüyüşü’nü kapsayan hafta içerisinde atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerde en çok kullanılan ifadeler; karı gibi ağlamak, karı gibi kaçmak, karı gibi dedikodu yapmak, karı gibi trip atmak, karı gibi kıvırmak,

karı gibi konuşmak, karı gibi dırdır etmek, karı gibi arkadan konuşmak, karı gibi laf sokmak ve karı gibi kıvırtmak söylemleridir.

3.3.9 Twitter’da Adam Gibi Söyleminin Kullanımının İncelenmesi

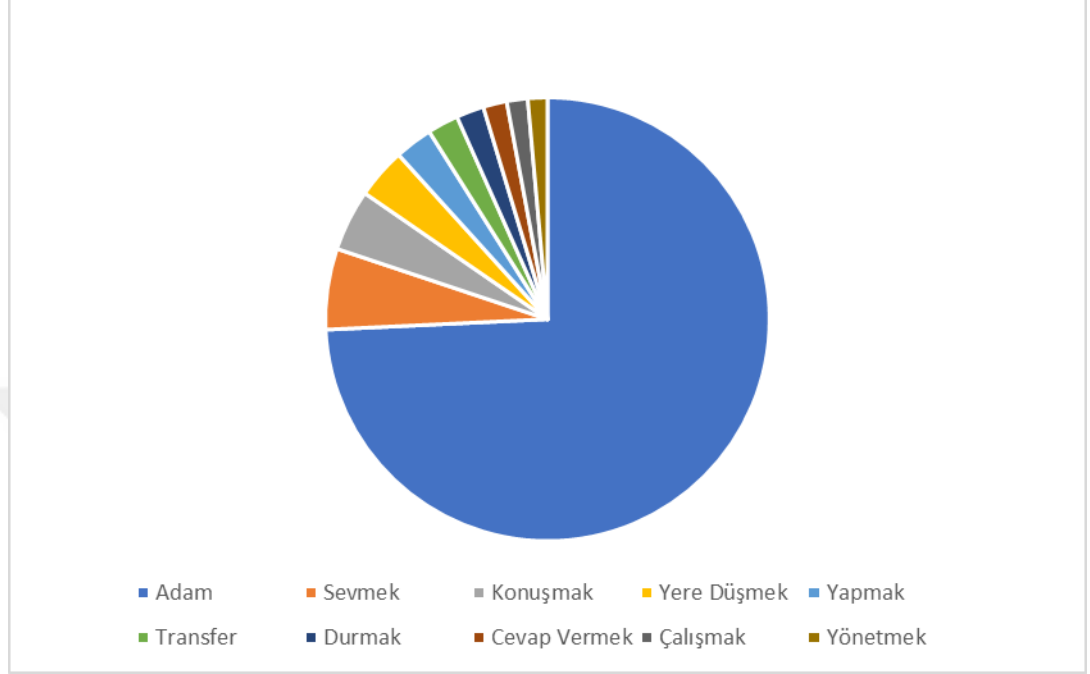
Çalışmanın bu bölümünde; cinsiyetçi söyleme ilişkin veriler, rastgele seçilen 1-4 Ağustos 2019 tarih aralığında atılan ve “adam gibi” söylemini içeren tweet’lerden gelmektedir. Veriler Twitter sosyal medya platformunda gelişmiş arama seçeneği kullanılarak, herkese açık Twitter hesaplarından elde edilmiştir. Twitter kullanıcılarının, kendi tweet’lerini silebileceği mümkün olabileceğinden, bazı tweet’ler veri toplama sonrasında kaldırılmış olabilir. 4 günlük bir süreyi kapsayan bu dönemde, “adam gibi” söylemini içeren toplam 4831 tweet atılmıştır.

“Adam gibi” söylemini içeren tweet’lerin incelenmesi, toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısının sosyal medya diline yansımaları incelemek için iyi bir örnek oluşturabileceğinden, bu araştırmaya örnek olarak seçilmiştir. Verilerin elde edilmesi için, 1-4 Ağustos 2019 tarih aralığı rastgele olarak seçilmiştir.

1-4 Ağustos 2019 tarih aralığında atılan ve “adam gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısı

1-4 Ağustos 2019 tarih aralığı incelendiğinde, “adam gibi” söylemini içeren toplam 4831 tweet atıldığı belirlenmiştir. “Adam gibi” söyleminin birlikte en çok kullanıldığı 10 ifade aşağıda verilmiştir.

Veriler incelendiğinde, rastgele seçilen 01-04 Ağustos 2019 tarihleri arasında “adam gibi” ifadesini içeren tweet’lerde en çok kullanılan ifadeler “adam gibi adam, adam gibi sevmek, adam gibi konuşmak, adam gibi yere düşmek, adam gibi yapmak, adam gibi transfer, adam gibi durmak, adam gibi cevap vermek, adam gibi çalışmak ve adam gibi yönetmek” tir. Twitter kullanıcılarının adam gibi ifadesini; daha çok siyasi bir parti, karakter ya da ülkenin yönetim şeklinde ilişkin eleştiriler yaparken, futbol karşılaşmaları hakkında fikir beyan ederken, medya, gazetecilik ve eğitim sistemine ilişkin eleştiri yaparken kullandıkları gözlenmektedir.

Söylediğinin arkasında durmak, sözünün arkasında durmak, sözünü tutmak, ayaklarının üzerinde durmak, dimdik ayakta durmak, sözünde durmak gibi güç gerektiren durumlarda kullanılan deyimler için de sık sık “adam gibi” ifadesine yer verildiği görülmektedir. “Adam, kadın, erkek, kız, baba, evlat” gibi belirli bir cinsiyete ya da aile bireylerine yönelik ifadeler için de bu ifade sık sık

kullanılmaktadır. “Sevmek, hissetmek” duygulara yönelik eylemler de sık sık “adam gibi” ifadesi ile birlikte kullanılmaktadır. Bununla birlikte; “kadın, kız” gibi biyolojik olarak farklı bir cinsiyet için de “adam gibi kadın”, “adam gibi kız” ifadelerinin kullanıldığı gözlenmektedir.

Siyaset ile ilişkili eleştiriler yaparken “adam gibi” ifadesi ile birlikte kullanılan ifadeler; adam gibi yönetmek, adam gibi iş yapmak, adam gibi siyaset yapmak, adam gibi muhalefet, adam gibi muhalefet etmek, adam gibi sistem, adam gibi başkan, adam gibi belediye başkan, adam gibi parti, adam gibi lider, adam gibi yönetim, adam gibi kurultay, adam gibi aday, adam gibi vekil, adam gibi iktidar, adam gibi hizmet vermek” ifadeleridir.

Twitter kullanıcıları, futbol karşılaştırmaları hakkında görüş bildirirken “adam gibi” ifadesini en çok; adam gibi transfer, adam gibi transfer yapmak, adam gibi top oynamak, adam gibi stoper, adam gibi kanat, adam gibi 10 numara, adam gibi penaltı, adam gibi futbolcu, adam gibi pas atmak, adam gibi savunma yapmak, adam gibi futbol, adam gibi santrafor, adam gibi oyuncu, adam gibi taraftar, adam gibi golcü, adam gibi topçu, adam gibi forvet, adam gibi orta açmak, adam gibi maç yönetmek, adam gibi kadro, adam gibi takım, adam gibi sol bek, adam gibi lig, adam gibi marş” ifadeleri ile birlikte kullanılmaktadır.

Medya ve gazeteciliğe ilişkin görüş bildiren tweet’lerde “adam gibi” ifadesi en çok; adam gibi haber, adam gibi haber yapmak, adam gibi tarafsız yayın yapmak, adam gibi medya, adam gibi muhabir, adam gibi gazeteci, adam gibi dizi, adam gibi film, adam gibi yayın, adam gibi program, adam gibi yayıncılık, adam gibi spor programı olarak kullanılmaktadır.

01-04 Ağustos 2019 tarih aralığındaki tweet’ler incelendiğinde, Twitter kullanıcılarının “adam gibi” ifadesini sık sık benzetme yapmak için kullandıkları da

gözlenmektedir. Adam gibi doktor, adam gibi rakip, adam gibi biri, adam gibi eğitim, adam gibi bar, adam gibi bira, adam gibi program, adam gibi sistem, adam gibi lider, adam gibi hükümet, adam gibi Müslüman, adam gibi siyasal İslamcı, adam gibi erkek, adam gibi ülke, adam gibi futbolcu, adam gibi taraftar, adam gibi seçim ifadeleri, benzetme yaparken “adam gibi” ifadesi ile birlikte kullanılmaktadır. Son olarak; söylemek, çalışmak, konuşmak, yapmak, cevap vermek, işini yapmak, söylemek, davranmak, olmak, yaşamak gibi eylemlerin de sık sık “adam gibi” ifadesi ile birlikte kullanıldığı gözlenmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Biyolojik olarak farklı olmalarının dışında, kadın ve erkeği toplum içerisinde belirli davranış kalıpları içerisine sokak toplumsal cinsiyet ile birlikte; topluma egemen olan görüşler özelinde değişen kadın ve erkeğe bakış, her iki cinsiyetin de toplum içerisindeki davranış, duygu ve düşüncelerini doğrudan etkilemektedir. Toplumsal değerler bağlamında düşünüldüğünde, ataerkil bir düşünce yapısının hakim olduğu Türk toplumunda, toplumsal cinsiyet rolleri de kadın ve erkekte belirgin bir farklılık göstermektedir. Belirli davranış kalıpları içerisinde olması beklenen kadın ve erkek için, ilgili davranış kalıplarını pekiştiren düşünceler, cinsiyet içeren söylemler ile dile de yansımaktadır. Bir duruma bakış açısının en önemli ileti araçlarından biri olan dil aracılığıyla, “karı gibi” ve “adam gibi” ifadeleri ile birlikte kullanılan eylemler ve ifadeler, toplum içerisinde her iki cinsiyete bakış açısını yansıtmaktadır.

Kitle toplumundan ağ toplumuna geçtiğimiz günümüz modern dünyasında, kullanıcıların kendi içeriklerini oluşturmalarına ve yaşam tarzı, ideoloji ve düşüncelerini özgürce dile getirmelerine olanak tanıyan Twitter isimli sosyal medya platformu; toplumun kültürünü, yaşam tarzını ve davranış kalıplarını gözlemlemek, kadın ve erkeğin toplum içerisindeki temsilini incelemek için ideal bir ortam sağlamaktadır. Zaman içinde sosyokültürel olarak değişen Türk toplumunda, cinsiyetçilik örtük de olsa hala varlığını sürdürmektedir. Feminizm, kadının iş yaşamında daha fazla yer alması, kadın ve erkek eşitliği gibi değerlerin ön plana çıkması ile toplumsal cinsiyet rolleri evrimleşmişse de, hem davranışa hem de söyleme yansıyan bazı cinsiyetçi tutumlar bugün hala varlığını sürdürmektedir. Gündelik sohbetlerde, herhangi bir konuda fikir beyan ederken kullanılan “karı gibi” ve “adam gibi” söylemlerinin kullanım biçimleri, toplumsal kadın ve erkek rollerini de yansıtmaktadır.

Dijitalleşen dünyada bir konuda görüş belirtmek için en sık kullanılan sosyal medya ağlarının başında gelen Twitter’da “karı gibi” ve “adam gibi” söylemlerinin kullanılış biçimlerini analiz eden bu çalışmada; karı gibi ve adam gibi ifadelerinin kullanım sıklığı ve şekli, toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmektedir.

Çalışma kapsamında veriler incelenirken, “karı gibi” söyleminin en çok bir konuşma tarzının olumsuzluğunu vurgulamak için kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadeler; “karı gibi lak lak yapmak, karı gibi dırıldır etmek, karı gibi laf kıvırmak, karı gibi oturduğun yerden sallamak, karı gibi arkadan konuşmak, karı gibi uzaktan atıp tutmak, karı gibi arkadan atıp tutmak, karı gibi konuyu değiştirmek, karı gibi cevap vermek, karı gibi laf yetiştirmek, karı gibi bıdı bıdı anlatmak, karı gibi laf kalabalığı yapmak, karı gibi lafı ağzında dolandırmak, karı gibi atıp tutmak, karı gibi cevap vermek, karı gibi laf taşımak, karı gibi laf sokmak, karı gibi konuşmak, karı gibi

arkadan konuşmak, karı gibi laf yetiştirmek, karı gibi car car konuşmak, karı gibi zırlamak, karı gibi bık bık konuşmak” ifadeleridir.

Bu süreçte atılan ve “karı gibi” söylemini içeren tweet’ler incelendiğinde, bu ifadenin benzetme yapmak için kullanıldığı da gözlenmektedir; “ karı gibi narin, karı gibi davranmak, karı gibi giyinmek, karı gibi gülmek, karı gibi yalan, karı gibi parmaklar, karı gibi ilgi bağımlısı, karı gibi bıyık bırakmak, karı gibi nazlı, pavyoncu karı gibi, karı gibi tip, karı gibi bacaklar, karı gibi ilgi meraklısı, adetli karı gibi, karı gibi karı, dul karı gibi, karı gibi makyaj yapan erkek, karı gibi parlak, karı gibi mağaza, karı gibi mekan, karı gibi bira, karı gibi araba, karı gibi mızımız, karı gibi nazik, karı gibi lokma, karı gibi aç, menopozlu karı gibi, karı gibi erkek, karı gibi adam, nikahlı karı gibi, karı gibi hayat, karı gibi kaş, pavyona düşen karı gibi, karı gibi yanar döner”.

Genel olarak veriler incelendiğinde; karı gibi söyleminin genellikle olumsuz bir eylemle birlikte kullanıldığı ya da bir eylem, durum ya da kişinin olumsuz yönünü vurgulamak için kullanıldığı görülmektedir. Bu söylem, zayıflık belirtmek istenilen durumlarda da sıkça kullanılmıştır; “karı gibi ağlamak, karı gibi zırlamak, karı gibi kaçmak, karı gibi trip atmak, karı gibi yalvarmak, karı gibi saklanmak, karı gibi şikayet etmek, karı gibi küsmek, karı gibi top oynamak, karı gibi vurmak”. Ayrıca, kadının erkeğe göre daha zayıf bir varlık olduğu toplumsal kabülünü yansıtan söylemlere de sıkça rastlanmıştır. Kıvırtmak, eleştirmek, söylenmek, saklanmak, küsmek, bağırarak, ciyaklamak, yaygara yapmak, nazlanmak, dönecek olmak, çene yarıstırmak, sinmek, konuyu değiştirmek, kıvırmak, kaçmak, kaçak dövüşmek, zırlamak, ağlamak ve dedikodu yapmak eylemleri, sık sık “karı gibi” söylemi ile birlikte kullanılmıştır. Bununla birlikte; bir işin ya da durumun yeterince iyi olmadığı, beklenenin altında olduğu durumlarda da yine “karı gibi” söyleminin

kullanıldığı görülmektedir; “karı gibi oynamak, karı gibi dans etmek, karı gibi bıyık bırakmak, karı gibi gülmek, karı gibi cevap vermek”.

Medyada büyük ses getiren ve toplumda hassasiyet yaratan Emine Bulut Cinayeti haberi, diğer cinayet haberleri ve futbol karşılaşmalarının olduğu dönemler ile karşılaştırıldığında, yine toplum genelinde oldukça hassas bir konu olan yerel seçimlerin olduğu dönemlerde atılan tweet’lerde “karı gibi” söyleminde artış görülmemesi dikkat çekicidir. Bunun nedeni; Twitter kullanıcılarının attıkları tweet’ler nedeniyle, siyasi eleştirilerde bulunurken kullandığı söylemler nedeniyle hukuki boyutta ceza alabileceği düşüncesiyle, bu konuda tweet atarken daha hassas davranmaları olabilir.

Savaş, futbol gibi olaylar daha çok erkek cinsiyeti ile ilgili olgularken, derbi maçları, Barış Hareketi, Trump açıklamaları gibi dönemlerde “karı gibi” söylemini içeren tweet’lerin sayısında artış görülmektedir. Bununla birlikte, medyada büyük ses getiren bazı kadın cinayetlerinin olduğu dönemlerde, “karı gibi” söylemi ile atılan tweet’lerde azalma görülürken, 18 Ağustos 2019 tarihinde işlenen Emine Bulut Cinayeti’nin gerçekleştiği tarihlerde, #eminebulut, #eminebulutiçinadalet #annelütfenölme gibi bu cinayet ile birlikte Twitter’da gündem olan hashtag’lerde de “karı gibi” söylemini eleştiren tweet’ler ile birlikte, bu dönemde “karı gibi” söylemi ile atılan tweet sayısında da bir artış görülmektedir. Bunun nedeni, haberin medyada çok fazla ses getirmesi ile birlikte, kadının toplumdaki yerine yapılan eleştirel yorumların daha fazla dile getirilmesi olabilir.

Yapılan çalışma sonucunda, ataerkil bir kültüre sahip olan Türk toplumunda, cinsiyetçi bir söylem olan “karı gibi” söyleminin sık sık kadını aşağılayıcı bir tutumla kullanıldığı görülmektedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan kadına şiddet ve kadın cinayeti haberlerinin sosyal medyada gündeme geldiği dönemlerde, bu

ifadenin kullanım sıklığının düşüş gösterdiği ve daha çok bu söylemi eleştirel bir tutum sergilendiği gözlenirse de, futbol karşılaşmaları, siyasi olaylar ya da bir bireye yönelik aşağılayıcı bir cümle kurulmak istendiğinde, karı gibi söylemine sık sık başvurulduğu gözlenmektedir. Veriler neticesinde, kaçmak, saklanmak, ağlamak gibi güçsüzlük belirten durumlar için de bu ifadenin sık sık kullanıldığı gözlenmektedir.

Erkeklerin sıklıkla ilgilendiği ve günümüzde önemli bir popüler kültür malzemesi olan futbol karşılaşmaları hakkında atılan eleştirel tweet’lerde de, olumsuz yargılar kullanılırken “karı gibi” ifadesine sık sık başvurulduğu görülmektedir.

Bir eylem “karı gibi” ve “adam gibi” ifadeleri ile ayrı ayrı kurulduğunda, her ikisinin zihnimizde yarattığı algı farklı olmaktadır. Dilbilimsel olarak bakıldığında, bir eylem “adam gibi” ifadesi ile kullanıldığında, fiilin sonuna herhangi bir ek getirilmezken, “karı gibi” ifadesi ile birlikte kullanıldığında fiilin sonuna olumsuzluk bildiren -ma, -me ekleri gelmektedir. Örneğin; oynamak fiili “karı gibi oynama” ifadesi ile kullanılırken, “adam gibi oyna” ifadesi ile kullanıldığında, fiilin sonuna herhangi bir ek gelmemektedir. Bunun nedeni, kadının toplum içerisinde zayıf ve güçsüz bir varlık olarak görülmesi olabilir.

Yapılan araştırmada elde edilen bulgularda, medyada ses getiren önemli bir kadına şiddet ve cinayet haberinin olduğu dönemler söz konusu olduğunda, Twitter kullanıcılarının “karı gibi” ifadesini kullanırken daha hassas davrandıkları görülmektedir. Aynı durum, kadının değerinin öne çıktığı 8 Mart Dünya Kadınlar Günü gibi özel günlerde de görülmektedir. Adam gibi söyleminin kullanım şekli ve kullanım sıklığı incelendiğinde ise; karı gibi ifadesi ile belirgin bir fark olduğu gözlenmiştir. Twitter’da her iki söylemi içeren tweet’ler incelenirken, adam gibi ifadesinin kullanım sıklığının, karı gibi ifadesine göre çok daha fazla olduğu

görülmüştür. “Adam gibi” söylemi daha çok erkeği yüceltici ve “karı gibi” söylemi daha çok kadını aşağılayıcı bir şekilde kullanılmaktadır. Adam gibi söylemini içeren tweet’ler incelendiğinde, bu ifade biçiminin daha çok siyasi eleştiriler, medya ve gazetecilik eleştirileri, eğitim sistemine ve futbol karşılaşmalarına yapılan eleştiriler için kullanıldığı gözlenmektedir. Bununla birlikte, biyolojik olarak farklı olmasına rağmen, bir kadına olan hayranlık ya da olumlu bir fikir beyanında bulunmak için de yine “adam gibi” ifadesine başvurulduğu görülmektedir.

Giderek artan kadına şiddet ve kadın cinayeti haberlerini azaltabilmek için, önce toplumda egemen ideolojiyi ve kadının toplumsal cinsiyet rolünü değiştirmek önemli bir adım olacaktır. Bunun için, belirli davranış kalıplarını değiştirmenin yanı sıra, eylem ve düşüncelerimizin en önemli ileti aracı olan dilde kullandığımız ifadeleri gözden geçirerek, gündelik sohbetlerimizde ve bugün artık hayatımızın merkezinde olan sosyal medya ağlarında kullandığımız ve bir çeşit nefret söylemi olan cinsiyetçi söylemlerin kullanımını azaltmak, kadının toplumsal cinsiyet rolünü değiştirmek, toplum içerisinde kadına bakış açısını değiştirebilmek ve kadın erkek eşitliğini sağlayabilmek adına önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKLAR

ALLPORT, G. W. (1954).	The Nature of Prejudice. Reading, MA: AddisonWesley.
ALTINBAŞ, D. (2006).	“Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm” İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi , No:9, 21-50.
ALTHUSSER, L. (1991)	İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları , Yusuf Alp ve Mahmut Özışık (çev), İletişim Yayınları, İstanbul.
ANDERSON, S. vd.: 2006	Dictionary of Media Studies , London, A&C Black.
ARAT, N. (2010)	Feminizmin ABC’si , Say Yayınları, (2.baskı), İstanbul.
BARDAKÇI, M. (2018, 17 TEMMUZ).	Ertuğrul Özkök’ün savunduğu o ‘kırmızı çizgi’, Türkçe’nin kanıdır!. HaberTürk. Erişim adresi: https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/2063080-ertugrul-ozkokun-savundugu-o-kirmizi-cizgi-turkcenin-kanidir
BECK, U.: 1995	Ecological Politics in an Age of Risk , Cambridge, Polity.
BECK, U.: 1994	“The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernisation”, In. (ed: Beck, U., Giddens, A. ve Lash, S.) Reflexive Modernisation: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order . Cambridge: Polity, 1–55.

BECK, U.: 1992	Risk Society: Towards a New Modernity , London, Sage.
BENLİ, M., H. (2018, 26 ŞUBAT).	TDK'dan çıkıyor: 'Oynak' 'taze' 'müsait' 'yollu'. Hürriyet. Erişim adresi: www.hurriyet.com.tr
BERKTAY, F. (2010)	Tarihin Cinsiyeti , İstanbul, Metis Yayınları
BERNERS-LEE, T., HENDLER, J., & LASSILA, O. (2001).	The semantic web. Scientific American , 17 May [çevrimiçi]. Erişim adresi: http://www.cs.umd.edu/~golbeck/LBSC690/SemanticWeb.html . Accessed on May 10, 2018.
BİNARK, M. (2007).	Yeni Medya Çalışmaları . Ankara: Dipnot Yayınları
BOURDIEU, P. (2001).	Masculine Domination . Stanford: Stanford University Press.
BUTLER, J. (2010).	Cinsiyet Belası (Çev. Başak Ertür), İstanbul: Metis Yayınları
CAPRA, F. (2002)	Hidden Connections: Integrating the Biological, Cognitive and Social Dimensions of Life into a Science of Sustainability , New York, Random House.
CASTELLS, M., BANET-WEİSER, S., HLEBİK, S., KALLİS, G., PİNK, S., SEALE, K., SERVON, L., SWARTZ, L., VARVAROUSİS, A. (2017)	Another Economy Is Possible: Culture and Economy in a Time of Crisis ed: Cambridge and Malden, Polity Press, 2017
CASTELLS, M. (2014)	İsyen ve Umut Ağları , İstanbul, Koç Üniversitesi.

CASTELLS, M. (2011)	“A Network Theory of Power”, International Journal of Communication 5 (2011), 773–787
CASTELLS, M. (2009)	Communication Power , New York: Oxford University Press.
CASTELLS, M. (2007)	“Communication, Power and Counter-power in the Network”, International Journal of Communication , 1, 238-266.
CASTELLS, M. (2005)	Ağ Toplumunun Yükselişi , (Çev: Ebru Kılıç). İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Castells, M. (2001).	The Internet galaxy: Reflections on the Internet, business, and society . Oxford University Press on Demand.
CASTELLS, M. (2000)	“Materials for an Exploratory Theory of the Network Society”, British Journal of Sociology . Vol. No. 51. Issue No. 1, pp. 5-24.
CASTELLS M.: 1996	The Information Age: Economy, Society and Culture Vol.I: The Rise of the Network Society , Blackwell Publishers
CHOMSKY, N. (1999).	Medya Gerçeği , İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
CİHAN, M. (2010)	Jose Ortega Y Gasset'dee İnsan ve Tarih Felsefesi , Konya, Çizgi Kitabevi.
CİNMEN, I. (2013, 6 MART).	Erkek/adam/herif bakar mısınız?. HaberTürk. Erişim adresi: https://www.haberturk.com/yasam/haber/825371-

	erkekadamherif-bakar-misiniz
COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS: 1997.	Recommendation No. R (97) 20 of The Committee of Ministers to Member States on “Hate Speech”, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf , Erişim: 14.07.2014.
DONOVAN, J.: 1997	Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri , Bora, Aksu, Gevrek, Meltem Ağduk ve Sayılan, Fevziye , (Çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
ERKAYHAN, Ş.: 2013	“Küresel Yerel Ölçekte Ağ Kültürü ve Sosyal Medya”, Medya Eleştirileri , 15-38.
FAIRCLOUGH, N, AND WODAK, R.: 1997.	Critical discourse analysis. In Discourse as social interaction , ed. T. van Dijk, 258–84. London: Sage.
FOUCAULT,M.1970	The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences.London: Tavistock.
FOUCAULT, M. 1977.	Power/Knowledge . Hemel Hempstead: Harvester.
FOUCAULT, M.: 1978.	The History of Sexuality . New York: Pantheon.
FOUCAULT, M. (1980).	Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings.1972–1977. New York: Pantheon.
FOUCAULT, M. 1980	The History of Sexuality. Volume I: An Introduction. trans. Robert Hurley, New York: Vintage.
GASSET, J. &O.: 2010	Kitlelerin Ayaklanması , (Çev: Niyyire Gül Işık). İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

GİDDENS, A.: 2010	Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik Ve Toplum , (Çev: Ümit Tatlıcan). İstanbul, Say Yayınları.
GİDDENS, A.: 2008	Sosyoloji , (çev: Cemal Güzel). İstanbul, Kırmızı Yayınları.
GİLLMOR, D.: 2008	Principles For A New Media Literacy , Berkman Center for Internet and Society at Harvard University (Elektronik kopya erişimi: http://ssrn.com/abstract=1323889)
GLİCK, P., & FİSKE, S. T. (1996).	The ambivalent sexism inventory: differentiating hostile and benevolent sexism. Journal of Personality and Social Psychology , 70, 491 –512
GOVERS, R., & GO, F.: 2016	Place branding: Glocal, virtual and physical identities, constructed, imagined and experienced , Springer.
GÖREGENLİ, M. (2013)	“Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar , Mahmut Çınar (der.) içinde, İstanbul: Hrant Dink Vakfı yayınları, ss.57-73.
GÜMÜŞOĞLU F. 1994.	1928’den 1994’ ders kitaplarında cinsiyetçilik. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
HARALAMBOS, M. ve HOLBORN, M. (2008)	Sociology: Themes and Perspectives , 7th Ed. London, Collins Education
HARRİS, Z. S. (1951)	Methods in Structural Linguistics

HODGES, A.: 2008.	The politics of recontextualization: discursive competition over claims of Iranian involvement in Iraq. Discourse & Society , 19(4), 479–501.
İRZİK, G.: 2002	“Bilgi Toplumu mu, Enformasyon Toplumu mu”, Günce , Sayı 24, Sayfa 6, Kasım, 2002
İMANÇER, D.: 2003	“Çağdaş kimliğin yapılanma süreci ve televizyon”, Doğu Batı Dergisi , 23(6), 233-253.
İMER, K., KOCAMAN, A., & ÖZSOY, S. A.: 2011	Dilbilim Sözlüğü , İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
JAGGAR, A. M. 1983..	Feminist politics and human nature . Lanham, Md.: Rowman & Littlefield
JEANNİERE, A.: 2011	“Modernite Nedir?”, Modernite versus Postmodernite . içinde (s. 111-124). (Çev: Mehmet Küçük.). İstanbul, Say Yayınları.
KAYAOĞLU, A. G.: 2003	“Kitlenin Psikolojisi Ya Da Sosyal Psikolojinin 'Kitle'si: Kitlede Yeni Bir Anlayışa Doğru”, Kurgu Dergisi s: 20 ;205-218
KILINÇ, D.: 2010	“Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi ve İfade Hürriyeti”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, Sa. 2 , 407- 454
KÖSE, G., ÖZEN K.: 2010.	İnternet’te Sansür Üzerine Bir Değerlendirme [An Evaluation of Censorship on the Internet]. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi yönetimi sempozyumu [The

	Second International Information Management in a Changing World Symposium]. Hacettepe Üniversitesi.
KRAUT, R., KİESLER, S., BONEVA, B., CUMMINGS, J., & HELGESON, V. (2002).	Internet paradox revisited. Journal of Social Sciences , 58(1), 49-74. doi:10.1111/1540-4560.00248
KSGM, (2008),	Politika Dökümanı Kadın ve Medya Ulusal Eylem Planı. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
LEVİNSON, S. C. (1983)	Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
MATSUDA, M.: 2005	“Mobile Communication and Selective Sociality”, <i>İçinde Personal, Portable, Pedestrian: Mobile Phones in Japanese Life</i> , edited by Mizuko Ito, Daisuke Okabe, and Misa Matsuda, 123–42. Cambridge: MIT Press, 2005
MENDUNİ, E., NENCİONİ, G., & PANNOZZO, M. (2011).	Social network. Facebook, Twitter, YouTube e gli altri: Relazioni sociali, estetica, emozioni. Milano: Mondadori Università.
MİLLS, S. 2003	SÖYLEM VE İDEOLOJİ. içinde Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji, Barış Çoban ve Zeynep Özdemir (haz.), ss. 113-130, İstanbul: Su Yayınevi.
OCHS, E. (1979).	Planned and Unplanned Discourse. T. Givón (haz.), Syntax and Semantics 12: Discourse and Syntax. 51-78. Fondon: Academic Press.
ÖZKÖK, E. (2018, 4 TEMMUZ).	Çocuğun kayıpsa önce şuraya bak. Hürriyet. Erişim adresi: http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ertugrul-

	ozkok/cocugun-kayipsa-once-suraya-bak-40885648
PARKER, I. (1989)	'Discourse and power,' in J. Shotter & K. Gergen (eds.) Texts of Identity . London: Sage.
PEW ARAŞTIRMA MERKEZİ	Pew research Center https://www.pewresearch.org/
PİNKER, S. (2010)	Boş Sayfa İnsan Doğasının Modern İnkarı , İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
RAMAZANOĞLU, C. (1998).	Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri . İstanbul: Pencere Yayıncılık.
SCHNAPPER, D. (2005)	Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki (çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
SMİTH, A., & BRENNER, J. (2012).	Twitter use 2012. Pew Internet & American Life Project, 4.
SOMMERS, C. (1994).	The feminist revelation. Social Philosophy and Policy , 8(1), 141-158.
STALDER, F.: 1998	“The network paradigm: Social formations in the age of information”, The Information Society , 14(4), 301- 308.
STURGES, R. P. (1998).	Freedom of Expression and the Communication Networks (Vol. 98). Council of Europe.
TDK: 2019	Türk Dil Kurumu , tdk.gov.tr , et: 28 şubat 2019

TORFİNG, J. (2005).	“Discourse Theory: Achievements, arguments and Challenges”. Discourse Theory in European Politics (s. 1-32). içinde Palgrave Macmillan UK.
TUANA, N. & TONG, R. (1995).	Feminism and philosophy. Boulder, CO: Westview Press. U.S. Department of Education. (1992). Strengthening support and recruitment of women and minorities to positions in education administration. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
TÜRKÖĞLU, N.: 2003	Kitle İletişimi ve Kültür , İstanbul, Naos Yayınları.
ULUÇ, G & SOYDAN, M. & ANKARALIGİL, N. (2008).	Medyada kadının temsiline ilişkin Feminist bir okuma çalışması: Tempo dergisi, II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı , Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, Gazi Mağusa – KKTC, 2628.04.2006.
UNITED NATIONS: Eylül, 2000	55/2 United Nations Millenium Declaration. Draft Resolution referred by the General Assembly at its fifty-fourth session, Item 60 (b) of the provisional agenda. Çevrimiçi. Available http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf (Erişim 28 Şubat 2019).
USLUATA, A.: 1994	İletişim (Cep İletişim) , İstanbul, İletişim yayınları.
VAN DİJK, J.A.G.M.: 2006	The Network Society: Social Aspects Of New Media , London, Sage Publications.

VAN DİJK, J. A.: 2005, Mayıs	“Outline of A Multilevel Approach of The Network Society”, İçinde 55th Annual Conference of the International Communication Association, ICA 2005: Communication: Questioning the Dialogue.
VAN DİJK, J.: 1997	“The Reality of Virtual Community”, Trends in Communication , 1(1), 39-63.
VAN DİJK, J. A.: 1991	De Netwerkmaatschappij, Sociale Aspecten Van Nieuwe Media. Houten NL, Zaventem BEL, Bohn Stafleu van Loghum.
VAN DİJK, TEUN A. 2008.	Discourse and power. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
VAN DİJK, TEUN (2000).	Ideology and Discourse. A Multidisciplinary Introduction. English Version of an Internet Course for the Universitat Oberta de Catalunya (UOC). http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20%20Ideology%20and%20Discourse.pdf
VARDAR, B. (1999)	XX. Yüzyıl Dilbilimi (Kuramcılardan Seçmeler), İstanbul, Multilingual.
VARDAR, B.: 2002	Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul, Multilingual Yayınları.
WELLMAN, B., & HOGAN, B.: 2004	The immanent internet. İçinde J. McKay (Ed.), Netting citizens: Exploring citizenship in the internet age (pp. 54–80). Edinburgh, Saint Andrew Press.

WHORF, B. L.: 1939	“The relation of habitual thought and behavior to language”, İçinde (ed: Spier L.) Language, Culture, and Personality . Sapir Memorial Publication Fund, Menasha, WI
WOLLSTONECRAFT, M. (1994).	Maria, or, the wrongs of woman . WW Norton & Company.
WOOFFİTT, R. (2005)	Conversation Analysis and Discourse Analysis A Comparative and Critical Introduction , London, Sage Publications
YUMUL, A. (2013).	“Nefret Suu ya da ‘Öl Vicdanlar lkesi’ ”, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartımlar , (Ed. Mahmut ınar), stanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları , s. 127-134.